Cursus 4.2. Inleiding tot de hiëro-analyse.

Situering

4. Cursussen van 1984 tot 1987

4.1. Inleiding tot de logica, 1984-1985, (L1-L95, 169p.)

4.2. Inleiding tot de hiëro-analyse, 1984-1985 (HA1- HA122, 141p.)

4.3. Wijsgerige retoriek, 1985-1986 (WR1-WR305, 328p.)

4.4. Vraagst. uit de hedendaagse ontologie 1986-1987, (HO1-HO368, 416p.)

Opmerking: *Deze cursus werd van een grotere spatiëring voorzien dan de tekst van de oorspronkelijke cursus. Verwijzingen in de oudere versie van deze tekst stemmen dus niet overeen met de huidige paginering van 'word'. Daarom wordt de oorspronkelijke paginering telkens weergegeven met de letters 'HA'. Ze staan voor 'Hiëro-Analyse', en worden gevolgd van het oude paginanummer.*

Inleiding: *Net zoals onze ogen een werkelijkheid laten 'zien', zo kan een nauwgezette hiëro-analyse op dat paranormale niveau ons laten 'inzien' dat er van een dynamistische opvatting van 'het heilige' een werking uitgaat. Zowat alle culturen over de hele aardbol hebben en hadden hier aandacht voor. Onze westerse beschaving, die doorheen de eeuw van de verlichting ging, houdt haar aandacht vooral op de meer materiële zijde van de werkelijkheid gericht. Dat zulks niet de volle werkelijkheid omsluit, wordt ons door heel wat religieuze praktijken aangetoond. Dan spreken we over 'het heilige' als een toegenomen fijnstoffelijke kracht.*

Inhoud*: Klik hieronder de tekst aan die je wenst te lezen.*

1. De lemmatisch-analytische methode (1/8) 2

1.1. Hierografie, hiërologie? hiërosofie 2

1.2. De reductieve methode 4

2. Het heilige als lemma (werkhypothetische idee). 11

2.1. De Objectieve heiligheidsfenomenen. 13

2.2. De subjectieve heiligheidsfenomenen. 14

3. De analyse van het heilige 17

2.1. De analyse: de vier momenten van het christendom. 17

2.2. Historische verificatie 18

2.2.1. Augustinus van Tagaste 18

2.2.2. Agostino Steuco (= Steuchus) 19
2.2.3. Baron Friedrich von Hügel 21
2.3. De analyse: het kosmosstelsel der archaïsche gemeenschap. 23
2.3.1. Het regulatief model 23
2.3.2. Applikatieve modellen van de kosmosstructuur. 24
2.4. De analyse: drie hoofdtypes van het heilige. 37
2.4.1. Het animisme, een eerste hoofdkenmerk van religie, ... 40
2.4.1.1. Toepassingen: Afrodite, Endor, Jezus. 41
2.4.1.2. Regulatieve modellen 50
2.4.2. Het dynamisme of manaisme, ... 81
2.4.2.1. regulatief model (70/78) 81
2.4.2.2. Aplicative modellen (78/88) 90
2.4.3. Het veroorzakingsgeloof, ... 103
2.4.3.1. Het naturisme. 105
2.4.3.2. Het veroorzakerstype. 107
2.4.3.3. De schepping van een wraakdemon (95/98) 110
2.4.3.4. De bezwering van de wraakdemon (98/102) 114
2.4.3.5. 'Die Urheber' van Nathan Söderblom. 120
2.4.4. Het demonisme 124
2.4.4.1. De tweevoudige onmacht. 125
2.4.4.3. Deuteronomium 18: 9/12 (113/118) 132
2.4.4.4. Tegenstelling: 'Satan (demonie)/ 'Drie-eenheid (113/118) ... 139

Cursus 4.2. Inleiding tot de hiëro-analyse.

HA1

1. De lemmatisch-analytische methode (1/8)

1.1. Hierografie, hiërologie? hiërosofie

De term 'hiëro-analyse' bestaat uit twee bestanddelen.

(i) 'hiëro-' (van het antieke Grieks 'hiëros (Lat.: sacer), heilig);

(ii) 'analyse' (van het antieke Grieks 'analusis', ontleding) maken, samen, de hoofdidee van deze tekst uit, en wel de analyse (nadere precisering) van het aanvankelijk vage begrip 'heilig'.

De in deze bladzijden gevolgde methode is; inderdaad, de naar Platon van Athene (427/347), die er, het eerst, uitdrukkelijk moet over gesproken hebben, geheten lemmatisch-analytische methode. Immers, Diogenes Laërtios (tussen +200 en +300), 3:24, bericht: "(Platon) gaf, als eerste, het onderzoek door middel van de analyse aan de Thasiër Leodamas ter hand".

(i) Het vertrekpunt van het onderzoek - aldus Platon - is een lemma, d.i. een vermoede, veronderstelde idee (wat, in de termen van C.S.S. Peirce (1839/1914), 'abductie' zou heten of, gewoonweg, hypothese).

(ii) Het onderzoek zelf is, dan, het ontleden van een structuur (d.i. een stel betrekkingen), die het lemma nader verhelderen.

Eerste type van hiëro-analyse.

De Belgische Graaf Eugene Goblet d'Alviella (°1846), in zijn Croyances, rites, institutions, 3 vol., Paris, 1911 (en, reeds eerder, op het Derde Internationaal Congres voor Godsdienstgeschiedenis, Oxford (190B)), stelde volgend drieledig schema van analyse voor.

1. *De hiërografie.*

Deze eerste stap beschrijft, op kritische wijze,

(i) de religieuze ('hiëro-analytische') feiten en

(ii) de geografische spreiding ervan.

Men kan dit vergelijken met de louter descriptieve fenomenologie van Edmund Husserl (1859/ 1938).

2. *De hiërologie.*

Deze fase:

(i) synchronisch, klasseert de feiten (typologie van het heilige) en

(ii) diachronisch, maakt de volgorde van het opdagen, liefst vanaf de oorsprong, op.

Enkel de typo1ogie kan, enigszins, met de Husserliaanse eidetische (ideatieve) fenomenologie vergeleken worden, die zowel het wezen als de types analyseert.

HA2

3. *De hiërosofie.*

Deze stap waagt het zowel over de waarheidswaarde (kennisleerstellig, epistemologisch) als over de levenswaarde (algemeen axiologisch of waardeleerstellig) een 'metafysisch' geheten oordeel te vellen.

M.a.w., hier, wordt de fenomenologie overschreden door een verklaring, die niet meer in de zich tonende feiten (fenomenen) ligt. In antiek-Griekse termen: van de 'fanera' (de zich tonende feiten) naar de 'adèla' (de onzichtbare, speculatief veronderstelde duiding).

Beoordeling.

Deze methode is stevig, als vertrekpunt. Zij staat immers, allereerst stil bij wat gegeven is. Dit heten wij thematiek (het thema of onderwerp goed omlijnen).

Doch er wordt, althans, in de programmaverklaring zo goed als niets gezegd over de algehele analyse als reductieve structuur.

1.2. De reductieve methode

Tweede type van analyse.

Pater *I.M. Bochenski, o.p., Wijsgerige methoden in de moderne wetenschap*, Utr./ Antw.,1961 ,125/ 171 (De reductieve methoden), geeft ons een tweede werkschema, dat, bij nader toezien, slechts de verdere structurering is van de Platonische lemmatisch-analytische. -- Wij vatten ze, enigszins op onze manier, maar zaakgetrouw, samen.

Applicatief model.

Wij geven, eerst, de Nieuwtestamentische tekst (*Matt 2:1/12*). "Toen Jezus, te Bethlehem geboren was, in de dagen van koning Herodes, zie: toen kwamen er magiërs (in het Grieks: magoi') uit het oosten te Jeruzalem. Zij zeiden: "Waar is de vorst der joden, die onlangs geboren is? Want wij hebben zijn ster gezien, in het oosten. Wij zijn, dan ook, gekomen om Hem te aanbidden".

Toen koning Herodes, daarop, dit vernam, doorvoer hem een huivering, die ook heel Jerusalem doorvoer. Hij verzamelde, dan ook, alle opperpriesters en schriftgeleer-den en stelde hun de vraag waar juist de christus zou geboren worden. Dezen antwoordden: "In Bethlehem van Juda! Want door de profeet (*Mik 5:1*) is het volgende geschreven: "En gij,

Bethlehem, land van Juda, gij zijt waarachtig niet de minste onder de hoofdplaatsen ('klans') van Juda.

HA3

Uit u, immers, zal een vorst voortkomen, die de herder (= leider) van Israël, mijn volk, zal zijn".

Daarna ontbood Herodes, in alle geheim, de magiërs, lichtte zich, uit hun mond, nauwkeurig in betreffende de juiste tijd, waarop de ster hun verschenen was. Hij stuurde ze naar Bethlehem, met als opdracht:

"Gaat met zorg navraag doen naar het kind. Eens dat gij het gevonden hebt, meldt het mij dan; want ik ga het dan, op mijn beurt, aanbidden". Na deze uitspraken van de vorst, begaven zij zich op weg. En zie: de ster, die zij in het oosten gezien hadden, ging voor hen uit,-- dit, tot op het ogenblik, waarop zij op de plaats, waar het kind zich bevond, bleef stilstaan. Bij het zien van de ster, waren zij buiten zichzelf van vreugde.

Zij gingen het onderdak binnen en zagen het kind, met zijn moeder, Maria. Zij wierpen zich ter aarde neer, om het (kind) te aanbidden. Daarna openden zij hun kistjes en boden het (kind), daaruit, als sacraal geschenk, goud, wierook en mirre aan.

Hierna, in een droom gewaarschuwd om Herodes niet meer op te zoeken, vertrokken zij, langs een andere weg, naar hun land terug".

Opm.:

1. 'Magos', magiër, bij de oude Grieken, betekent 'priesterlijk duider van dromen' bij de Meden (een antiek volk, in het huidige Iran gesitueerd, rond Ekbatana, hun hoofdstad) of, ook, bij de Perzen (wier toenmalig grondgebied, bij benadering, dat van het huidige Iran uitmaakte);-- in de brede (analoge) betekenis, betekende het gewoon 'iemand, die in toverkunst ('magie') ervaren was.

Ook het oude Israël kende, natuurlijk, deze figuren (*Jer. 39/13*; *Dan 2/48; 4:6: 5:11*).-- Deze 'wijzen' (*opm.:* - 'Wijs' betekende, in archaïsche culturen, '(o.g.v. paranormale krachten) met dieper inzicht begaafd') waren, meermaals, in astrologie (sterrenwichelarij) thuis (*Jes.: Is 47:1*) en werden ook 'Chaldeeën' geheten (*Dan. 2:2*). Zij werden, ook in Israël als 'uit het Oosten' oorspronkelijk geduid.

2. Bijbel-theologisch gezien, schildert Mattheüs, hier, Jezus als het heil, aan de heidenen aangeboden, die Hij, door zijn licht, aantrekt.

HA4

3A. Het 'zien' als mantisch (Griekse term) en/ of 'charismatisch' fenomeen.

(i) In het antieke Grieks is 'manteuo' ik treed als ziener op; 'mantis' betekent 'ziener'; 'mantikè technè' (ars divinationis) is 'het vermogen (en, meteen, de 'kunst' of 'vaardigheid') te zien (in de paranormale of 'sensitieve' zin)!

(ii) Bijbels geduid, gaat het hier over wat 'wijsheid als goddelijk charisma (genadegave met het oog op de gemeenschap)' heet (*G. van Rad, Theologie des Alten Testaments, 1/11*, München, 1961,-- I, 440 (in het kader van *Die theologische Weisheit Israels*); -- *II*, 314 ff. (*Daniel und die Apokalyptik*))

1. *Godgegeven 'wijsheid'*

Kenmerkend voor de apocalyptische (geheimenissen onthullende) vorm van een door God gegeven 'wijsheid' (hier, in tegenstelling tot priesterlijke, 'profetische' en gewoon sapiëntiële (wijsheidsmatige) functies) is, volgens van Rad, o.m. het zien van verbanden tussen 'kosmische' (d.i. in de buitenmenselijke natuur zich afspelende) en 'menselijke' ('historische') fenomenen (o.c., II, 315;320 (voetnota 12, waar uitdrukkelijk, door van Rad, een kenner, over 'astralgeographische' voorstellingen (aansluitend bij *Dan 8:2*) gesproken wordt); 321 (waar van Rad over 'kosmologische gnosis 'esoterisch weten)' spreekt.

2. *Wereldrijken ('imperia')*

Eveneens kenmerkend voor de apocalyptische vorm van wijsheid is het zien van de wereldrijken ('imperia') als onderling samenhangende machten, die een oorsprong, een wezen en een doel hebben (o.c.,II, 317). Situeren, m.a.w., de priesters, de profeten en, gedeeltelijk, de 'wijzen' (in de striktere zin) zich binnen het 'uitverkoren volk'(de Joden), de wijzen en, zeker de apocalyptische wijzen situeren zich planetair: alle volkeren, vooral alle grote politieke machtsformaties ('rijken'), maken het 'element' (de levens- en denksfeer) uit, waarin zij zich thuis weten.

3. *Het kwaad dat zich uitwerkt.*

Bijzonder kenmerkend is het feit dat, volgens de apocalypticli, het kwaad, dat, vanaf het ontstaan der 'rijken', in aanleg, in die rijken aanwezig is, zich uitwerkt, in een langdurig proces, d.i. een gedetermineerd gebeuren), tot wanneer het zijn, vanaf het begin voorziene volle maat bereikt of, zoals Daniël, zowel profeet als wijze en apocalyptieker, zegt:

HA5

"(…) tot aan het einde van hun machtsuitoefening, d.i. de tijd van de 'volheid' (versta: volle maat) van hun zonden". (*Dan 8:23*; G.v.Rad, II,317).

Opm.: Uit de kenmerkken:
1. het systeem der wereldrijken en
2. het in alle mensen, doch vooral in hun 'rijken' gesitueerde kwaad als een proces, begrijpen wij, nu, waarom Mattheüs, die pas in die apocalyptische wijsheid verstaanbaar wordt, na het omschrijven (*Mt 1:1/25*) van Jezus' persoon als 'zoon van David en zoon van God; Jezus' zending tot uitgerekend de heidenen omschrijft.

3b. *Het astrologisch aspect.*

1. *La Bible de Jérusalem*, Paris, 1978,1416, n.m, zegt dat de ster (hemellichaam) 'un astre miraculeux' (een wonderdadig hemellichaam) was, "waarvan het zinloos zou zijn er een 'natuurlijke' verklaring van te zoeken". M.a.w., het 'zien' van de ster was een mantisch (Grieks) of charismatisch (Bijbels) 'zien'.

2. **(a)** G.von Rad, II, 320, n. 12, verwijst naar *Dan 8:2/27*
(**a.** Het 'zien' ('gezicht' (visioen)) van (de strijd tussen) de ram (vgl. *Ezek 34:17v.; Zak 10:3*) en de bok (idem); **b**. De duiding van de engel Gabriël).

De ram, d.i. de Perzen en de Meden, is, astrologisch, het feit dat het land (en de bevolking) "gewissen Sternenbildern zugeordnet" (bepaalde sterrenbeelden toebehorende) is; zo is het ook met de bok, d.i. het rijk van Alexander de Grote (het 'Griekse' rijk). Aldus G.v.Rad, ibid.

Dit is één applicatief model van het zien van verbanden tussen kosmische en menselijke fenomenen, typisch voor de apocalyptische wijsheid, zoals G.v.Rad, I, 447, zegt.

3. Nu verstaan wij pas ten volle de structuur van wat Mattheüs, in zijn verslag omtrent het bezoek der magiërs (resp. astrologen), zegt. Er is een verband tussen de kosmos (hier: de ster) en Jezus.

Regulatief model.

Pas nu - na voorgaande opmerkingen - kunnen wij de reductieve redenering vatten, die de magiërs, blijkbaar, hebben voltrokken. Wij vatten er de fasen van samen als volgt.

(a) ***waarneming.***

'Waarneming' - in reductief denkkader - is de omschrijving van:

a. het gegeven (thematiek) en

b. Het gevraagde (gezochte; problematiek), d.i. de aanvangssituatie.

HA6

(A)1.-- ***Thematiek.***

Het onderwerp(thema) is:

(i) op zeker ogenblik (diachronische situering),

(ii) ergens 'in het Oosten'(synchronische situering),

(iii) de magiërs (handelende personen),

(iv) die, aan het hemelgewelf, een ster 'zien' opdagen ('verschijnen') (waarneming, handeling),

(v) die zij duiden als de afbeelding ('model'), in de sterrenkosmos, van de geboorte van de vorst der joden, ergens in Israël (duiding, d.i. lemma (hypothese), der waargenomen fenomenen).

Uitgedrukt in antieke, vorstelijke termen: de rijzende ster 'verzinnebeeldt' de 'epifaneia' (het zich tonen in macht) van een vorst). Dit roept het astrologisch geboorte -ogenblik op.

(A)ii.-- ***Problematiek.***

De vraag, reeds beantwoord in de duiding, is (doch nu duidelijker gesteld): deze waarneming, met de duiding ervan, is een lemma. Kan dit lemma (veronderstelling, hypothese) bevestigd (verificatie) worden?

(B) ***Reductie.***

Volgens Pater I.M. Bochenski (zie H.-A.2), verloopt de reductieve methode in de volgende 'stappen' (redeneerfasen).

(B)I.-- ***De regressieve reductie.***

Met een term van C.C.S. Peirce (1839/1914), de Amerikaanse Pragmaticist, kan men van 'abductieve reductie' (kortweg: abductie) spreken. "De regressieve reductie heet 'verklaring'". (Bochenski, o.c.,126).

(i) Het grote regulatieve beginsel van alle verklaren (duiden) van iets luidt: "Indien ik de duiding (voorlopig, nog, een hypothese) aanneem, dan wordt, voor mij althans, het fenomeen (het geduide) zinnig (begrijpelijk, verstaanbaar, -- intellegiebel, zoals men in de traditie zegt)". Men heet dit ook nog beginsel van (noodzakelijke en) voldoende reden (grond, voorwaarde). De duiding(lemma) is, immers, de verzameling van de (afzonderlijk) noodzakelijke en (gezamenlijk) voldoende voorwaarden (redenen, gronden) van wat zich toont (= waargenomen fenomeen).

(ii) De toepassing hier: Indien volgens de spelregels van het (mantisch-charismatische) zien, er, inderdaad, in Israël, een epifanie (beginnend optreden) van de vorst ervan waarneembaar is, dan is dit waargenomen fenomeen (met zijn duiding) zinnig (begrijpelijk)".

(B) II --***De progressieve reductie.***

"Deze progressieve reductie heet 'verificatie'". (Bochenski, o.c.,126). 'toetsing' (checking, natrekken) is een andere naam.

HA7

(i) Het regulatieve beginsel van de 'proef-op-de-som' luidt als volgt: "Indien onze hypothese juist is, dan loont het de moeite om een toetsing te ontwerpen". Dit kan men het beginsel van de zinnigheid van een toetsingsontwerp heten.

(ii) Hier: "Indien de door ons waargenomen ster daadwerkelijk als astrologisch model van de epifanie van de vorst van Israël fungeert, dan loont het de moeite om ons op reis te begeven, om ons lemma te toetsen, ter plaatse, door middel van nieuwe waarnemingen". - Deze stap heet men de deductieve reductie (uit de waarschijnlijkheid deduceert men de zinrijkheid van de proef-op-de-som).

(iii) De tweede fase van de progressieve reductie heten wij de peirastische (toetsende) reductie. Deze kan tweevoudig zijn: verificatie (indien het vooruitzicht uitkomt (bewaarheid wordt), dan is er bevestiging) of falsificatie (indien de ontworpen geldigheid er als onjuist uitkomt).-- Meteen hebben wij de volle reductie, d.i. de proef -op-de-som door middel van nieuwe

waarnemingen, echter zo dat zij modelidentisch (naar wezen identisch) zijn met het toetsingsontwerp.

Toelichting

P. Bochenski, o.c., 77, licht toe wat 'verificatie' (bevestigende toetsing) is.

Hierbij sluit hij aan bij Hans Reichenbach (1891/1953), een der leden van de Wiener Kreis (Logisch positivisme). Deze onderscheidt vier types.

a. *De logische verificatie.*

"Indien a + b = c, dan b + a = c" bevat geen logische of denk-tegenspraak (ongerijmdheid, absurdheid). Gevolg, bij nazicht, onder dat oogpunt, besluit men tot de juistheid ervan (= logisch geverifieerd).

b.1. *De fysicale ('fysische') verificatie.*

Indien een hypothese niet strijdig is met de natuurwetenschappelijke wetten, dan is zij 'fysicaal' verifieerbaar. Zo b.v. de temperatuur van de zonnekern.

b.2. *De technische verificatie.*

Zo b.v. is de zonnekerntemperatuur wel fysicaal verifieerbaar, doch, met de huidige technieken, onmogelijk te verifiëren. Reden: de te grote hitte!

b.3. *De transempirische verificatie.*

De fysicale en de technische verificaties zijn empirisch. Doch- zoals Reichenbach als applicatief model aangeeft - het toetsen van een uitspraak als "De kat is een goddelijk wezen", is hetzij fysicaal hetzij technisch onverifieerbaar.

HA8

Toch - en Bochenski wijst op het logisch onsamenhangende met zijn positivistische geesteshouding (die, normaal, slechts hetzij logische hetzij fysicale en/ of technische verificaties aanvaardt) - aanvaardt de logisch-empirist, die Reichenbach is, ergens een toetsingstype dat zijn persoonlijke filosofie te buiten gaat.

Inderdaad, zoals Bochenski, o.c. 78, zegt, er zijn soorten waarnemingen. Zo zou men - aldus Bochenski - kunnen spreken van een zintuiglijke (en dat is dan wel de empirische van Reichenbach), een introspectieve (of 'reflexieve'), een fenomenologische (d.i. wezensinzicht bevattende) en een -

wat Bochenski heet - 'transnatuurlijke' de ('natuur' te buiten en/of te boven gaande) toetsing. - Tot daar het regulatieve model van de toetsing.

(iv) ***De toetsing, hier, luidt als volgt.***

a. Het aantreffen van het kind, met zijn moeder, Maria, is blijkbaar een fysicale (zintuiglijk waarneembare) verificatie.

b.1. Het feit dat de profetische geschriften van het oude testament, inderdaad, de geboorte van een vorst - en dan nog wel te Bethlehem – voorzien, is een trans empirische toetsing. Slechts wie in mantiek (profetie) gelooft, zal de beweringen van de opperpriesters en de Schriftgeleerden (*H.-A. 2*), die zich op een schriftuurtekst steunen, als verificatie aanvaarden. Vgl. met *2 Petr. 1:16/21.*

b.2. Het feit dat de mantische of charismatische waarneming van de ster, eens dat zij van Jeruzalem naar Bethlehem gingen, opnieuw waarneembaar wordt, is, duidelijk, weerom een trans empirische toetsing, -- enkel aanneembaar voor wie mantiek, resp. charismatisch zien aanneemt. Cfr. *Matt 2:9* (*H.-A. 3*).

Besluit.

Het is zonneklaar - althans voor wie zonder verlichtingsvooroordelen de tekst doorneemt - dat de magiërs een reductieve redenering hebben doorgevoerd, door zich op weg te begeven om ter plaatse na te gaan (te toetsen) of er wel degelijk een vorst in Israël geboren was, op het ogenblik, uitgerekend, dat een ster verscheen.

Meteen beschikken wij over een structuur: de reductieve analyse.

HA9

2. Het heilige als lemma (werkhypothetische idee).

Inleiding.

P. H. Pinard de la Boullaye, L'étude comparée des religions, II (Ses methodes), Paris, 1929-3, 50/57, neemt de drieledige methode van E. Goblet d'Alviella (*H.-A.1v.*) over.

Indien wij ons bedienen van de structuur typologische taal van Wilhelm Dilthey (1833/1911), de stichter van de begrijpende geesteswetenschap, en van Eduard Spranger (1882/1963), zijn medestander inzake begrijpende

geesteswetenschap, dan kunnen wij zeggen dat Pinard de la Boullaye structuurtypes onderscheidt, als volgt:

1. Basisfenomeen is de religieuze of godsdienstige mens.
2. Aanverwant fenomeen is de occultist (spiritist, magiër, en dergelijke meer) en, recenter, de neo-sacralist (hippie o.m.).
3. Tegengesteld, doch zonder tegenstrijdigheid, is de profane mens (leek; zo o.m. de industriearbeider, de manager, de universiteitsprof, de politicus, de syndicalist en dergelijke meer).
4. Tegengesteld, doch niet zonder tegenstrijdigheidsmoment, is de agnostieker (die beweert "het niet te weten").
5. Tegengesteld, doch met (desnoods agressieve) tegenstrijdigheid, is de atheïst (godloze, godloochenaar).

Beide laatste types komen, geregeld, uit wat men de verlichting (Enlightenment, Lumières, Aufklärung) of Rationalisme heet.

P. Wilhelm Schmidt (1868/1954), S.V.D., ooit de directeur van het Pauselijk Etnologisch Museum (Rome), in zijn *Origine et évolution de la religion (Les théories et les faits*), Paris, 1931,18s.,

(i) verbergt niet dat hij niet erg op d'Alviella's hiëro-analyse gesteld is (blijkbaar omdat hij het Opperwezen - en dan nog in een sterk Bijbelse zin - als hoofdthema van religieonderzoek vooropstelt),

(ii) doch bekent, uitdrukkelijk, dat "er, inderdaad, veel te zeggen valt ten gunste van d'Alviella's studie van het heilige". Dit, -- blijkbaar, omdat het heilige - hoe dan ook (want er zijn vele duidingen van) onmiskenbaar centrale gegeven van alle religie is en blijft.

Opm.-- Menswetenschappers vooral hebben, de laatste decennia, twee termen ingevoerd, die betekenisverwant zijn:
(i) 'Sacraal' is het 'heilige', voor zover zulks het product van sacralisering is.
(ii) 'Sacralisering' is de act, waarbij men een profane werkelijkheid een of andere 'heiligheid' toekent (de zgn. projectieve heiligheid); -- zo, wanneer, in een linkse terreurgroep, al wat de menner ervan zegt, resp. doet, als 'absoluut ernstig' geldt voor de anderen. In dat geval, is die menner 'sacraal' (doch niet 'heilig').

HA10

Opm.-- De Schotse Filosofie (Common-Sensefilosofie), met als voorloper *Claude Buffier* (1661/1737), S.J. (met zijn *Traité des premières vérités* (1717)) en als stichter *Thomas Reid* (1710/1796), met zijn *An Inquiry into the Human Mind on the Principles of Common Sense* (1764), heeft, in volle Verlicht-Rationalistische tijd, de aandacht gevestigd op het gemene verstand (common sense). -- Niet te verwarren met 'gezond verstand' (dat het 'gezonde' gebruik van het gemene verstand betekent).

Inderdaad, de doorsneemens ('the man of the street' of, wat meer links, 'Jan-met-de-pet') bezit inzichten die goud waard zijn. Ook en niet het minst inzake het heilige. Reden: hij of zij heeft niet al te veel de 'kritiek' van de Verlichters opgezogen.

Toch moet één aanmerking de waardering voor het gemene verstand temperen, namelijk de gemene mens is door taalonnauwkeurigheid gekenmerkt. Men kijke het taalgebruik van de commonsense-mens inzake het heilige na.

2.1. De Objectieve heiligheidsfenomenen.

1.a. Alle eerbied, ja, verering afdwingende fenomenen: "Over het Kerstlandschap, met zijn witte sneeuw, hing een heilige stilte"; "Het huwelijk als onverbrekelijke band der getrouwden was haar/hem 'heilig'";

1.b. **(i)** Al wat, o.g.v. een wijdingshandeling, eerbied of verering afdwingt: "De heilige vaten, in de sacristie, worden met zorg omgeven"; "De priester diende haar/ hem het heilig oliesel der zieken toe"; "De pasgewijde priester";

(ii) Al wat, door contact met wat 'heilig' is, eerbied of verering afdwingt: "De antieke Germanen gingen niet zonder diepe huivering hun heilige bossen in"; "De Christenen vereren te Jeruzalem de heilige plaatsen";

1.c. Al wat, hetzij o.g.v. charismatische gaven hetzij o.g.v. heiligverklaring, eerbied, resp. verering afdwingt: "De heilige Jeanne d'Arc werd, in haar tijd, meermaals verguisd, doch, in de twintigste eeuw, door de Kerk heilig verklaard"; "De heiligen van de liturgische jaarkring worden, nu, minder geacht";

1.d. Al wat, o.g.v. wezenlijke (het wezen inherente) kwaliteit, eerbied en verering afdwingende is: "De Allerheiligste Drie-eenheid is het middenpunt

van de Nieuwtestamentische religie"; "De heilige maagd Maria heet men 'de Moeder van God".

HA11

2.2. De subjectieve heiligheidsfenomenen.

Al wat dermate 'gemeend' ('gemotiveerd') is dat het zich voordoet of gedraagt alsof het aan eerbied en verering ontspringt: "Zij/ hij was heilig verontwaardigd ('geërgerd')".

Besluit

Zich op de commonsense-filosofie steunen kan hoogstens als lemma (en dan nog een lemma, dat in soms verward taalgebruik ingeblikt zit) aanvaard worden. Meer niet.

Het eerder desacraliserend taalgebruik van de menswetenschappers, die al te veel 'projecties' aan het werk zien, zonder echte waarneming van het heilige, kunnen wij, ook niet, als onbetwistbaar gegeven beschouwen.

De fenomenologische benadering (aanpak).

C.J. Bleeker, De structuur van de godsdienst (Hoofdlijnen ener fenomenologie van de godsdienst), Den Haag, s.d., 20v., vat de fenomenologische methode, zoals *Gerardus van der Leeuw* (1890/1950*), Phänomenologie der Religion*, Tübingen,1956- 2, 768 /777, ze opvat, samen.

1. *Taalkundig moment.*

De fenomenoloog geeft namen aan de fenomenen ('verschijnselen'); zo b.v. 'het heilige'. Daarbij vertrekt hij, zo goed als altijd, van het common-sense-taalgebruik, natuurlijk.

2.a. *Begrijpend moment*

Hij schakelt het fenomeen, door de term der taal, voorlopig, aangewezen, in zijn eigen, intiem leven in (wat men, sedert vooral W. Dilthey en E. Spranger, 'verstehen' (begrijpen) heet. Dit behelst dat men het fenomeen - hier: het heilige - niet louter afstandig-kritisch, ook niet louter naïef-gelovig, maar met open geest en gemoed (met de nodige 'sumpatheia', 'sympathie') zouden de antieke Grieken gezegd hebben) tracht te verwerken. -- Dit is het begrijpend moment.

2.b. *Eidetisch (ideatief) moment*

Hij bant, uit de empirische gegevens, die, in dat intiem contact met de fenomenen (hier b.v. het zien van de ster van Bethlehem), zich tonen, uit al wat niet-wezenlijk, d.i. aan het fenomeen als dusdanig niet eigen is, -- om enkel en alleen de algemeen voorkomende wezenstrekken (gemeenschappelijke eigenschappen) over te houden. Dit is het eidetisch (ideatief) moment.

HA12

Zo b.v. is een telkens weer terugkerende kenmerk van het heilige - althans in zijn echte vorm - dat het 'iets werkelijks' is.

Rudolf Otto (1869/1937), *Het heilige (Een verhandeling over het irrationele in de idee van het goddelijke en de verhouding ervan tot het rationele*), Hilversum, 1963, (*Das Heilige* (1917-1)), 16, haalt de grote religiepsycholoog, *William James* (1842/ 1910*), The Varieties of Religious Experience* (1902-1), aan:

"William James b.v. zegt, in dit boek, als hij, in het voorbijgaan, het ontstaan van de voorstellingen der Griekse goden, bespreekt, bijna naïef: "Op de vraag naar de oorsprong der Griekse goden, kunnen wij, hier, niet ingaan. Maar de hele reeks van onze voorbeelden brengt ons, ongeveer, tot de volgende conclusie: het is alsof, in het menselijk bewustzijn, de gewaarwording leeft van iets reëels, -- een gevoel van iets, dat werkelijk voorhanden is,-- een voorstelling van iets dat objectief bestaat". Deze is dieper en algemeen - geldiger dan de een of andere enkele of bijzondere gewaarwording, waardoor - naar de opvatting van de tegenwoordige psychologie - de realiteit wordt bewezen."

2.c. *Structuurtypologisch moment.*

De fenomenoloog - althans, in de vorm, die van der Leeuw daaraan geeft - probeert de zin, d.i. de levenswaarde, van het **(i)** begrepen en **(ii)** eidetisch geschouwde wezen te begrijpen ('verstaan').

Zo b.v. omschrijft Eduard Spranger de zielestructuur, als type van de religieuze mens:

(i) De gelovige, in de gezonde zin, heeft als waarde bij uitstek, waarvoor en waarvan hij 'leeft', God; alle andere levenswaarden - economie, maatschappelijk leven, politiek, wetenschap en dergelijke meer - bezitten, voor de echt religieuze ziel, slechts een waarde, voor zover zij gelijkt op of samengaat met (structuur, Gestalt) God als hoogste waarde.

Dit, - aldus Spranger - doet zich voor in vele vormen, zoals de bekende heiligen ze te zien geven: Frans van Assisi, Ignatius van Loyola, Theresia, Thomas van Aquino, Vincentius a Paulo.

(ii) De bijgelovige - in Spranger's ogen: een ontaarding - is eveneens, in zijn ziel of ik, zo gestructureerd: hij 'leeft' om zijn bijgelovige praktijken te dienen of om ervan te 'leven' alsof het om de 'enige' of, althans, 'hoogste waarde' ging.

Men ziet het: in Sprangeriaanse zin is de 'zin' het antwoord op de vraag: "Zeg mij wat gij – hier; onder religieus oogpunt - waardeert, -- dit is: zeg mij waarvoor en waarvan gij leeft, en ik zal u zeggen wie (type van zielestructuur) gij zijt". -- Dit is het structuurtypologisch moment.

HA13

2.d. ***Reductief moment.***

De fenomenoloog vergelijkt het door hem bereikte inzicht (eidetisch en structuur-typologisch) met het o.m. historisch (o.a. archeologisch) en filologisch (= taal- en letterkundig) feitenmateriaal, met als doel toetsing (verificatie, falsificatie (*H.-A.7v.*)) van zijn resultaten. Zo b.v. preciseert de filologische methode de Latijnse term 'religio'.

(i) De enen - reeds in de Romeinse oudheid - zien er de term 're.linquo' (ik verlaat, ik laat) in, zodat 'religio' zou betekenen het voorbehoud in acht genomen t.o.v. heilige of gewijde fenomenen; anderen - o.m. de H. Augustinus van Tagaste (+354 / +430), de grootste kerkvader van het Westen - zien er 're.eligo' (ik verkies opnieuw) in, zodat 'religio' zou betekenen 'terugkeer (bekering) tot God'; nog anderen zien er 're.ligo' (ik bind), zodat 'religio' zou betekenen 'binding (verplichting, verhouding) aan het heilige(o.m. God).

(ii) Streng taalkundig is 'religio' het zelfstandig naamwoord van 're.lego' (ik behandel eerbiedig, omzichtig), zodat 'religio' betekent "omzichtige omgang (gaande van eerbied en verering tot angstvalligheid) t.o.v. het heilige".

Enkel deze laatste uitleg is wetenschappelijk verantwoord, waar de vorige op (vrome) inbeelding berusten. (H. Pinard d.l.Boullaye, 11, 156).

Het is duidelijk dat de etymologie - maar dan de wetenschappelijk verantwoorde - een verificatie van de idee 'heilig' behelst, zoals de doorleving (het begrijpend moment; *H.-A.11*) en de ideatie (het eidetisch moment; *H.-A.11v.*) het toonden.

In die zin is de filologie een hulpwetenschap en wordt (begrijpende) fenomenologie interdisciplinair. -- Dit is het reductief moment.

Slotsom.

1.-- Het is duidelijk dat Van der Leeuw's fenomenologie, behalve zuivere fenomeenbeschrijving en - ideatie, ook begrijpende en wel structuurtypebegrijpende geesteswetenschap combineert.

2.-- Zij is ook 'getuigenis afleggen van wat zich toont' (aldus van der Leeuw zelf, o.c., 777), d.i. het fenomeen zo zuiver mogelijk verwoorden (uitzeggen).

HA14

3. De analyse van het heilige

2.1. De analyse: de vier momenten van het christendom.

O. Willmann (1839/1920), de grote katholieke opvoedkundige, in zijn monumentaal werk *Geschichte des Idealismus*, 3 Bde, Braunschweig, 1907-2, II (*Der Idealismus der Kirchenväter und der Realismus der Scholastik*), 9, schetst, in meesterlijk samenvattende termen, het wezen van het Christendom.

Zegt Willmann: "De vier grote activiteiten - met name: de vier vormen van openheid van het christelijk bewustzijn (= zelfbesef) - worden bepaald door de vier momenten van het christendom:

a1. Het voorbestemd zijn van de heilstichting in de aan het Christendom voorafgaande heilsgeschiedenis,
a2. de historische intrede van die heilstichting in de tijd,
a3. het ononderbroken zich doorzetten van diezelfde heilstichting, --
b. samen met de wortel ervan in de boventijdelijke sfeer".

M.a.w.:
(i) er is deze 'historische' (versta: in de tijd zich afspelende, aardse, zicht- en tastbare) zijde, -- nu ook de 'seculaire' zijde geheten, en

(ii) er is de 'transcendente'(versta: deze aarde met haar zicht- en tastbare werkelijkheden overschrijdende) zijde, -- nu ook de 'sacrale' geheten.

En, in de eerste, de historisch-aardse dimensie, spreidt het Christendom zich zowel over het verleden als over de toekomst uit.

Ons interesseert, nu, in dit verband, vooral de dimensie van voor- en buitenchristelijke religies, die zich juist in die voor het Christendom gesitueerde tijden laten onderbrengen. In de zienswijze van Willmann behoren deze religies, in welbepaalde zin, tot het Christendom.

2.2. Historische verificatie

2.2.1. Augustinus van Tagaste

Augustinus (*H.-A.13*) huldigt een analoge (deels gelijke deels niet-identische) idee. In zijn beroemd werk *De civitate Dei* (Over de Godsstaat (begonnen in 413 en beëindigd in 426)), onderscheidt Sint Augustinus drie historische en ook heilshistorische types van Rome:

(i) ***Het 'oude' ('aloude', archaïsche) Rome,*** dat:
a. met degelijke eigenschappen begaafd was en
b. niet zonder Gods toelating een wereldrijk had gesticht, dat het midden punt van de mensheid werd;

(ii) ***Het 'vervallen' (heidense) Rome***, dat;
a. de Kristenen tot bloedgetuigen maakte en
b. van demonistische godheden uitging als van zijn 'laatste redplank'.

HA15

(III) het christelijke Rome,
waarvan Augustinus het begin zag en dat:
a. de degelijke eigenschappen en de heilshistorische rol van de 'oude' wezensaard
b. verhief op het hogere vlak van de christelijke heilstichting.

Willmann preciseert: "Evenmin als Augustinus de Griekse 'wijsheid' (versta: op de eerste plaats het Griekse denken) het feit ontzegde, de Christelijke waarheid, door haar denkarbeid, voorbereid te hebben evenmin kon hij de natuurlijke degelijkheid en energie van het romeinse volk het feit ontzeggen dat zij, op een of andere wijze, op 'de volheid der tijden' (versta: het Christendom) afgestemd waren geweest". (O. Willmann, o.c., 306).

Besluit:

Augustinus, de grote kerkvader van het Christelijke Westen ziet, zowel in het oude Hellas als in het oude Rome, behalve wat met het Christendom strijdig was, ook (en niet in de minste graad) wat met dat Christendom hetzij samenging hetzij gelijkenis vertoonde (m.a.w. een structuur (*H.-A.12*)).

Het is die structuur, die Willmann zo-even samenvatte en die wij als leidraad nemen, bij onze hiëro-analyse, voor zover deze met niet-Bijbelse of, beter, met niet-christelijke religieuze fenomenen te doen heeft.

Door hun **(i)** gelijkenis en **(ii)** samenhang - met het christelijke heilsmysterie behoren zij tot één en dezelfde samenhang of gestalt.

2.2.2. Agostino Steuco (= Steuchus)

Agostino (+1550), was een uit arme ouders geboren en misvormd man, die, bij de Conventuelen van Gubio, zijn geboortestad, na lang smeken, toch, werd opgenomen in de 'Latijnse School. Doch, die, na zeven jaren hard studeren, vaak 's nachts, bij de schijn van de kerklamp, zowel - behalve het Latijn - het Hebreeuws, het Syrisch en het Arabisch als het Grieks schitterend beheerste.

Deze verrichting bracht Paus Paulus III ertoe hem zowel tot bisschop als tot 'custos' (bewaarder) van de Vaticaanse bibliotheek te benoemen.

Ons interesseert, onder zijn vele werken, zijn *De perenni philosophia*, Lyon, 1540 (*Over de 'eeuwige' filosofie*).

Terloops: Dit is ook een titel ('*philosophia perennis*'), die G.W. Leibniz (1646/ 1716) voor zijn rekening nam, omdat de basisidee ervan "aan een nood beantwoordde". (O. Willmann, o.c., 172f.).

HA16

O. Willmann, O.c.,174, haalt, uit het beginkapitel, *De successu doctrinae ab exordio mundi* (Over de vooruitgang ('successus') van de leer, vanaf het wereldbegin), aan: "Net zoals er slechts een beginsel van alle dingen bestaat, evenzo bestond er en bestaat er, van oudsher, slechts één weten(schap) omtrent dat ene beginsel van alles; - zo, althans, blijkt het uit de schriftelijke nalatenschappen der volkeren".

De inhoud van die nalatenschappen is de waarheid. Van die waarheidsinhoud zijn overal sporen aan te treffen: “Wij stellen vast dat ‘veritatis vestigia’, fragmenten van de waarheid: gespreid over alle volkeren voorkomen. (Ibid.).

Gevraagd is
(i) het opsporen (heuristiek) en
(ii) de analyse van de samenklank en de onderlinge overeenkomst ervan uit te werken. Daarvandaan de andere titel van *De perenni philosophia*, namelijk *conformationes*, d.i. ineenvoegingen (van schijnbaar uiteenlopende gegevens). M.a.w., het opsporen en aantonen van die ene structuur, die Willmann als ‘de vier momenten’ van het Christelijk zelfbesef typeert.

Hierbij volgt Steuco wat zowel de Griekse (Klemens van Alexandreia (+215), Eusebios van Kaisareia (265/340)) als de Latijnse (Augustinus van Tagaste (354/430) reeds hadden voorgedaan. In die zin is hij traditiegetrouw.

Doch, in meer dan één opzicht, gaat Steuco verder dan deze illustere voorgangers. Zo b.v. hadden zij, reeds, bij de heidenen de ‘logos spermatikos’ (letterlijk: de Logos (hier is Christus, de Zoon van God, bedoeld, als licht der denkende geesten)) opsporen als taak opgenomen.

Zo b.v. had, reeds, Ioaustinas, een rond +150 in Palestina levend, uit Griekse ouders geboren filosoof, beweerd dat:
(i) alle waarheid - althans, in haar diepste wortel - van de logos, Christus, stamt en
(ii) zij, een zaadje gelijk (spermatikos}, reeds in mensen als Puthagoras van Samos (-580/-500) of Platon van Athene (-427/-347), net zoals in Mozes, beginvormig aan het werk was. Wat Steuco overneemt.

Maar - en hier overschrijdt hij zijn voorgangers - Steuco onderscheidt, duidelijker, de oosterse sacrale wijsheid van de antieke, Grieks-westerse filosofie als voorhallen van het Christendom. In die zin is hij vernieuwend.

HA17

Besluit
Steuco’s stellingname, die niet zonder actieve medewerking van de toenmalige Paus - aan Paulus III is *De perenni philosophia* opgedragen - kan tot stand gekomen zijn, doet Willmann schrijven:

(i) Op die wijze houdt hij zich vrij van de eenzijdigheid van het traditionalisme, zoals het in de XIX-de eeuw optreedt, waar het alle filosofie en wetenschap als verwerking van het erfgoed aanziet.

(ii) Nog verder van hem blijft verwijderd de nog slechtere eenzijdigheid van het verlichte rationalisme, dat voor het religieus-traditionele moment van het denken alle begrip verloren heeft". (O.c.,177).

2.2.3. Baron Friedrich von Hügel

Von Hügel (1852/1925), was een Katholiek denker, voorloper van de heropleving van het realisme (d.i. de leer, die beweert dat onze ideeën werkelijkheidswaarde hebben), in de filosofie, en van de theologische analyse van het religieuze doorleven ('gevoel').

Hij was de zoon van een Oostenrijks diplomaat, Karl von Hügel (1795/1870), die met een Schotse gehuwd was. In 1867 verhuist de familie von Hügel naar Engeland. Friedrich's belangstelling voor religieuze vraagstukken zette in met een diepe crisis, in Wenen, in 1870, waar hij zijn studies moest opgeven om reden van een wankele gezondheid. In 1873 huwt hij Lady Mary Herbert en gaat, meteen, tot aan zijn dood, in Londen leven.

Religieus gezien, was von Hügel diepgelovig Rooms-Katholiek. Ook paarde hij een zeldzame heiligheid van leven (*H.-A.10*) aan een even verdraagzame levenshouding. Dit bracht met zich dat hij, bij denkers van alle geloofsovertuigingen en strekkingen, vrienden had.

Om reden van zijn vriendschap met A. Loisy (1857/1940), ooit veroordeeld door de Paus als 'modernist', en G. Tyrrell (1861/1909), eveneens modernist, werd von Hügel wel eens verdacht van 'modernisme' (een, in het begin van deze eeuw opgekomen verregaande 'natuurlijke' verklaring van alle religie, de Katholieke inbegrepen). Wat volslagen onjuist was.

Friedrich Heiler (1892/1967), *Die Religionen der Menschheit* (*in Vergangenheit und Gegenwart*), Stuttgart, 1959, 729, haalt volgende tekst van von Hügel aan:

HA18

"**(1)** Wij, Katholieke Kristenen, willen, weliswaar, nooit de hoge waarheid en het verheven ideaal van een godsdienstige eenheid wat betreft eredienst en geloof, belichaamd in een unieke, wereldwijde kerk opgeven.

(2) Doch, in onze ogen, is dit, ons onverwoestbaar geloof in de godsdienstige eenheid pas dan uitvoerbaar, wanneer wij ertoe in staat zijn - en dit met een blij hart - de kiemvormige en betrekkelijke opvoedkundige waarheden en waarden (*H.-A.12*) in andere religies op te nemen als de ons eigen waarheden en waarden.

Overigens, tenminste wat betreft de waarheden en waarden, zoals **(i)** het jodendom (het oude testament) en **(ii)** het laatantieke hellenisme (d.i. die Griekse denkwijze, die, behalve de eigen autochtone, specifiek Griekse waarheden en waarden, ook de andere culturen eigene (niet het minst de Nabij-Oosterse) als de haar eigene opnam) ze bevatten, kan beweerd dat de Kerk van Rome nooit opgehouden heeft ze aan te wenden en te verkondigen".

Besluit:

Von Hügel verwoordt, op zijn wijze, wat S. Augustinus m.b.t. Rome's cultuur vooral, wat Steuco, op duidelijk breder informatiebasis (en pauselijk beaamd), voorstonden: de ene, wereldwijde structuur van de rooms-katholieke kerk, voor wie alle waarheden en alle waarden, voor zover getoetst en geverifieerd, volgens de normen van de grondige analyse, zoals niet zozeer de godsdienstwetenschap als wel de theologie (d.i. de streng dogmatisch verantwoorde analyse van het heilige) dit aankan, als de haar eigene doorkomen.

Het lijkt onmiskenbaar: al wat het heilige betreft, -- al wat ermee gelijkenis of samenhang (structuuridentiteit) vertoont, is 'katholiek'.

Opm. -- ***De antithese 'biblicist' ('antireligionist') / religionist.***

Fr. Heiler, o.c., 727/731, heeft het over 'religionisme' als die houding van christenen, die te veel en te gemakkelijk de andere 'religies' (vandaar de naam) bijvallen - men denke aan het gemak, waarmee, heden, in de Neo-sacrale middens (Hippie's en dergelijke meer), de Oosterse religies a.h.w. opgezogen worden, - en dit kritiekloos -.

'Biblicisme' is, dan, evenzeer het al te gemakkelijk de Bijbelse religie 'exclusief i.p.v. inclusief als de enig ware vooropstellen. Wat tot 'antireligionisme' leidt.

HA19

2.3. De analyse: het kosmosstelsel der archaïsche gemeenschap.

2.3.1. Het regulatief model

Mircéa Eliade (1907/1986), hoogleraar te Chicago, in zijn degelijk hiëro-analytisch werk *Het gewijde en het profane (Een studie over de religieuze essentie*), Hilversum, 1962,18v., schetst ons de structuur (d.i. het vaste stel betrekkingen) van de kosmos (d.i. het materieel heelal) zoals de primitieve, antieke en middeneeuwse mensheden ze hebben opgevat en doorleefd.

-- 1. Vertrekpunt is, steeds, een of andere hiërofanie (d.i. een of andere vorm van zich tonen van het heilige).

-- 2.a. Deze hiërofanie situeert zich steeds op een of andere plaats (daarvandaan het plaatselijk, lokaal karakter).

-- 2.b. De hiërofanie verbindt, steeds, hetzij deze aarde met de onderwereld ('hel') hetzij deze aarde met de bovenwereld ('hemel') hetzij deze aarde en met de onderwereld en met de bovenwereld; -- de zgn. 'drie verdiepingen', waarover b.v. Rudolf Bultmann, de demythologiseerder het steeds weer heeft, om ze als 'mythe ' (d.i. in zijn duiding, als 'onwetenschappelijk' en, dus, 'ingebeeld} af te schrijven.

-- 2.c. De hiërofanie kan - maar dit is nooit noodzakelijk - uitgedrukt, zichtbaar gemaakt worden door middel van de kosmische as ('wereld- of kosmos-as: 'axis mundi'), die b.v. een zuil, een ladder (de Jakobsladder),-- een berg, -- een boom, een liane en dergelijke meer is.

-- 2.d. De hiërofanie - indien zij door middel van een kosmische as zicht- en tastbaar gemaakt is - verwekt de leefwereld van de mensen, die in die hiërofanie betrokken werden: de as is 'in het midden' (bedoeld is zowel van het materiële heelal als van de eigen leefwereld der betrokkenen), 'in de navel van de wereld' (id.), - ja, de as is het wereldmiddenpunt zelf.

-- 2.e. De hiërofanie - indien zij in de as uitgedrukt is - staat altijd in verband met een wij.handeling (*H.-A. 10*), door betrokkenen uitgevoerd, -- en wel uitgevoerd als herhaling (d.i. het, o.g.v. nadoen, nabootsing, zich toe-eigenen, ja, zich vereenzelvigen (identitieve structuur)) van wat hetzij grote magiërs hetzij godheden hebben voorgedaan.

Ziedaar, in de punten 2.c., 2.d., 2.e. verwoord, wat Eliade heet 'de plaats als herhaling van de kosmogonie (heelalontstaan).

HA20

2.3.2. Applikatieve modellen van de kosmosstructuur.

(Archaïsch, Mozaisch, Kristelijk)

1. -- *L. Chochod, Huê la mystérieuse*, Paris, 1943, 295ss., vermeldt een eerder regulatief model, maar eigen aan een stukje van onze planeet.

Opm. -- **(1)** Hué of Huê is de hoofdstad van Midden-Vietnam (en het oude centrum van Annam).

(2) Chochod heeft het, in de context, over de An-Hoi-pagode. De term 'pagode' is een hiëro-analytische term: 'pagode', immers, komt van het Sanskriet (d.i. de gewijde taal van het Brahmanistische India) 'bhagavat' (heilig); 'pagode' is, dan ook, gewijd, krachtgeladen gebouw', tempel, vooral van de Brahmanistische of de Boeddhistische religie); doch 'pagode' betekent ook 'gewijd beeld' ('gewijd' in de zin, steeds, van 'heilig').

Luisteren wij, nu, naar Chochod.

"Wanneer een Annamiet een droom doorleeft, die hij, om de een of andere reden, als echt niet-natuurlijk beschouwt of wanneer een enigszins buitengewoon voorval hem/haar overkomt, dan bouwt hij een strooihut en tempeltje, uitgerekend daar, waar - volgens zijn aanvoelen (*H.-A.4:* mantisch 'zien') - de occulte kracht zich getoond (H.-A.19: hiërofanie) heeft. Dan ook viert hij daar een offer".

Ziedaar wat talloze malen de Annamietische voorouders hebben voorgedaan en wat de Annamiet/Annamietische, nu, herhaalt (*H.-A. 19*: kosmosstichting herhaald).

Meteen wordt het gebeurde ruchtbaar, krijgt omvang en schept traditie. Deze wordt, desnoods, aangevuld en ontwikkelt zich, in grotere of kleinere wijzigingen. -- M.a.w., zoals Eliade, o.c.,16vv., zegt, het heiligdommetje wordt middenpunt van de leefgemeenschap.

De hiërofanie als 'kratofanie'

Eliade heeft, benevens de term 'hiërofanie', ook het woord 'kratofanie' ('kratos' (Grieks) is zoiets als kracht en, meteen, macht over iets anders) ingevoerd. Dit betekent "het zich tonen (fenomeen) van de macht" (Cfr. *C.J. Bleeker, De structuur van de godsdienst*, 46v.).

Ook Chochod ziet dit aspect: “Meer is niet nodig - vervolgt hij - om een nieuwe godheid te doen ontstaan. Of, nauwkeuriger uitgedrukt, een nieuw zinnebeeld van de bovenaardse macht.

Daarvandaan de namen ‘Ngoc Phu Nhan: ‘Chua Ngoc’, ‘Thiên Phi Ngoc Nu’ (deze laatste is ook de naam van een godin (o.c., 293)), ‘Duc Thanh Me: enz.

HA21

Deze namen bepalen niets nauwkeurigs zij zijn, nl., toepasselijk op een menigte ‘genii’ (geesten), demonen of halfgoden”. (Ibid.).

Besluit.

(1) Chochod, net zoals alle objectief ingestelde religie-onderzoekers, ziet duidelijk dat, telkens weer, de macht, als globale, omvattende werkelijkheid (*H.-A.12*), die het heilige (in het onzijdig), steeds, is, in de Annamietische hiërofanieën ‘werkt’, d.i. dromen verwekt, buitengewone voorvallen verwekt. Het is die verwekkende werkelijkheid die hij, in talloze wezens belichaamd, als ‘niets nauwkeurigs’ afschrijft, - hij, Chochod, de Westers-Verlichte Sceptieker (*H.-A.17*).

(2) Maar - tegenover deze ondeskundige uitspraak kan, met alle recht (en het vervolg zal dit verifiëren), gesteld worden dat, i.p.v. onnauwkeurigheid, van veelvormigheid en, meer nog, van vele dragers (‘wezens’) van de macht (verwekkingskracht) sprake is.

Tot daar wat O. Willmann, indertijd, ‘archaïsche’ religie heette. Nu, een applicatief model van dezelfde wezensaard, uit de Bijbel.

2.-- *De Bijbel, Gen 28: 10/22.*

Deze tekst geeft een analoog (deels identisch deels niet-identisch) model

(a) *Alfred Bertholet, Die Relgion des Alten Testaments,* Tübingen, 1932, 24/34 (*Vormosaische Kulte und ihre Nachwirkungen*), geeft, o.c., 33, een tip terzake. Hij vermeldt, kort, modellen van ‘god der vaderen’ (*Der Vätergott*),-- zo o.m. *Gen 28:13*.

Opm.: -- Twee tradities zijn hier verbonden aan het woord.

(i) De Jahwistische verhaalt een echte theofanie (het zich tonen van Jahweh, het opperwezen (*H.-A.10* (helemaal onderaan: wezenlijke heiligheid)) waarbij, enerzijds, Jahwe de beloften, aan Abraham en Isaak gedaan, vernieuwt en, anderzijds, Jakob Jahwe als zijn God erkent.

(ii) De Elohistische traditie beschrijft, in termen van Mesopotamische 'ziggoerat' (de toren met trapvormige verdiepingen), de 'ladder' (beter: trap), die Jakob, in zijn droom, -- beter: 'droomgezicht' (*H.-A.4* (wijsheid als charismatisch 'zien')), 'ziet', zijn gelofte en de stichting van het heiligdom te Bethel.

De tekst: "Jakob reisde af van Bersabee naar Haran. Door een toeval komt hij op een zekere plaats terecht, waar hij besluit te overnachten, omdat de zon reeds was ondergegaan. Uit de stenen van ter plaatse nam hij er een, plaatste hem onder zijn hoofd en viel erop in slaap.

HA22

Daar doorleefde hij een droom (*H.-A.21*). Hij 'zag' een ladder (*H.-A.19*: kosmische as), rechtop de aarde en waarvan de top de hemel raakte. De engelen van God stegen erop en daalden eraf (vgl. *Joh 1:51* (de engelen van God stijgen, daar, op en dalen er neer, -- en wel boven de Mensenzoon; -- wat een typisch Nieuwtestamentische kosmische as uitmaakt). Meteen stond Jahwe voor hem en zei: "Ik ben Jahwe, de God van uw voorouder Abraham en de God van Isaak.

De grond, waarop gij ligt te slapen, geef ik aan u en uw nageslacht. (…). Ik ben met u: ik zal u beschermen waar gij ook gaat. Ik zal u, bovendien, terugvoeren naar deze grond. Neen: verlaten zal ik u niet! Want ik volbreng wat ik u beloof".

Jakob werd wakker en zei: "Waarachtig, Jahwe bevindt zich hier ter plaatse, zonder dat ik het besefte". Hij huiverde ervan en zei -- "Deze plaats is huiveringwekkend! Zij is, immers, niets minder dan een 'bêt El' (huis van God) en de hemelpoort".

Vroeg in de morgen stond hij op, nam de steen, waarop, die nacht, zijn hoofd gerust had, richtte hem op als een gedenksteen (stele). Daarna goot hij olie op de top ervan.

Aan deze plaats, die tevoren Loez (Luz) heette, gaf hij de naam Betel (Bethel).

Opm.-- Het uitgieten van olie is een daad van eredienst.

3.-- *De Bijbel, Exod 3:1vv.,*

Deze tekst geeft, nu, een - wat O. Willmann heet mozaïsch (Oudtestamentisch) model.

Opm.-- Het eerste roepingsverhaal van Mozes (*Ex. 3-4*) is, weerom, een verbinding van de twee tradities.

(1) Het Jahwistisch model bevat, weerom, de theofanie (*H.-A.21*) en de zending van Mozes (3:1/5; 3:16/20). Het Elohistisch model bevat de openbaring (onthulling) van Gods 'naam' (d.i., uiteraard, mysterieuze werkelijkheid, in de 'naam' (doch, hier, als functienaam te verstaan) uitgedrukt).

De tekstgedeelten, die ons, hier, interesseren.

-- "Mozes weidde de kudde van zijn schoonvader Jethro (Jitro), priester van Madian (Midjan), waarbij hij ze, diep de woestijn in, tot bij de godsberg, de Horeb, terecht kwam".

HA23

Opm.-- 'Horeb' is dezelfde berg als de Sinaï, doch in het taalgebruik van Deuteronomium (en van de Deuteronomistische traditie).

Volgens sommige exegeten (Bijbelduiders), zou dit zinstukje een lezersglos (d.i. toelichting door een lezer bij de tekst, ter verduidelijking, gevoegd) zijn,-- vergelijkbaar met *Ex 17:6*.

Opm.-- Het vervolg van de tekstgedeelten vermeldt de uitdrukking "engel van Jahweh" (*Gen 16:7; 22:11; Recht 2:1*; enz.) of, ook, "engel van god" (*Gen 21:17;31:11; Ex 14:19*; enz.).

(1) Zich steunend op het taalgebruik van *Gen 16:7* (Engel van Jahwe) en, ietsje verder, van *Gen 16:13* ('Jahwe' zonder meer), beweren vele exegeten dat het, in dergelijke teksten, niet gaat om een engel, begrepen als afzonderlijk ('door God geschapen') wezen, maar om Jahweh, resp. God zelf, voor zover hij verschijnt (zich toont; fenomeen; theofanie) in een of andere engelachtige vorm.

(2) Eerlijk gezegd, deze duiding lijkt niet goed overeen te brengen met de steevaste handelwijze van het Opperwezen, waarbij hij zoveel mogelijk zijn schepselen als bemiddelaars (bemiddelaressen), zo zelfstandig mogelijk, laat optreden.

Zij zouden, in deze tweede duiding, dan optreden als tussentermen tussen, enerzijds, een zeer transcendente(verheven) God en, anderzijds, wezens (hier b.v. Mozes), die niet zomaar geschikt zijn om met de verheven godheid te communiceren.

"De engel van Jahweh verscheen Mozes in een vuurvlam, vanuit het midden van een braambos. Mozes keek toe: het braambos stond in lichterlaaie, maar het brandde niet op. Waarop hij tot zichzelf zegt:

"Ik ga er eens rondlopen. Zo'n schouwspel wil ik, van naderbij bekijken. Vooral wil ik nagaan (*H.-A. 6*/8 (progressieve reductie)), waardoor juist het braambos nu niet (*opm.*-- Tegen alle 'natuurlijke' verwachting in) opbrandt".

Jahweh stelde vast dat hij om het braambos heenliep om het in ogenschouw te nemen. God riep Mozes, vanuit het midden van het braambos, toe:

"Mozes! Mozes!"

Waarop Mozes antwoordde; "Hier ben ik!"

HA24

(God) hernam

"Kom niet dichterbij! Doe liever uw sandalen uit, want de plaats, waarop gij staat, is een heilige grond (*H.-A. 22*)". (God) vervolgde:

"Ik ben de God van uw vaderen, -- de God van Abraham, de God van Izaak, de God van Jakob (Israël) (*H.-A.21*).

Daarop verborg Mozes zijn gelaat, uit vrees de blik op God te richten.

Opm.-- *La Bible de Jérusalem* noteert (p.87, n.h) dat God dermate verheven is dat geen enkel schepsel Hem kan 'zien' en dit 'zien' overleven.

Ex 3:13vv.: "Mozes zei, daarop, tot God: -- "Kijk: ik ga, werkelijk, naar de Israëlieten toe om hun te zeggen: 'De God van uw vaderen (*H.-A.21*) zendt mij tot u!".

Maar, indien zij dan zeggen: 'Hoe luidt zijn naam?'; wat zal ik hun dan zeggen?".

God zei daarop:
"Ik ben degene die is (*opm.*- Men vertaalt ook: "Ik ben 'Ik ben")".

God vervolgde:
"Ziehier wat gij tot de Israëlieten zult zeggen: "Ik ben" heeft mij tot u gezonden!'
Nog zei God tot Mozes: "Gij zult tot de Israëlieten als volgt spreken: "Jahwe, de god van uw vaderen" (*H.-A. 21*), -- de God van Abraham, de God van Izaak, de God van Jakob, zendt mij tot u! -- Zo heet ik voortaan, ja, voor altijd. Zo zal men mij aanroepen van geslacht tot geslacht".

Tot daar het tweede tekstgedeelte, dat ons hier interesseert. De reden volgt.

***Opm.*-- (a)** De eerste - o.i. de ware reden - is dat, in archaïsch-magische taal, de naam van een wezen meer is dan wat wij, verlicht-rationele Westerlingen, erin zien, namelijk een klank, die iets aanduidt. Meer niet.

Neen: in archaïsch-magische zin is de naam de uitdrukking van:
(i) de macht (= verwekkingskracht); *H.-A.21*; cfr. *Gen 17:15vv.; 35: 9/14*),
(ii) in haar bijzondere "functie' (rol, specialisatie) (ibid.). M.a.w. de naam, in dat taalspel, is een magisch-functionele naam. Want magie is niets anders dan

(i) de macht (verwekkingskracht),
(ii) functioneel gebruikt.

HA25

(b) De tweede reden ligt daarin dat wij, bij deze gelegenheid, heel even, wijzen op het feit dat:

(i) de Jahwistische traditie beweert dat de Jahwereligie dateert van de archaïsche tijden; lees *Gen 4:26*, waar vermeld wordt dat Enosj (Enos), zoon van Seth (die uit Eva geboren werd, ter vervanging van de door zijn broer Kaïn gedode Abel), "de eerste was, die de naam Jahweh begon aan te roepen",

(ii) Dit, terwijl volgens de Elohistische traditie (zoals deze hier aan het woord is) de naam Jahweh pas aan Mozes geopenbaard werd als de naam van de God der vaderen.

(iii) De 'Priesterlijke' traditie, op haar beurt, houdt eraan te beweren dat de naam van de god der vaderen 'el sjaddai' (el shaddai) klonk, zoals *Gen 17:1* vermeldt (// *Gen 28:3; 35:11; 43:14; 48:3; 49:25*; dit was de naam van God in de aartsvader- of patriarchale tijd).

Dit kan, voor ons, Verlichte Westerlingen, belachelijk overkomen, -- die namen! Maar het feit dat de drie vernoemde 'tradities' (denkmodellen) er zo'n belang aan hechten, bewijst dat de naam meer is dan een middel ter aanduiding, namelijk (magisch-functioneel) wezen. Dit, namelijk 'wezen', nu weer niet in de antiek-filosofische zin, natuurlijk, van hetzij singuliere hetzij universele 'natuur' (feitelijke zijnswijze, te midden van al wat is). Neen: magisch en functioneel, d.i. gespecialiseerd magisch.

4.-- *De Bijbel, Joh 1:51*

Hier (*H.-A. 22*), kondigt - wat O. Willmann heet de christelijke religie, in haar kosmische as, het kruis, aan: "Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: gij zult de hemel geopend (*H.-A.22*: de hemelpoort) 'zien' (*H.-A.4*: wijsheid als een door God gegeven charisma) en de engelen (*H.-A. 23*) van God zien opstijgen en neerdalen over de mensenzoon".

M.a.w. de droom van Jakob (*Gen 28:10/17*) zal, op nieuwtestamentisch peil (*H.A.18*: "als de haar eigene"), zich, in Jezus als mensenzoon (*Dan 7:13; Matt 8:20; 24:30; Joh 3:14*), d.i. als degene, die, op geheimzinnige wijze, de doorsneemens overtreffend, alle mogelijke medewerkers en vrienden van God als toonbeeld voorgaand, toch een enkel mens, maar dan een mens, die alle louter menselijke zwakheden overwonnen heeft, is, verwezenlijken.

Die hemelopening zal werkelijkheid worden, wanneer die mensenzoon 'verheven' wordt (*Joh 3:14*), d.i.:

(i) aan het kruis genageld, letterlijk, opgeheven wordt, en

(ii) 'verheerlijkt' wordt, namelijk met die heerlijkheid, die hij bezat, als tweede persoon der H. Drie-eenheid, maar die - na zijn kruisdood - zijn mensheid doordringt.

HA26

De Bijbel, Joh 3:13/14, kondigt, een tweede maal, het kruis als 'axis mundi' (*H.-A. 19*), maar op christelijk peil, aan: "Niemand, tenzij degene die uit de hemel is neergedaald, de mensenzoon, is ten hemel opgeklommen" (*Joh 3:13*).

Opm. Sint Jan schrijft voor gelovigen, die reeds de hemelvaart van Jezus achter de rug hebben: hier legt hij, dus, Jezus woorden in de mond - een antiek gebruik, dat zo goed als alle kroniekschrijvers en geschiedschrijvers, zelfs een zo kritisch man als Thoukudides (Thucydides) van Athene (-465/-395), in de oudheid huldigden: de Hemelvaart, bekend bij Sint Jans' lezers, wordt, hier, geduid als theofanie (*H.-A. 21*), in die zin dat zij **(i)** getuigt voor Jezus' hemelse oorsprong en **(ii)** hem, daadwerkelijk, de heerlijkheid van de - in *Dan 7:13* ("op de wolken van de hemel") voorspelde - mensenzoon verschaft.

De tekst, *Joh 3:14*, die nu volgt, preciseert de toegangsvoorwaarde ('antecedent') tot die Hemelvaart.

(1) ***Het mozaïsch model.***

(a) La Bible de Jérusalem, 184, n.h., vermeldt een vaststelling, die, misschien, een archaïsch (voormozaïsch) model bergt.

Reeds in -1300+, werd het koper uit de kopermijnen van Araba gehaald. Men heeft te Meneiyeh (nu Timna) verscheidene kleine koperen slangetjes gevonden, die, wellicht, een hiëro-analytische bedoeling dekken.

(b) De nu aangehaalde tekst veronderstelt dat de Israëlieten onderweg zijn naar wat nu de Golf van Aqaba heet. -- "Door die tocht werd het volk ongeduldig. Het sprak en tegen God en tegen Mozes:

"Waarom hebt gij ons uit Egypte geleid zo dat wij, hier, in deze woestenij, omkomen? Kijk: wij hebben noch brood noch water! Daarbij walgen wij van zo'n armzalige kost, een hongermaal!".

Daarop zond God 'brandende slangen' op zijn volk af. (*Opm.*-- 'Saraph' (Hebr.) vertaalt men o.m. door 'brandend', -- ook door 'gevleugeld' of, zelfs door 'giftig'). De beten ervan zaaiden de dood onder het volk. Daarop kwam het tot Mozes met de woorden:

"Wij hebben gezondigd. Door tegen Jahwe en tegen u te spreken. Kom in ons voordeel tussen bij Jahwe, dat Hij die slangen wegneemt". Mozes kwam tussen en Jahwe beantwoordde zijn smeekbede:

HA27

"Maak een (brandende) slang en bevestig ze op een paal (*opm.*-- Men vertaalt ook: 'standaard'). Al wie zal gebeten worden en ze bekijkt, zal overleven".

Mozes maakte dan ook een koperen slang, plaatste ze op een paal: wanneer iemand gebeten werd door een slang, dan keek hij op naar de koperen slang en overleefde".

Opm.-- Wie met de wetmatigheden van de magie (aangewende verwekkings-macht; *H.-A. 24* (onderaan)) vertrouwd is, weet dat - inzake herstel van levenskracht (want zo heten wij, met zovele culturen, de macht (verwekkingsmacht nl.), voor zover zij het levensbeginsel van b.v. de mens uitmaakt) - de wet van het gelijke door middel van het gelijke (zoals de archaïsche en antiek-middeneeuwse culturen zich uitdrukten) geldt. –

Toepassing: indien slangen u doodbijten, wend dan een **(i)** vormgelijke, **(ii)** met tegengesteld gerichte, **(iii)** doch machtiger verwekkingsmacht geladen, levenskracht herstellende afbeeldingen (hier: de koperen slang) aan, en gij zult herstellen van het verlies aan levenskracht, veroorzaakt door de slangenbeet.

(2) ***Het christelijk model.***

Joh 3:14. -- "Zoals Mozes de slang verhief, in de woestijn, zo ook moet de mensenzoon verheven worden, -- dit, opdat al wie gelooft, dankzij hem, het eeuwig leven zou verwerven".

Opm.: -- **1.** *La Bible de Jérusalem*, 1533, n.f. preciseert:
(i) God, volstrekte bezitter van alle (mogelijk) leven,
(ii) draagt dit over op de zoon (zowel 'zoon van god' als 'mensenzoon')

2. Doch, hier, gaat het, heel bijzonder, over wat Johannes heet 'eeuwig' leven, zo dat dit type van leven, in een striktere zin, 'godgelijk leven' heet, in die zin dat dit type van leven het lichamelijk-aardse leven te boven gaat (peilverhoogd leven).

3. Dit soort - het goddelijke leven - is, als Jezus, in Israël erover spreekt,

(i) reeds gegeven (aan wie gelooft),

(ii) doch zal in hogere graad (tweede peilverhoging, blijkbaar) gegeven worden, op het ogenblik dat Jezus uit de doden verrijst. Cf. *Joh. 6:39v.; 6:54; 11:25v.;* vgl. *Matt 7:14; 18:8;1 9:16*.

HA28

De Bijbel, *Joh 19:16/18; 19:33/37*, vermeldt de verwezenlijking van het kruis als 'axis mundi'.

(1) *Joh 19:16/18*:
Toen gaf Pilatus Jezus aan hun macht over, -- dit om gekruisigd te worden. Zij grepen Hem dan ook, onmiddellijk. Zijn kruis dragend, kwam Hij naar buiten. Het ging in de richting van de 'schedelplaats' (in het Hebreeuws 'golgotha'). Daar kruisigde men hem met nog twee anderen, aan elke zijde één, Jezus in het midden".

Opm.-- *M. Eliade, De mythe van de eeuwige terugkeer (Archetypen en hun herhaling*), Hilversum, 1964,20, geeft, hierop, volgende - voor Eliade's denkwijze typische - toelichting.

"Voor de Kristen lag Golgotha in het midden van de wereld (*H.-A .19*), want het was de top van de 'kosmische' (in Eliade's taalgebruik, is 'kosmisch' zoiets als en 'heilig' met verwekkingsmacht geladen) en 'materieel-kosmisch') berg (*H.-A. 19*: berg).

Tevens, was Golgotha de plaats (*H.-A.19*: lokaal karakter), waar Adam (d.i., in magische zin, **(i)** de stamvader en **(ii)** de drager met het oog op alle nakomelingen ('Adamskinderen'), van de algehele levenskracht (*H.-A. 27*) der mensheid) en geschapen en begraven was".

Opm.-- Men lette erop dat *Johannes, 19:17*, de plaats, waar Jezus kruis opgericht wordt (en waar hij, uitgerekend, 'verheven' wordt), 'schedelplaats' heet.

Verlicht rationalistisch: puur toeval, -- of, liever, men heette ze Golgotha, schedel-plaats. Blijkbaar i.v.m. de resten van vroegere terechtstellingen; - 'terechtstellingen' die ervan getuigen dat Adams levenskracht, uitgerekend daar, op die 'sacrale' (*H.-A.*: niet in de menswetenschappelijke, 'projectieve' zin van *9*; wel in de hiëro-analytische zin van *14*) plaats, in haar tegendeel omsloeg, namelijk de dood, en dan nog wel de halsrechtings-dood.

Eliade' s tekst 'vervolgt: "Zo valt het bloed van Jezus op de schedel van Adam, die, aan de voet van het kruis, zelf begraven ligt (versta: in de zin, zo-even geschetst), - meteen, wordt deze vrijgekocht (*opm.*-- Deze 'vrijkoop' staat voor de 'omslag' in het tegendeel van 'dood', van het begraven zijn')".

Eliade, zelf een orthodox van opvoeding, voegt daaraan toe: "De overtuiging, dat Golgotha in het middenpunt van de wereld ligt, is bewaard gebleven in de folklore van de Oosterse Christenen (zo b.v. bij de Klein-Russen; cfr. *Holmberg,U., Der Baum des Lebens*, Helsinki, 1923, 72)".

HA29

(2) ***Joh 19: 34/37,***
duidt de draagwijdte van Jezus' levensoffer als gekruisigde.

Het mozaïsch model.
Opm.-- Tot Noah (= Noë) en zijn kinderen, na de redding uit de Zondvloed, zegt God o.m. het volgende: "(…) Al wat zich beweegt, -- al wat 'leeft', zal u tot voedsel strekken. Dit alles geef Ik u, net zoals Ik u het groen van de planten heb gegeven. Dit, op één punt na: gij zult het vlees niet met de 'ziel' ervan, het bloed, eten".

M.a.w., zoals in de archaïsche culturen, zo ook hier, in voormozaïsch denkkader: het bloed is de zetel (infrastructuur) van het levensbeginsel (*H.-A. 27*), d.i. de aan het levende wezen eigen verwekkingskracht.

Gevolg: wie bloed verliest, -- wie bloed doet vloeien, hij/zij wordt aangetast, resp. tast aan in de infrastructuur van het levensbeginsel (*Gen 9:3/4*).

De tekst, die wij, nu, aanhalen, is daarvan een artificiële toepassing. Het kader, waarin de offertoepassing zich voordoet, is de verbondssluiting, met Mozes als bemiddelaar, tussen God (Jahweh) en Israël.

Ex 24:6/8*:* "Mozes nam de helft van het bloed (van de jonge stieren, die als vredesoffer dienden) en goot het bloed in schalen.
a. De andere helft sprenkelde hij over het altaar (*opm.*-- Het altaar stelt Jahweh zichtbaar tegenwoordig). Daarop nam hij het verbondsboek om het, ten aanhoren van het volk, voor te lezen. Het volk verklaarde: "Al wat Jahweh gezegd heeft, zullen wij uitvoeren. Wij zullen eraan gehoorzamen".

(b) Mozes nam (de eerste helft van) het bloed om er het volk mee te besprenkelen. Hij zei, onderwijl: “Dit is het bloed van het verbond, dat Jahwe met u is aangegaan, op voorwaarde van al deze bevelen (uit het Verbondsboek)”.

Opm.-- Mozes, als bemiddelaar, verenigt door middel van offerbloed (versta: als infrastructuur (‘zetel’) van verwekkingskracht, -- hier: eigen aan jonge stieren) Jahwe (via het altaar) met (voortaan) ‘zijn’ volk.

Het christelijk model.

De tekst, *Joh 19: 34/37*, luidt als volgt: “(…) Een der soldaten, doorboorde, met een lans, de zijde (van Jezus): onmiddellijk vloeide er bloed en water uit. (Degene, die het zag, getuigt ervoor (…) opdat ook gij zoudt geloven. Want dit gebeurde met als doel het verwerkelijken van (wat) de Schrift (had voorzien): “Niet één stuk gebeente zal, van hem, verbrijzeld worden”.

HA30

Opm.-- Deze aanhaling is, blijkbaar, een ineenvoeging van een zinsnede van *Ps 34 (33):21*: “Jahwe bewaart zijn gebeente, zo dat er zelfs geen onderdeel van verbrijzeld wordt” en, anderzijds, van *Ex 12:46*: “Gij zult (van het Paaslam) geen enkel stuk been verbrijzelen”. -- Deze ineenvoeging is des te begrijpelijker daar Jezus, blijkbaar, als Paaslam geduid wordt.

Daarna eindigt de Johanneïsche tekst als volgt: “Een ander Schriftwoord zegt nog: “Zij zullen opzien naar degene die zij doorboord hebben”.

Opm.-- Deze aanhaling komt uit *Zach. 12:10*.

De context handelt over de bevrijding en de vernieuwing van Jeruzalem:
(i) Dan komt de dag dat Ik (Jahwe) erop gesteld ben alle volkeren, die tegen Jeruzalem optrekken, te vernietigen.
(ii) Maar, over het huis van David en de bewoner van Jeruzalem, zal Ik een geest van genade en smeekgebed uitstorten en zij zullen naar mij opzien, die zij hebben doorstoken”.

Wij geven de lezing, zoals o.m. Sint Jan ze vermeldt. In alle geval: de context lijkt de volgende te zijn:
(a) de ‘belegering’ van Jeruzalem wordt opgeheven;
(b) er is nationale rouw;

(c) er gaat een bron van heilstichting open. Juist in die eindtijdsituatie (ook 'eschatologische' situatie geheten) situeert zich 'de dood van de doorboorde .. en wel als bestanddeel van heilsstichting voor de stad Jeruzalem (die - figuurlijk - staat voor de gemeenschap van de geredden).

Zo wordt begrijpelijk dat Sint Jan, die de dood van Jezus meemaakte, bijna 'natuurlijkerwijze' aan *Zach 12:10* denkt, om de kruisdood met - zijdedoorsteking te duiden.

Dit des te meer daar *Zach 12:10* onmiddellijk vervolgt met volgende woorden: "Zij zullen over Hem treuren als over een enige zoon. Zij zullen over Hem wenen als over een eerstgeborene". Men denke aan *Joh 1:14* ('als eerstgeborene'; vgl. *Matt 3:17*)

Het heil stichtend moment wordt, hier, *Joh 19:34* uitgedrukt door de typisch Johanneïsche term 'water' (als zinnebeeld van de heilige Geest, voor zover deze aan de verrijzenis van jezus ontspringt). Doch dat is een thema apart.

HA31

Toelichting.

Het 'water' (bij Johannes).-- Behalve *Num 19: 1vv.* (vooral 19:8 ("zal het lijf wassen met water"); *19:9* ("het reinigings- of lustraal water") en *Ps. 18:5* ("De golven van de dood verstikten mij. De stortvloeden van Belial (onderwereld) joegen mij angst aan"), hebben *Joh 4:1/42* (Jezus bij de Samaritanen) en *Joh 7:37/39* (De belofte van het 'levend' water) het over het water, -- in de twee laatste gevallen, in Johanneïsche zin.

1. ***Joh 4:13/14*** luidt als volgt: "Wie drinkt van dit water (namelijk het gewone water van de bron), krijgt opnieuw dorst. Maar wie zal drinken van het 'water', dat ik hem zal geven, zal nooit meer 'dorst' krijgen. Wel integendeel, het 'water' dat ik hem zal geven, zal, in hem, tot bron worden van 'water' dat opborrelt ten eeuwigen leven".

Opm.-- Reeds in het mozaïsch tijdvak (O.T.), zijn waterbronnen met betekenis geladen themata (zo b.v. *Gen 24:10; 29:1; Ex 2:15*) en is 'water' zinnebeeld, ja, tegenwoordig stelling van goddelijk leven (*H.-A. 27*), -- vooral dan van goddelijk leven in de 'messiaanse' (christelijke) tijd (zo b.v. *Jes. (Is.) 12: 3; Jer 2: 13; Ezek 47: 1*; enz.).

Het is, ook, zinnebeeld van de wijsheid (*H.A. 4*) (de wet) die praktisch ineenloopt met het goddelijke leven (*Spreuken 13:14; Sir* (= Ekklesiastikus)*15: 3; 24: 23/29*).

2. ***Joh 7:37/39*** luidt: "Op de laatste dag van het feest, de grote dag, stond Jezus daar en riep: "Indien iemand dorst heeft, dat hij dan tot mij kome" Dat al wie gelooft in mij, drinke! Dit, volgens het Schriftwoord: "Uit zijn binnenste zullen stromen van levend water opborrelen".

Jezus had het over de geest (pneuma), die al degenen, die in Hem geloofd hadden, zouden ontvangen-: "Immers, er was nog geen geest, doordat Jezus nog niet verheerlijkt was".

Opm.-- 'Geest' (Pneuma) is, hier, het beginsel van het goddelijk leven, voor zover het na de verrijzenis (*H.-A. 27*), doorbreekt, in het binnenste, -- een innerlijke bron gelijk. Het natuurlijke levensbeginsel (*H.-A. 27*) of levenskracht wordt, hierdoor, inzake peil verheven (ibid.).

Scholastisch uitgedrukt: de genade (verrijzenisgeest):
(i) verondersteld, ja,
(ii) verheft (peilverhoging) de natuur (het levensbeginsel).
(iii) Waardoor heil mogelijk is (*H.-A. 14*: heilstichting), in een hogere graad dan voor Jezus' verheerlijking (*H.-A. 25*).

HA32

2.4. De analyse: drie hoofdtypes van het heilige.

Inleiding.
Nathan Söderblom
"Söderblom (1866/1931) kan nog altijd gelden als de grootmeester der godsdienstgeschiedenis". Aldus *C.J. Bleeker, De structuur van de godsdienst (Hoofdlijnen ener fenomenologie van de godsdienst*), Den Haag, s.d·,27).

Wij sluiten dan ook, in grote mate, althans, aan bij zijn *Das Werden des Gottesglaubens (Untersuchungen über die Anfänge der Religion*), Leipzig, 1915-1,1926-2, dat genoemde Bleeker als 'baanbrekend' en 'nog steeds zijn betekenis behoudend' bestempelt. Met hem vatten wij nog eens samen:

(a) De religie is, voor de echte belever ervan, niet zo nu en dan eens een feestdag; zij is **a**/ achter het zicht- en tastbare (seculaire) leven, **b**/ de

eigenlijke inhoud, d.i. de stichtende en instand houdende macht ervan (o.c.,175);

(b) de 'heidense' of volksreligie is het blijvend substraat (infrastructuur, onderbouw) van zowel iedere 'cultureel hogere' als van de Bijbelse religies;-- zegt Söderblom, o.c., 177: "het geringe volk heeft zich wel nooit, met hart en ziel, in de hogere sferen van het heilige thuis gevoeld.

(i) Het is, met zijn eredienst, met zijn noden en verwachtingen, thuis in het gewemel van aardse en onderaardse (onder-wereldlijke) machten; geen enkele 'hogere' cultuur kan deze helemaal verstikken of uitbannen.

(ii) Ook, in later tijden, - wanneer b.v. de hoge Zoroastrische religie (in Iran; o.c., 255) of de Bijbelse religie (in Israël en, vandaar uit, elders) de overheersende religie wordt -, blijven de mensen 'besmet' door het ongebroken heidendom, als onderste cultuurlaag.

Meer nog: hun aandacht, die naar zulke ondergeschikte machten uitgaat, is, indien, tenminste, men enkel uitgaat van hun (door een hoger ontwikkelde religie bijgebrachte) vooropstellingen (lemmata, geloofspunten), als bijgeloof te bestempelen".

Deze tegenstelling, binnen een cultuur en binnen de religieuze mens zelf, is bijzonder sterk uitgedrukt in het tegenstellingspaar "de volkeren/ het godsvolk" in Bijbels verband (zie *H.-A., 18*: religionisme/ bibllicisme).

William Ernest Hocking

Hocking (1873/1966), leerling van W. James en Josiah Royce, alsook van Husserl, ziet, blijkbaar, een derde term: de rationele Verlichting (na volksreligie en hogere religie).

HA33

a. "Indien wij de beoordelingen (duidingen), die onze tijd erop nahoudt, inzake religie, samenvatten, dan treffen wij een tegenspraak aan: enerzijds, kan onze tijd niet zonder religie (wat Hocking 'reflexieve dialectiek' heet); anderzijds, weet diezelfde tijd niet hoe religie in leven houden (wat hij 'duiding' heet) ". (*W.E. Hocking, Les principes de la methode en philosophie religieuse*, in: *Revue de Metaphysique et de Morale* (Paris), 29 (1922): 4 (oct.-déc.), 431).

b. "De primitieve religie, van buiten uit bekeken (*opm.*- De 'externalistische' methode), komt voor als een wildernis van riten, mijdingen (taboes), gevoelens van allerlei aard (vrees, ontzetting, griezel, -- onverklaarbare moed t.o.v. gevreesde machten). Toch behoort zij ontcijferd te worden door middel van een sleutel, namelijk de zekerheid, dat, waar een gevoel is, er tevens een idee is. (…).

Ook in de primitieve religie is aanschouwing (intuïtie, direct kennen) aan het werk: zij ontmoet werkelijkheden, machten, die zowel universeel (als in de natuur aanwezig) als historisch (als in een sociale context gesitueerd) zijn. Deze religieuze intuïties dragen in zich een kern van dialectische zekerheid (d.i. logische verantwoording), die de mystische vorm van een ontkenning aanneemt.

De primitieve religie kan gezien worden als een besliste weigering (een 'neen') t.o.v. de bedreigingen, die de fysicale natuur op de mens richt, zo zij hem al niet verslindt. Zijn, namelijk de ziekte, de verminking, het vergoten bloed, de dood, de biologische crisismomenten van liefde en baring van een kind niet evenzovele 'bedreigingen' van dien aard?

Is, uitgerekend hier, de oerreligie niet een uitdagende houding? Zij is een besliste en massieve weigering, die zich uit in een woest apparaat Van riten en mijdingen (taboes). Wat zij niet aanvaardt, is het feit dat de kringloop der fysikale (*opm.*- 'seculaire') machten alles uitmaakt, waarover de mens zou beschikken, of zijn lot volkomen bepaalt.

Niet de religie, doch wel de afwezigheid van religie is lichtgelovig t.o.v. de natuurlijke (*opm.*- Versta: seculaire) fenomenen. Religie is, integendeel, de onoverwinnelijke weigering van de menselijke geest om lichtgelovig te staan tegenover de schijnwerkelijkheden rondom ons". (Ibidem, 452/453).

HA34

Besluit.

De religie is geëvolueerd van de archaïsche (primitieve) naar de gecultiveerde en geëvolueerde, de zgn. 'hogere'. In de loop van dat cultuurproces doet zich een crisis voor, zoals Hocking ze, hierboven onder a, typeert en die aan de een of andere vorm van rationalistische verlichting ontspringt.

Geen beter boek daarover dan b.v. *J. Sperna Weiland, Het einde van de religie (Verder op het spoor van Bonhöffer*), Baarn, 1970, vooral o.c., 115/124, waar 'religie' gedefinieerd wordt als 'twee-werelden-denken' (wat dan als 'metafysiek' gebrandmerkt wordt, alsof alle metafysiek, per definitie, de vlucht uit de wereld was).

Verder wordt 'religie' getypeerd als vlucht uit deze seculaire wereld, vlucht die, vooral, uitmondt in een "in zichzelf gekeerde innerlijkheid" (o.c.,119).

Het is zonder meer evident dat, daarmee, enkel één type van religie (overigens reeds aangevreten door secularisme en Verlichting) beschreven wordt. De eenzijdigheid van deze zienswijze ontspringt, duidelijk, aan gebrek aan echte religieuze ervaring.

De uitdrukkelijke verwijzing naar Fr. Nietzsche (1844/1900) en diens religiekritiek ('Hinterwelter', 'metafysieker', 'religieus mens') spreekt, dienaangaande, duidelijke taal. Tot daar de inleiding.

2.4.1. Het animisme, een eerste hoofdkenmerk van religie,

Inleiding. *E.B. Tylor* (1832/ 1917), *Primitive Culture*, London, 1872, voert de term 'animisme' in. *Wilhelm Wundt* (1832/1920), de stichter der experimentele psychologie, was één der verdere uitwerkers van de animistische hiëro-analyse (*Völkerspychologie*, Leipzig, 1909, IV (*Mythus und Religion*).

Algemeen gezien is 'animisme' daarin gelegen dat men het heilige als een verzameling levende (levendheidsgeloof, sacraal vitalisme, hiërozoïsme) en/of leven-stichtende (geesten-, zielsgeloof, pneumatologie) wezens ervaart en duidt.

M.a.w. niet enkel de drie verdiepingen (onderwereld, aarde, firmament) typeren het heilige, maar echte wezens bevolken de kosmos. En zij staan steeds in verband met leven, in de sacrale zin.

Bibliogr. steekproef. -- *N. Söderblom, Das Werden*, 10/25 (*Der Animismus: Belebung und Beseelung*); *W. Schmidt* (1868/1954), *Origine et évolution de la religion (Les théories et les faits*), Paris, 1931, 104/124 (*L'animisme*).

HA35

2.4.1.1. Toepassingen: Afrodite, Endor, Jezus.

Wij schetsen, kort, drie voorbeelden.

(i) De godin Afrodite.

a. Volgens *F.R. Walton, Aphrodite*, in: *The Uxford Cassical Dict.*, Oxf., 1950-2,67, is Afrodite de Griekse godin van de liefde, de schoonheid en de vruchtbaarheid.

Reeds *Hesiodos van Asskra* (-800/-700), *Theogonia*, 188vv., vermeldt ze. Al van voor Homeros (voor Hesiodos) is zij de 'Kupris' (de Cyprische godin,-- wellicht, doordat zij, op Cyprus, haar weerga (Astarte, Isjtar) ontmoette). Zij werd vereerd over zo goed als de hele Griekse wereld.

b. Welnu, *Aris Fakinos* is een hedendaags Grieks romanschrijver (in Franse vertalingen: *Derniers barbares, L'homme qui donnait aux pigeons, Récit des temps perdus*). Zijn in 1982 verschenen *Récit des temps perdus* verhaalt, min of meer episch, het bestaan van zijn grootouders, die arme Griekse boeren waren. 27, rue Jacob (Bulletin d'inform. des Edit. du Seuil), 241 (1982: oct.) schrijft, dienaangaande, het volgende:

"Denkt gij echt dat Vangelis, uw grootvader, ertoe in staat was de godin Afrodite te ontmoeten ('rencontrer')? "

"Mijn grootvader kan noch lezen noch schrijven. Van mythologie en geschiedenis wist hij helemaal niets af. Hij was, immers, slechts een eenvoudige Attische boer. Welnu, hoe zou hij, met zulke sprekende détails, een vrouw (Afrodite) hebben kunnen beschrijven, indien hij ze nooit gezien had (cfr *H.-A. 4*: mantisch zien)? -- Misschien was hij een dichter.

Vergeten wij niet dat Homeros geen 'intellectueel' (in de latere zin) was, maar een 'rapsodos' (een zanger, die, gedichten opzeggend, van stad tot stad trok), m.a.w. een volkszanger, was, die van dorp tot dorp gaat. Net zoals, overigens, Yorghis, de omroeper in *Récit des temps perdus*". Aldus Fakinos.

"Uw grootvader had u, nochtans, gevraagd, niet alles te vertellen. Hebt gij, met dit boek, niet zijn wil gekrenkt?".

"Mijn grootvader vreesde dat men mij als gek zou brandmerken. Gij behoort zelf uit te maken wat juist gij hun gaat zeggen en wat gij zult

verzwijgen. Maar ik had het recht niet te verzwijgen, -- een inzicht voor mij alleen bewaren, dat, indien het niet wordt doorgegeven, tot niets dient".

HA36

Besluit. -- De hedendaagse arme Griekse boer 'ziet' dus, nog steeds, zoals (minstens een gedeelte van) zijn verre voorouders uit de vroege oudheid (IX-de, VIII-ste eeuw vóór Kr.), de godin Afrodite. Het geringe volk, waarvoor onze verlichte rationalisten (de proletarische Marxisten inbegrepen) zo'n minachting ('infantiel denkstadium') aan de dag leggen, bewaart, zoals Söderblom opmerkt, archaïsche religie. En als doorleefde werkelijkheid, zoals Hocking zegt.

(ii) De heks van Endor

Een god ('elohim'), die, uit de aarde opstijgt.

a. Hiermee belanden wij in het Oude Testament (*1 Sam 28:3/25*). *La Bible de Jérusalem* (1978), 342s., betitelt met "Saul en de heks van En-Dor" ('sorcière', magiërin). Behalve 'heks' heet men ze ook 'nekromantis' (Griekse term voor ziener die doden oproept ('nécromancienne'" en 'waarzegster' (devin, devineresse).

De nekromantie ('spiritisme')

(i) werd, in Israël, beoefend (*2 Kon 21:6; Jes (Is) 8:19*),

(ii) doch werd, door de Wet, verboden (*Levit 19:31;2 0:6,27*). Vooral *Deut 18:11* wijst op het verbod. Iets, waaraan de Katholieke Kerk, heden, nog vasthoudt.

b. La Bib. D.J. merkt twee aspecten op - die Söderblom bevestigen -

(i) de verhaler van *1 Sam 28: 3vv*. lijkt het volksgeloof te delen.

(ii) De Kerkvaders, de hermeneuten (tekstuitleggers) zijn verdeeld: de enen zien er demonische religie in; de anderen, goddelijke tussenkomst; nog anderen, (zelf)bedrog van de zienster. La Bible stelt voor er een letterkundige kunstgreep in te zien: de verhaler, die er niet aan gelooft, past een literair genre (een verhaal ter oproeping van een dode) toe om een idee (Sauls verwerping en vervanging door David) te illustreren.

Vier duidingen! Typsch voor niet-volksmensen! Voor de 'hogere' religie!

"Ik zie een elohim uit de aarde opstijgen"(*1 Sam 28:13*) roept de zienster uit, wanneer zij de overleden profeet Samuel 'ziet:

(i) Het woord 'el' drukt, in de meeste Semitische talen, 'godheid' uit, d.i. een verheven wezen, dat 'veroorzaker' (verwekker) - en dus 'vader', 'wijze' en dergelijke meer - is (*Zie H.-A. 3* (wijs); 21 (verwekkingsmacht)).

(ii) Elohim is het meervoud (ongeveer 2.570 maal gebruikt) betekent hetzelfde: 'godheid', 'hoger, bovenmenselijk wezen'

HA37

Bibl. steekproef.

J. Hemleben, Over de grens van het leven (Voorstellingen over een bestaan na de dood), Rotterdam, 1977, 37/41 (*De dodenbezweerster van Endor*);

P. Brunel, l'évocation des morts et la descente aux enfers (Homère, Virgile, Dante, Claudel), Paris, 1974 (let op de dubbele titel, die 'dodenoproeping' wel verbindt met 'nederdaling ter helle (onderwereld; maar ze niet zomaar identificeert);

C.J. Bleeker, De moedergodin in de oudheid, Den Haag, 1960, 44:48 (*De tocht naar de onderwereld van de Babylonische Vrouwe Inanna*).

Merkwaardig is H. *Möller: Erwachen im Jenseits*, Pratteln-Basel, 1955 (een tweevoudige reeks 'hellevaarten' (versta: contacten met zielen van doden, doch in zeer Bijbelse geest).

Opm.-- Het Griekse 'nekuia' (ook: 'nekuia'), dat als titel van *Homeros, Odusseia*, 11, prijkt, betekent ofwel 'dodenoproeping' (nekromantie) ofwel (wat bij een dodenoproeping, als energiebron, fungeerde) "offer met het oog op dodenoproeping".

Nederdaling ter helle legt de nadruk op het feit dat de ziener, met zijn 'geest'(d.i. en gedachte en verbeelding en zielelichaam (fijnstoffelijk deel der ziel), door middel van een minimale uittreding letterlijk, onder de begane grond, nederdaalt tot in de sfeer van de op te roepen of te contacteren 'geesten'.

Sjeol (sheol).

In het Hebreeuws betekent 'sjeol' de diepten van de aarde (*Num 16:33; Deut 32:22; Jes (Is) 14:9*); daarin dalen de doden (hun zielen) neer (*Gen 37:35; 1 Sam 2:6*). Zowel goeden als bozen 'leven' er een schimmenbestaan (*1 Sam 28:19*: Saül zal er zijn, zoals Samuel er is); *Ps 89:49; Ezek 32:17/32*), dat kleurloos is (*Ekklesiastes (Qohelet) 9:10*). God wordt er niet geloofd (geprezen) (*Ps 6:6; 88:6,12; 115:19; Jes (Is) 38:18*).

Wat niet belet dat God, als alom aanwezig Opperwezen, ook in de onderwereld actief is (*Deut 5:26;-- 1 Sam 2:6; Wijsh 16:13; Amos 9:2*).

De heldere verwoording van de vergelding na de dood (eeuwig leven; eeuwige dood) en van de verrijzenis komt pas later, op het einde van het Oude Testament.

De tekst: de heks van Endor

Voorop: de regeringstijd van koning Saul wordt, gewoonlijk gesitueerd - 1032/ 1012 (dus nog eeuwen vóór Homeros).-- Zoals de vrouw van Jeroboam (*1 Kon 14:1 ,5/6*), verkleedt ook Saul zich om zich bij de ziener te begeven.-- Merk de tweeslachtigheid op, bij Saul, die, enerzijds, wanneer het goed gaat, de 'hogere' (Bijbelse) religie huldigt, tot in het wettelijk verbieden van de 'lagere' (het geringe volk en de paranormaal begaafden passende) toe anderzijds, in tijden van nood, stiekem, verkleed, zijn toevlucht neemt tot diezelfde buiten de 'Wet' staande religie.

HA38

Dit stelsel van twee maten en twee gewichten floreert tot op onze dagen. Het werd door mensen als Söderblom uitstekend gezien.

Laatste punt: Saul wordt door de Filistijnen aangevallen.

"Samuel was gestorven (*opm.*-- Hemleben klasseert Samuel - niet zozeer bij de 'profeten' (voorspellers) als - bij de 'zieners' (een breder begrip)) (…). Saül had de dodenbezweerders en de waarzeggers het land uitgezet. (…).

Toen Saül het legerkamp van de Filistijnen zag, kreeg hij schrik (…). Hij raadpleegde Jahweh. Doch Jahweh gaf hem geen antwoord: noch door dromen (*opm.*-- Oniromantie, droomwaarzeggerij) noch door 'oerim' (urim) (*opm.*-- Meestal luidt de uitdrukking "oerim en toemmim" (doen blijken met als gevolg waarheid); men weet niet meer waarin deze mantiek bestond) noch door de profeten.

Daarop zei Saül tot zijn omgeving: "Zoekt mij een doden oproepster zo dat ik tot haar ga en haar raadpleeg". Waarop zijn hovelingen: "Te Endor bevindt er zich een".

Saül verkleedde zich (…), vertrok met twee mannen en komt zo, 's nachts, bij de vrouw in kwestie aan.

Hij zei tot haar:"Laat toch, voor mij, de toekomst voorspeld worden door een schim (*opm.*-- Hemleben: 'de waarzeggende geest'), dankzij uw bemiddeling en roep, dus, hem op die ik u noemen zal".

Doch de vrouw antwoordde: "Och, kom! Gij weet toch zelf ook wat Saul gedaan heeft: hoe hij het land van dodenoproepers en waarzeggers gezuiverd heeft. Om welke reden lokt gij mijn leven in een hinderlaag zo dat ik gedood word?"

Waarop Saul haar, onder ede, bezwoer: "Evenals het waar is dat Jahweh leeft, evenzo zult gij, hierom, geen straf oplopen!"

De vrouw vroeg: "Wie moet ik voor u oproepen?" -- Waarop Saul: "Roep mij Samuel op". Daarop 'zag' de vrouw Samuel, gilde luid en zei tot Saul: "Om welke reden hebt gij mij bedrogen? Maar gij zijt Saul zelf!"

De vorst zei haar: "Vrees niets! Zeg liever wat gij ziet!"-- Waarop zij antwoordde: "Ik 'zie' een elohim uit de aarde opstijgen".

Saül vroeg: "Welke beeldindruk (*opm.*-- Verschijningswijze, gedaante, schim-vorm) heeft hij?"

HA39

Zij antwoordde:"Degene, die oprijst, is een oud man. Hij is in een mantel gehuld (***opm.***-- profetenmantel, drager van 'krachten')".

Daaraan wist Saul dat het Samuel was: hij wierp zich ter aarde neer, het ge laat tegen de grond.

Samuel zie tot Saul:"Om welke reden hebt gij, door mij op te roepen, mijn rust gestoord?"

"De reden is: ik doorleef grote angst! De Filistijnen voeren oorlog tegen mij. God heeft zich van mij afgewend: Hij antwoordt niet meer, noch door de profeten noch door dromen. Om de reden heb ik u opgeroepen: duid mij aan wat ik behoor te doen".

Samuel zei: “Om welke reden mij raadplegen, indien Jahweh zich van u heeft afgewend en, meteen, uw vijand geworden is?”.

a. Jahweh heeft, in feite, uitgevoerd wat Hij, door mijn bemiddeling, u heeft laten voorzeggen: het koningschap heeft Hij uit uw hand gerukt en aan uw naaste, David, gegeven. De reden daarvan is: gij hebt niet gehoorzaamd aan Jahweh. Dat is de reden waarom Hij u vandaag zo aanpakt.

b. Er is, echter, meer: Jahweh zal, met u, ook uw volk Israël overleveren aan de Filistijnen. Gevolg: morgen zullen gij en uw zonen, hier, bij mij zijn. Jahweh zal ook het legerkamp van Israël aan de Filistijnen overleveren”.

(iii) Jezus’ nederdaling in de onderwereld en zijn verrijzenis.

1 Petr 3:18/22 is, volgens *La Bi.d.Jér.* (1978), 1758, het eerste gedeelte van een oude geloofsbelijdenis, waarvan de bestanddelen zijn

1.-- de dood van Jezus (*3:18*);

2.-- de hellevaart van Jezus (*3:19/21a*); vgl. *2 petr 2:4/6.*

3.-- de verrijzenis van Jezus (*3:21b*);

4.-- het zetelen aan Gods rechterhand (*3:22*);

5.-- de ‘paroesie’ (tweede komst) met het oordeel over levenden en doden (*4:5*).-- met de gedaanteverandering (vgl. *2 Ptr. 1:3/4*) overloopt deze oude geloofsbelijdenis al de fasen van de verheerlijking van Christus (vgl. *H.-A. 31*).

Rekening houdend met de uiterste zorg (‘kritische schifting’), waarmee dergelijke ‘geloofsbelijdenissen’ opgesteld werden, besluiten wij dat - in de lijn van *Deut 5:26*;-- *1 Sam 2:6; Wijsheid 16:13; Amos 9:2* (Gods actief optreden ook in de onderwereld) - Jezus’ nederdaling ter ‘helle’ iets wezenlijks is.

HA40

Dat deze, nog uit de Apostelijd daterende geloofsbelijdenis geen strovuurtje is geweest, blijkt uit twee feiten.

(1) *De Byzantijnse liturgie (Paaszondag)*

Deze heeft nog steeds een tekst, waarin, tevens, de dogmatische rijkdom van de Grieks-Oosterse Kerkvaders afgebeeld is: ”Die het mensengeslacht de verrijzenis schenkt, werd, een lam gelijk, ter dood veroordeeld.

Doch de beheersers van de onderwereld sidderden, de poorten van de smart sprongen open: Christus, immers, de heerser der heerlijkheid, deed zijn vorstelijke intrede (***opm.***-- Letterlijk: 'verscheen'). Hij riep, die in de onderwereld gevangengehouden werden, toe: "Komt buiten". Hij riep de bewoners der duisternis toe: "Verlaat de duisternis". (*K. Kirchhoff, Osterjubel der Ostkirche (Hymnen aus der fünfzigtagigen Osterfeier der Byzantinischen Kirche*), Münster (Westf.), 1940, I (*Pentekostarion*), 22).

Of nog :"Prijzen wij Christus, die uit de doden verrees. Want Hij, die en een ziel en een lichaam aannam, heeft ze, in zijn lijden van elkander gescheiden.

(i) De reine ziel daalde in de onderwereld af, om er de buit van weg te roven.
(ii) In het graf kent het heilige lichaam van onze redder der zielen geen ontbinding". (Id., II (Pentekostarion), 236 (Allerheiligenzondag).

(2) ***De romeinse liturgie***
Deze heeft - uit deze Grieks-Oosterse rijkdom - het wezenlijke overgehouden: zeggen wij niet elke zondag, onder het credo, "die nedergedaald is ter helle"?

De teksten.
(*1 Pe 3:18vv*.). -- "Christus zelf is gestorven ter uitboeting van de zonden, -- Hij deed dit als gerechtige ten voordele van ongerechtigen, om ons tot God te brengen.

(i) Gedood naar het vlees (***opm.***-- Versta: aardse mensheid),
(ii) werd Hij ten leven gewekt naar de 'geest' (*H.-A. 31*)".

Met deze laatste zin vat St.-Petrus de totaliteit der tegengestelden (ook: harmonie der tegenstellingen, namelijk dood/ vleesleven/ GEEST) samen, zoals deze - sedert Christus - ingevoerd werd (waarover later meer, wanneer er over 'demonisme' sprake is).
Toelichting m.b.t. het tekstvervolg.
La Bi.d.J. (1978), 1758, legt uit.
(a) Het 'vlees' van Jezus is aan het kruis gestorven (*Rom 8:3/4*). --

(b).1. Naar aanleiding van het primaatschap van Petrus (*Mat 16:18*), spreekt Jezus over de Hades (Grieks voor sjeol), met de termen "de poorten van de onderwereld, waarmee hij machten van het kwaad aanduidt (*H-A. 22*

(hemelpoort), die **(i)** de mensen tot zonde d.i. de ethische vorm van de dood) verleiden en **(ii)** ze, meteen, voorbereiden op de 'eeuwige' (vorm van de) dood, geketend als zij zijn in de onderwereld.

HA41

(b).2. *1 Pe 3:19vv.* is, waarschijnlijk (aldus La Bi.d.J.), -- de traditie nochtans heeft daar geen twijfel over gehad (men ziet, immers, in het door de Schrift verhaalde leven van Jezus, geen enkele andere daad van Christus, die hellevaart kan zijn!) -- een toespeling op Jezus' hellevaart, tussen zijn dood en zijn verrijzenis (*Mat 12:40; Hand 2:24,31; Rom 10:7; Efes 4:9; Hebr 13:20*).

Jezus daalde neer:
(i) ofwel (aldus La Bi.d.J.) 'in geest' (vgl. *Luk 23: 46 (Ps 31: 6)*: " in uw handen beveel ik mijn 'geest ')
(ii) ofwel - wat La Bi.d.J. verkiest - 'naar de geest' (vgl. *Rom 1:4*).

(*1 Pe 3:19vv.*).-- "In die geest ging Hij de boodschap verkondigen aan de geesten in de kerker (***opm***.-- Hades),-- aan degenen, die, toen Noah (= Noë) de ark bouwde (vgl. *Gen 7:7*), geweigerd hadden te geloven (…)".

Toelichting (vlg. La Bi.d.J.).

(i) ***Een eerste duiding van "geesten in de kerker***":
Jezus verkondigt de blijde boodschap aan de 'gevangen geesten' waarover het boek *Henok* het heeft.

Opgemerkt zij dat Henoch (Henok) betekent een corpus van apocalyptische (*H.-A. 4/5*) geschriften, met een Joodse achtergrond, gecentreerd rond de aartsvader en cultuurdrager Henah ('veroorzaker'; zie verder) (zie o.m. *Gen 5:22/23*).

In dat geval, werden bewuste 'geesten' (animisme) aan de verheerlijkte Christus (met de geijkte Griekse term 'kurios', 'heer' aan te duiden) onderworpen.

Inderdaad, *1 Pe 3:22* zegt:"(…) Jezus, naar de 'hemel' overgegaan, bevindt zich aan Gods rechterhand, nadat Hij **(i)** de engelen, **(ii)** de machten ('exousiai', 'potestates') en **(iii)** de krachten ('dunämeis', 'virtutes') aan zich onderworpen had".

La Bi.d.J. verwijst, meteen, naar *Efes 1:21/22; Filip 2:8/10*.-- Met dergelijke namen (waaraan *Ef 1:21* nog 'kuriotètes', 'dominationes' hoogheden, toevoegt) worden - wat La Bi.d.J., 1688 heet - kosmische machten (nu in de brede zin van 'machten', natuurlijk) aangeduid.

Zij worden, door St.-Paulus (*Koll: 16;2:10; Gal 3:19;4:3; Kol 2:15; Efes 2:2; 6:12; 1 Kor 15:24*), wel, enerzijds, in het heilswerk van God (resp. van Christus, die, net als de alom aanwezige godheid, in de drie kosmische dimensies ('verdiepingen', om met R. Bultmann te spreken: *H.-A. 19*) actief is; vgl. *Filip 2:10* "in de hoogste hemelen, op de aarde, in de onderwerelden")) ingeschakeld *1 Kol 1:16; 2:10; Gal 3:19* (engelen als helpers)).

HA42

Toch onderstreept St.-Paulus, gaandeweg meer, het demonisch zie verder) karakter ervan *Gal 4:3, Kol 2:15*; -- *Efes 2:2; 6:12; 1 Kor 15:24*).

Opgemerkt zij dat, i.p.v. van 'kosmische machten' te spreken, men veel beter, met N. Söderblom (waarover straks meer), van 'veroorzakers' ('veroorzakers') zou spreken.

(ii) ***Een tweede duiding van "geesten in de kerker***":
De 'geesten' (schimmen', 'zielen' (animisme) van de doden, die naar aanleiding van de zondvloed gestraft werden, maar die, o.g.v. Gods grote barmhartigheid ('to mega eleos') - zo heet het in de Byzantijnse liturgie of o.g.v. Gods geduld, toch geroepen worden tot het trinitaire (aan de H. Drie-eenheid ontspringende) leven.

Inderdaad, *1 Pe 4:6* heeft het uitdrukkelijk over het feit dat "God ook aan gestorvenen de blijde boodschap liet verkondigen, zo dat zij, als aardse mensen veroordeeld, toch, vanuit God gezien, dankzij geest zouden leven (*H.-A. 31*)".

Opm.-- *1 Kor 15:29* geeft ons een tekst van Paulus, die, geduid in dit verband, sprekend is: "Indien het anders was dan ik zo-even beweer, wat bewerken (veroorzaken, verwekken) dan degenen die gedoopt worden ten voordele van de doden? Indien, immers, er volstrekt geen doden verrijzen, om welke reden worden er gedoopt ten voordele van de doden?".

Door zich b.v. met één welbepaalde dode te vereenzelvigen (identitieve methode, -- een grondgegeven van alle archaïsche religie) en zich, te zijnen voordele, want in zijn plaats, te laten dopen, draagt degene, die zulks doet, de 'kracht' (verwekkingsmacht) ervan op degene, die hij vervangt en nabootst, over.-

De noodzakelijke reden hiervan is o.m. dat de eerste Christenen, die zoiets deden, ervan uitgingen dat doden (niet alle doden) het Trinitaire leven konden verwerven.

Opm.-- *2 Pe 2:4* geeft ons een bijkomend zicht op de onderwereld, in één van zijn onderdelen: "(want) ook engelen, die zonde bedreven, heeft god niet gespaard, doch, integendeel, ze naar de tartaros (het diepste van de onderwereld) verwezen, waar zij opgesloten zijn met het oog op het oordeel."

HA43

2.4.1.2. Regulatieve modellen

(animatisme (43), zielsgeloof (belichaamde geest) (43-54), inwoningsgeloof (fetisjisme) (45/46), bezetenheidsgeloof (46/49), dijwezengeloof (49), verwante types (51-54).

Na de drie applicatieve modellen (Afrodite (*H.-A.35/36*; elohim (*id., 36/39*); Hellevaart (*id., 39/42*), staan wij, heel even, stil bij een samenvattend overzicht.

1.-- *Het overzicht van N. Söderblom.*

Steller, o.c.,10/25, kan, grosso modo, als volgt samengevat worden:

a.-- *Animatisme.*

(O.c.,*11;15*). Men kan ook zeggen: 'sacraal vitalisme' of 'hiërozoïsme': Reden: animatisme is **(i)** levendheldsgeloof **(ii)** zo dat het levensbeginsel ('ziel', 'geest', -- 'zielestof') onuitgesproken blijft. - Zo kan een steen, een hemellichaam of zo als 'levend' (in de sacrale zin, welteverstaan, -- niet in de gewone biologische zin) religieus geduid wordt. Dit, zonder dat men er b.v. een ziel of een (astrotheologische) godheid aan toeschrijft.

b.1.-- ***Belichamings- of inkarnatiegeloof.***

(i) Het geloof in een geest of, liever, een ziel, d.i. een geest als immanente levenskracht (bezielingsvoorwaarde) in een lichaam (steen, -- plant, dier, mens) zou, strikt genomen, de term 'anima' ('animus') van het woord 'animisme' weergeven.

(ii) Gebeurlijk onderscheiden religieuze mensen (vooral paranormaal begaafden), onder oogpunt van wat men heet 'zielestof' ('matière d'ame'), meer dan één ziel en, ook, meer dan één type van zielestof. Dit komt neer op een meervoud van levenskrachten (immanente, leven stichtende voorwaarden).

Zo is, althans, in occultistisch kringen, bekend het onderscheid tussen 'laagsubtiele' en 'hoog subtiele' hetzij zielen hetzij zielestoffen.

Daar de ene occultistische school 'etherisch' heet wat de andere 'astraal' heet, vermijden wij beide termen 'etherisch' (gewoonlijk: laagsubtiel, dichter bij de grove stof, meer gematerialiseerd) en 'astraal'(gewoonlijk: hoogsubtiel, ijl- of fijnstoffelijker, minder gematerialiseerd).

Voor een zeer gedetailleerde studie van dit aspect van het animisme, zie *J.J. Poortman, Ochêma (Geschiedenis en zin van het hylisch pluralisme*), Assen, 1954; id., *Vehicles of Consciousness (The Concept of Hylic Pluralism: Ochêma*), 4 vol., Adyar-Madras/ London/ Wheaton, 1978 (een boeiende, degelijke studie).

We halen één passus aan uit *Ochêma*, namelijk o.c., 107v.: *Alb.C. Kruyt* (1869/1949), bekend Nederlands zendeling en onderzoeker, in zijn *Het animisme in de Indische archipel* (1906) stelt (…) tegenover elkaar "twee hoofdbenamingen, die de Indonesiërs hebben voor begrippen, welke wij kunnen weergeven met 'ziel'. (…)".

HA44

(i) *'Ziel' : levenskracht, die de hele natuur bezielt.*

'Ziel' is, voor de Indonesiërs, vooreerst, de levenskracht, die de hele natuur bezielt. Dit zielsbegrip bedoelt een fijne (fijnstoffelijke, ijlstoffelijke, subtiele, fluidieke) stof, die de hele natuur bezielt

Met *P.D. Chantepie de la Saussaye* (1848/1920), de eerste, die, bewust, sacrale fenomenen fenomenologisch (*H.-A. 1*) benaderde (*Lehrbuch* (1887), te Leiden, heet Kruyt deze 'zielestof' (ook wel: 'levensfluidum'.

Opgemerkt zij dat twee ideeën, reeds bij de Griekse natuurfilosofen duidelijk gangbaar, bij dit hiërozoïsme (animatisme) aansluiten:

1. *Hylozoïsme,*

Het betreft de leer dat alle stof ergens 'levend' is,-- een term, die de Engelse Platonieker *Ralph Cudworth* (1617/1688; *Systema intellectuale* (1678)) invoerde, om zich tegen het atomisme (mechanicisme) af te zetten.

De term 'wereldziel' kan, voor een deel, als geloof aan 'wereld-zielestof' geduid worden en loopt, dan, ineen met hylozoïsme (zo b.v. bij Anaximines van Miletos (-588/524), bij Paleoputhagoreeërs (-500/-300; cfr *J. Zafiropulo, Empédocle d'Agrigen-te*, Paris, 1953, 35/63), e.a.) zodat wereldziel-geloof en animatisme sterk gelijkend zijn;

2. *'Levensgeesten'.*

Dit begrip, reeds aanwezig bij de Paleoputhagoreeër Alkmaion van Kroton (-520/ -450); i.p.v. deze nog bij R. Descartes (1596/1650) aanwezige idee (hoewel, bij deze, sterk mechanicistisch geduid), kan men ook van "zintuiglijke ziel" (anima sensibilis; cf. Francis Bacon of Verulam (1561/1626)) spreken: in de fysiologie en o.m. bij de waarneming speelt een luchtgelijke stof (vgl. met 'fijne' of 'ijle' stof) een rol.

Ook Herakleitos van Efesos (-535/-465) vertoont gelijkaardige idee. -- Met dit laatste begrip zijn wij reeds buiten het zeer strikte animatisme (hiërozoïsme) beland, want levensgeesten en zintuiglijke ziel beperken zich, binnen de kosmos, tot de eigenlijke ziel en / of haar verrichtingen.

(II) *'Ziel' als nadoodse levenskracht.*

'Ziel' is, voor de Indonesiërs (aldus Kruyt) de levenskracht na de dood,-- waarvoor hij de term 'ziel' verkiest; het geloof daaraan heet Kruyt, eigenaardig genoeg, 'spiritisme' (dit, doordat hij de ziel na de dood erg immaterieel (onstoffelijk) lijkt op te vatten.

HA45

Opm.-- Met W. Wundt onderscheidt men tussen lichaamsziel en vrije ziel.

De 'lichaamsziel' is de ziel, levensbeginsel van het lichaam in kwestie, voor zover zij binnen het lichaam blijft; de 'vrije ziel' is diezelfde ziel, voor zover zij, in wat men heet 'uittreding' (het gedeeltelijk verlaten van het lichaam), buiten het lichaam verwijlt. Men gewaagt ook van 'zielereis'.

Reeds *Tylor, Primitive Culture*, wijst op dergelijke ervaringen, hetzij in wakende toestand hetzij in droomtoestand.

Een bibliogr. steekproefje: *S.J. Muldoon/ H. Carrington, The Projection of the Astral Body*, London,1929-1,1972-7 (let op: 'astrale projectie is, precies, uittreding - met-de-ziel) -- In de actieve magie (*H.-A. 24*) speelt de vrije ziel een hoofdrol. Waarover later meer.

Opm.-- Zielsverhuizings- of reïncarnatiegeloof (wederbelichamingsgeloof.

N. Söderblom, o.c., 14f., vernoemt, heel even, een wereldwijd idee: het feit dat planten-, dieren-, mensenzielen - althans volgens het geloof in de weder belichaming - na het definitieve verlaten van een lichaam in de dood, opnieuw kunnen reïncarneren.

Een zeer omstreden idee, vooral wanneer men, zoals de reeds hiervoor vernoemde Paleo-puthagoreeërs, aanneemt dat een mensenziel, om diverse redenen, zich tot dierenziel of zelfs plantenziel of voorwerpsziel kan verlagen.

b.2.-- ***Fetisjisme.***

Belichten we na het belichamings- of incarnatiegeloof hierboven (b.1.), nu het fetisjisme (b.2.).

N. Söderblom, o.c.,11, vernoemt, even, het feit dat o.m. de ziel van een machtige dode of een onbekende dodengeest in b.v. een boom (plantaardige fetisj) of in een krokodil (dierlijke fetisj) inwoont ('huist').

Dergelijk inwoningsgeloof wordt, zeer werkelijkheidsnabij weergegeven door *F. Nicolay, Histoire des croyances, superstitions, mœurs, usages et coutumes (selon le plan du décalogue*, Paris, s.d., 1, 3/22 (*Dieu et les dieux : culte des esprits chez les sauvages et les non- civilisés*). Steller haalt Pater Baudin, katholiek missionaris in W.-Afrika, aan:

"De fetisjgelovige ('fétichiste') onderscheidt scherp tussen de geest en zijn behuizing (dat wat hem tot verblijf dient). Gedurende mijn verblijf (de eerste jaren) aan de Slavenkust (Baai van Benin, Golf van Guinea) stierf onze buur, de grote bliksemfetisjman. Uit zijn hut verwijderde men al zijn fetisjen ('sacrale voorwerpen') als evenzovele voortaan nutteloze voorwerpen. (...).

De Negro-Afrikanen zegden mij dat:

HA46

(i) aan gezien de godheden er niet meer in waren, doordat zij, met hun/haar dienaar, mee vertrokken waren,

(ii) de gewezen fetisjen niets meer betekenden. (…). Volgens hen, bezitten de fetisj-wijmannen /fetisj-wijvrouwen het vermogen en de kunst (veroorzakingsgeloof: *H.-A 21*) om godheden en geesten ('genies') in een voorwerp in te bannen (inbanningsgeloof). Dergelijke voorwerpen (anorganische en organische), eens dat zij door middel van riten (machtshandelingen) uit de profane sfeer afgezonderd zijn, worden tot evenzovele 'bezielde lichamen' bewogen door de godheden en de geesten".

Taalkundige opm.: de West-Negro-Afrikanen heten de godheid of geest, die inwoont, eveneens 'fetisj' (metonymie o.g.v. attributieve analogie).

Opm.-- *M. Verneuil, Dict. prat. des sciences occultes*, Monaco, 1950, 199, vereenzelvigt 'fetisj' met 'pentakel' (// amulet, talisman). Al de genoemde voorwerpen schrijft zij, eenzijdig, 'vertu magique' (magische kracht) toe, zonder ernstige verwijzing naar de animistische zijde.

Nochtans 'geladen' (versta: met macht geladen) voorwerpen, zodra zij door geesten, resp. godheden 'bewoond' zijn, stralen magische (= veroorzakende) kracht uit.

Vandaar, onder de 'specialisten' zonder sacrale ervaring, die naam waardig, de onenigheden omtrent het louter animistische of het louter magistische karakter van de fetisj.

Bibl. steekproef.

(i) *Charles de Brosses* (Dijon 1709/Paris 1777), *Du culte des dieux fétiches*, Paris, 1760, is de eerste duider van het fetisjisme.

(ii) Auguste Comte (1798/1857), de stichter van het positivisme, -- Jonh Lubbock (1834/1913), als etnoloog, herdenken het Brossiaans fetisjgeloof. Cfr W. Schmidt, Origine et évolution de la religion, 80/88(Le fétichisme).

Besluit.-- Men verwarre, dus, niet strikte bezieling (immanent levensbeginsel) en fetisjisme (inwoning).

b.3. -- Inspiratie - en bezetenheidsgeloof.

Na het belichamingsgeloof (b.1.) en het fetisjisme (b.2.) belichten we nu (b.3.) het inspiratie- en bezetenheidsgeloof. Een of meer vreemde geesten

en/of vrije zielen kunnen in iets (b.v. een mens, een dier) aanwezig zijn zo dat dit:

(i) niet meer zichzelf is (vervreemding, 'alienation'),
(ii) maar een gewillig werktuig van die vreemde 'macht-dragers' die het hetzij gewoon inspireren (ingevingen doorgeven) hetzij bezeten maken (d.i. inspireren zo dat het dit niet meer beseft).

HA47

Men zou, in zuiver Nederlands, van inboezemingsgeloof kunnen spreken (naar
analogie van 'vrees inboezemen' b.v.; vgl. suggereren).

Applicatief model: de bezetene der gerasenen.- (Mk 5:1/20).
Lezen wij gewoon de tekst.
a. Zij kwamen aan de andere oever van het meer, in het land der Gerasenen. Nauwelijks was Jezus uit de boot gestapt, of daar liep Hem, uit de grafspelonken (***opm.***-- Wat op onderwereldse inboezeming wijst), een man, in de macht van een onreine (***opm.***-- Van God vervreemde) geest, tegemoet.

Hij woonde in de grafspelonken. Niemand kon hem, zelfs met een ketting, gebonden houden: vaak, immers, had men hem reeds met voet- en handboeien vastgelegd, maar de handboeien trok hij uiteen en de voetboeien verbrijzelde hij. (***Opm.***-- Deze fysicale 'macht' is, slechts, de seculaire uiting van een sacrale, anderwereldlijke 'verwekkingsmacht' (*H.-A. 21*; *Recht 13/16* (*vooral 14:6,19*; enz.; men schrijft deze fysicale kracht toe aan één type van 'geest (= kracht)' van Jahweh).

Niemand kon hem temmen. - Meer nog: ononderbroken, dag en nacht, huisde hij in de grafspelonken en in de bergen, schreeuwend, zichzelf met stenen bewerkend.

b. Toen hij, van verre, Jezus zag, snelde hij op Hem toe, wierp zich voor Hem neer en schreeuwde luid: "Wat is er, tussen mij en u, gaande, Jezus, zoon van de hoogste god? Ik bezweer u, bij God: doe mij geen kwaad aan!"

Immers, Jezus was hem aan het zeggen: "Onreine geest, verlaat die man!"-- Jezus, verder, stelde hem vragen (***opm.***-- Een steevast bezweringsgebruik): "Hoe luidt uw naam?". Waarop de bezetene: "Legioen is mijn naam. Wij zijn, immers, met velen".

c. Daarna smeekte de bezetene Jezus, bij herhaling, hem toch niet uit de landstreek (Grieks: 'chora') te verbannen. - Welnu, een grote kudde zwijnen werd, toevallig, gehoed, tegen de berghelling. Waarop legioen smeekte:"Zend ons in de richting van de zwijnen zo dat wij in die zwijnen huizen". -- Jezus liet hen begaan: de onreine geesten trokken uit de bezetene in de zwijnen.

Gevolg: de zwijnenkudde stortte zich, van de steile oever, het meer in, -- ten getale van ongeveer tweeduizend, -- zodat zij in het meer verdronken.

d. De kuddehoeders trokken er vandoor en vertelden het feit zowel in de stad als op de buiten.

HA48

Waarop de mensen kwamen kijken om te weten wat er gebeurd was. Bij Jezus gekomen, zagen zij de gewezen bezetene zitten, met kleren aan en goed bij zijn verstand, -- degene, die in zich Legioen had gehad: zij kregen schrik. De ooggetuigen, verder, vertelden hoe het verlopen was met de bezetene en wat met de zwijnen gebeurd was. Waarop zij er bij Jezus op aandrongen zich uit hun gebied te verwijderen.

Opmerkingen.

(i) Degenen, die menen dat een plotse gedragsverandering, in de stijl van de zwijnen, die het op een lopen zetten en zich in het meer storten, nonsens is, wordt erop gewezen dat b.v. de lemmings, een knaagdierensoort in N.-Europa en Siberië, plots, met duizenden, een soort 'trek' aanvatten en zich, gebeurlijk, collectief in het water verdrinken.

Uitwendig bezien, zonder aan bezetenheid te denken, had het zwijnengedrag een gelijkaardige structuur. A priori kan een animistische uitleg niet uitgesloten worden. Dit des te meer daar de biologen ook niet overvloeien van inzicht in zo'n trek.

(ii) ***Bibliogr. steekproef.***

Een werk: *J. Zutt, Hrsg., Ergriffenheit und Besessenheit (Ein interdisziplinäres Gespräch über transkulturell-anthropologische und -psychiatrische Fragen*), Bern/ München, 1972,- waaruit één aanhaling: J. Zutt, o.c., 11, neemt als basisbegrip 'gegrepenheid' (ergriffenheit) - iemand is 'gegrepen' door een idee, een persoon, een zaak-; 'vervuldheid' is een versterkte gegrepenheid: men is 'vervuld' van wat liefelijk, schoon, goed,

waar, goddelijk is; 'bezetenheid' is een versterkte gegrepenheid: men is gegrepen door wat lelijk, boosaardig, vijandig, vals, demonisch is.

Telkens met de nadruk op het passivum: men wordt gegrepen, - vervuld, bezeten.

(iii) ***Merkwaardig:*** Jezus kent, aan Legioen, een plaats toe in de kosmos. De onreine geesten mogen zich hervestiging, -- in dieren. Wat, voor demonische wezens, normaal is (zie verder).

Merkwaardig: zij, vragen - aldus de tekst - niet uit de landstreek verbannen te worden. *Fr. Heiler, Das Gebet*, München, 1921-3, 113, spreekt over plaatsgebonden geesten ('enchorioi'). Zo namen de antieke Romeinen aan dat iedere stad, gouw, straat, stuk grond een plaatsgebonden 'lar' (natuurgeest) als beschermgeest had. -- Dit verklaart, wellicht, de vraag van Legioen.

Tot daar het hoofdstukje over de begeestering (inboezeming).

HA49

b.4.-- Dijwezensgeloof.

De 'dij'(m.), in het Nederlands, betekent het dijen (groeien), toenemen, opzwellen. -- *A. Lefèvre, La religion*, Paris, 1921,161, wijst erop dat het animisme 'wezens' kent, die in verband staan met de wortel 'djan', 'gen' (in het Sanskriet, het Grieks en het Latijn): 'djanitar', 'genetèr', 'genitor' (vr.: genitrix), verwekker/ verwekster (die doet dijen); -- 'genos', 'genus' en 'gens' (geslacht), enz.

a. -- "Nevens en om dezelfde reden als de 'manes' (de vriendelijke zielen der doden), de 'lares' (*H.-A. 48*: de beschermende natuurgeesten der plaatsen), de 'penates' (de geesten, die de huisvoorraad beschermen), vereerden de antieke Romeinen de 'genii' (mv.; enk.: 'genius').

Apuleius (Madaura +125/Carthago +180; Neoplatonisch denker en schrijver) zegt: "Onze voorouders waren ervan overtuigd dat de manes, wanneer zij boosaardig waren, 'larvae' (= 'lemures': griezelgeesten) behoorden te heten en, indien zij welwillend waren, heetten zij ze 'lares'. 'Genius' en 'lar' is hetzelfde wezen"!

Men zou zulks evengoed van de Griekse ‘daimones’ kunnen zeggen, in wie Hesiodos van Askra (*H.-A. 35*) zielen van aloude, verdwenen geslachten ziet.

Doch zowel de naam (‘genius’, ‘genii’) als de verscheidene rollen van de ‘genii’ (dijgeesten) laten niet toe ze, zonder meer, met de zielen der doden te vereenzelvigen.

a. De wortel ‘gen’ (…) betekent, bij uitstek, ‘verwekken’, pas daarna ‘zijn’ en ‘worden’.

b. De woordkeuze der Latijnen om met ‘genius’ een hele klasse moeilijk omschrijfbare godheden aan te duiden, behelst:

(i) de genesische (met dij verbonden) bezorgdheden, die zo innig met alle religieuze ideeën samengaan’,

(ii) een apart geloof aan een verwekkingsvermogen (‘force genératrice’), gesitueerd hetzij in hetzij boven ieder wezen (…) en dat er de wezenskern van uitmaakt. (…).

Zoals alle mannen een eigen dijgeest, ‘genius’ geheten, hebben, zo hebben alle vrouwen een eigen dijgeest, ‘iuno’ geheten. Deze dubbelganger (begeleider schrijft men, echter, ook toe aan de godheden, alsook aan de wouden, de velden, de weiden, de bronnen, de bergen.” (A. Lefèvre, o.c., 248/ 249).

HA50

Samengevat:

De mannelijke en vrouwelijke dijgeest vertegenwoordigen één type van levenskracht (*H.-A. 43* (belichamingsgeloof”, dat de eigen ziel (levenskracht) versterkt -- en wel door inwoning (*H.-A. 45*) en inspiratie (begeestering: *H.-A. 46*).

Daarvandaan dat de dijgeest zowel in als boven (buiten) de betrokken ziel of geest aanwezig is. Als een dijwezen, dat “overal begeleidt” (A. Lefèvre, o.c.,249). -- Men zou terecht spreken van bijgeest (bijziel) of toegevoegde geest of ziel.

Toelichting.

H. Steuding, Griechische und Romische Mythologie, Leipzig, 1905-3, 118, omschrijft het Romeins model: “Met de eigen zielen nauw verwant zijn de mannelijke dijwezens (‘genii’), de tegenwoordig-stellers van de levens- en

verwekkingskracht van de man en de - in haar wezen volkomen gelijke - vrouwelijke dijwezens ('iunones') der vrouwen.

Bij de geboorte (***opm.***-- Eigenlijk reeds bij de ontvangenis in de moederschoot) vatten zij post in de mens; bij diens dood verlaten zij hem (*opm.*-- Hoewel niet in alle gevallen), om naar de sfeer de manes (welwillende zielen der doden) te verhuizen. Net zoals de zielen der doden zelf, beeldt men de dijgeesten uit in slangengedaante (beeldindruk)". - Tot daar de immanente vorm.

Tegelijk, echter, is de dijgeest een godheid in de mens, die als beschermgeest vereerd wordt, bij dewelke men zweert, aan wie men, bij de geboortedag, een offer brengt". -- Tot daar de transcendente vorm. In die transcendente vorm wordt hij met de bewaarengel vergeleken.

H. Jennings Rose, Genius, in: *The Classical Oford Dictionary*, Oxford, 1950-2, 383, zegt dat "in de klassieke tijden, de dijgeest opgevat werd als het volslagen analogon (weerga) van wat de Grieken 'idios daimon' heetten, d.i. de aan één persoon (god, streek, voorwerp) toegevoegde dijgeest.

Voor H. Jennings Rose, Iuno, ibid., 471 f.: de iuno is het 'numen' (goddelijk stuurkundig wezen, dat 'wenken' geeft aan zijn beschermeling(e)), dat 'waakt' over de vrouwen en haar rollen.

Zowel de genius als de iuno worden als kracht dragend, kracht geladen ('mana: waarover later) beschreven.

Besluit: het hele biologische leven lang (en daarna) fungeert de dijgeest als krachtbron (bijkomend) en programmator (in hoge mate).

HA51

Twee hoofdtypes van dijwezens.

De betrokkenen spreken over de dijwezens in termen van verwantschap (natuurlijk, sacrale (niet louter biologische) verwantschap). dit taalspel zet ons op weg naar twee hoofdtrekken van het fenomeen dijgeest.

Type 1.-

Jer 3:26, zegt de profeet: "Als de dief betrapt wordt, dan is hij beschaamd. -- Het huis van Israël zegt tot de boom: "mijn vader zijt gij! Het huis van Israël zegt tot de steen: gij hebt ons gebaard! Indien het huis van Israël zo

spreekt, dan zal het, samen met zijn koningen en zijn leiders, zijn priesters en profeten, beschaamd staan".

M.a.w. wie zo spreekt, weet, voelt zich afstammeling (en, dus, verwant) van de boom of de steen. Hij draagt er gebeurlijk de naam van ('eponiem').

Toelichting.

A. Lefèvre, O.c.,162, zegt: "Wat zich te Rome voordeed, treft men overal aan: de voorouders - feroeër(s) (Iran), pitri's, genii, penates (Rome) - waren, als verwekkers ('genérateurs'), voorwerp van verering. -

(i) De voorouders, die zich door een schitterende verrichting onderscheiden hadden of die een stam- of familietraditie hadden gesticht (*opm.*-- helden, cultuur- stichters, heilbrengers), stonden het hoogst aangeschreven.

(ii). 1. De eerste ouder (…) was de eponieme of de namen gevende held of, ook, de stichtende held van huis of stad (en, te dien titel, echte huisgod).

(ii).2. Nog hoger, in de stamboom, opklimmend, ontwierp men een eerste koppel (*opm.*-- oerkoppel, -- soms eerste of oerandrogien (manvrouwelijk wezen)), als 'vader' en 'moeder' van een heel volk of, zelfs, van het hele mensengeslacht. (…).

(ii).3. Gelijklopend met de hierboven vernoemde voorouders (verwekkers, veroorzakers), leidde de verering van aardse, atmosferische, hemelse geesten tot de aanvaarding van kosmische oerkoppels, zoals b.v. de hemel en de aarde (…) (*opm.*-- als veroorzakers van het heelal). (…).

(ii).4. Gebeurlijk liepen menselijke en kosmische verwekkers ineen". -- M.a.w. zij allen heette men 'vader' (alvader, almoeder), ouder. Zo verstaat men de tekst van Jeremias, hierboven.

HA52

Toepassing.

De Romeinse hoofdgodheden waren Jup(p)iter, die de genius aan de mannen schonk, en Iuno, die de iuno aan de vrouwen doorgaf.

J. Schmidt, Griekse en Romeinse mythologie, Helmond, 1968, 151, schrijft: "Als beschermster van de vrouwen, begeleidt de Grote Godin Iuno

dezen, haar hele leven lang, vanaf de geboorte tot aan de dood: zij vervult namelijk de rol van een soort dubbelgangster, daar iedere vrouw haar bezit, zoals iedere man zijn genius bezit. Voor elke fase van beslissende aard in het leven van een vrouw, heeft Iuno een bijnaam: bij het huwelijk, heet zij Iuno iugalis (de op het huwelijk betrokken luna); de barende vrouwen roepen haar bijstand in onder de naam 'Iuno lucena (de schenkster van het levenslicht Iuno),-- meteen worden de kinderen, die geboren worden, onder haar 'bescherming' gesteld.

(…). Zij is de opperste meesteres van de huismoeders, Iuno matrimonialis". -- Meteen krijgen wij een inzage in wat een 'moeder' (verwekster van het lot) als rol heeft: de Romeinse vrouw voelde zich nooit eenzaam: in haar (immanente iuno) en, tegelijk, boven haar (transcendente iuno;) was, immers, die leven stichtende godinnefiguur, die de vrouw, door middel van de inwonende dijgeest, richt, versterkt, -- net alsof zij een bijziel, bijgeest was in - en - boven haar.

De inwonende slang (vrouwelijk dier) is en gelijkenis en samenhang ('similitudo participata' zeggen de Middeneeuwse denkers) met Iuno, de Oppergodin, die slang verwekt heeft.

Type 2.-

Het tweede soort verwantschap is de broeder-zusterverhouding (nahualisme) .-- Nemen wij een concreet voorbeeld. *Basile Tanghe*, o.c., *De slang bij de Ngbandi*, Brussel, 1919, 11/14, vertelt, als doorleefde ervaring, zo'n verwantschap (de Ngbandi zijn een Centraal-Afrikaans volk, in Zaïre en Kongo). Sinds 09.05.1912, verblijft Tanghe te Lembo (in Oebangi).

Op 15.05.12 ontdekt hij, onder zijn bed, een overgrote slang, voor de eerste keer. Zij verdwijnt, sedertdien, telkens, op geheimzinnige wijze. Op zondag 19.05.1912, kort na de middag, kan, eindelijk de klopjacht op de zeer grote slang aanvangen.

"Eindelijk, treft Ginga, de kok (uit Monge), met een genadeschot, het ondier. Waarop deze, een bezetene gelijk, begint te tieren en te huilen". Een werkmakker van de kok, Zanga, zegt daarop: "Zwijg, want Ginga is een slang!"—

HA53

(i) Plots houdt Ginga op met gekrijs en spreekt normaal. Op de vraag van Pater Tanghe wat dat allemaal betekent, antwoordt hij: “Ik ben een tweelingskind. Bijgevolg ben ik een slang. Ik heb zo-even mijn broer doodgeschoten. Had ik niet gekrijst, dan zou ik ziek worden. Nu ik mijn rouwplicht volbracht heb, ben ik gerustgesteld”.

In de ideeën en overleveringen van de Ngbandi ‘zijn’ (d.i. door verwekking) tweelingen ‘slangen’ (zij delen de dijgeest met de slangen van de streek).

(ii) Maandag 20.05.1912: Kumba, de tweelingzuster van Ginga, komt, van een uur ver, met haar man. Ook zij zegt dat zij ‘een slang’ is.

a. Bijgevolg brengt zij wat afkrabsel van rood mbio-hout mee, in een zakje van bladeren.

a. Zij neemt van dat Mbio en trekt er een rode streep mee op Ginga’s beide armen, langs de binnenkant, van de pols tot de schouders.

b. Op zijn beurt voert Ginga hetzelfde de uit op de armen van zijn tweelingzuster.

b. Daarop nemen zij allebei het overschot van het Mbio om het op het slangenvel, dat in de zon te drogen ligt, te strooien.

Toelichting.

Uit de rest van het boek blijkt dat de Ngbandi de slang vereren naar aanleiding van hun bijzonderste levensverrichtingen (zo b.v. is het wiegeliedje dat de moeders, het liefst, zingen het lied van de slang; -- bij het feestvieren (dansen en zich bedrinken), het mierenvangen en jagen, het vissen (bij binnenlanders en oeverbewoners), het afreizen der roeiers, het vracht dragen, vooral het wij.as.maken (het ritueel der gewijde as) staat de wij.slang centraal).

De Ngbändi vereren, heel bijzonder, de slang in de tweelingkinderen (in bespottingen (gewijde spot), bij de wandeling van de moeder met de tweeling, bij de naamgeving, de dorpsofferande ter ere van de tweeling, het binnentreden in huis, -- bij de dood van een tweelingkind) en wel als demonisch wezen (“Spreek met om het even welke Ngbandi: ieder stamlid zal zeggen dat de slang slecht is” (o.c.,41)).

De reden:

De sacrale verwantschap tussen de tweeling en de slang, tussen de slang en de moeder en de vader van de tweeling, tussen de slang en de andere

(bloed)verwanten ervan. Zo heet men de vader ervan 'vader van de slang', de moeder 'moeder van de slang.

HA54

De moeder staat, zelfs, heel dicht : in haar liederen zingt zij de namen van al de tweelingen, die zij gekend heeft of van wie zij gehoord heeft, en zij heet ze allen 'slangen' en 'mijn kinderen'.

Ziet zij een slang (een echte uit de wildernis), dan roept zij haar eigen tweelingen en zegt tot de voorbijschuivende slang: "mijn kind, zet uw weg voort zo dat zij (de mensen) u geen kwaad berokkenen".

Komen mensen af om die slang te doden, dan vlucht zij gewoon weg. Hebben dezen ze gedood, dan komt zij krijsen: "ah! Slang, mijn kind!" (O.c.,47).

Soms - en de missionaris verbergt niet dat, af en toe, onverklaarbare maar werkelijke dingen gebeuren - geeft een voorval te denken. "Ik had Yabwa, moeder van een tweeling, (…) een en ander gevraagd over tweelingverering. (In haar antwoordbereidheid) had zij zelfs haar voorhoofd met een witte stof bestreken, -- om te tonen hoe men de tweeling vereert.

's Anderendaags, kwam zij af, op een stok geleund, voetje vóór voetje: "Zij was toch zo ziek". 's Nachts had de slang gepoogd haar te wurgen, omdat zij, zonder (voldoende) reden, de tweeling had vereerd". (O.c.,48). Is dat nu inbeelding of werkelijk hallucinante ervaring?

Als de broer van de tweeling op jacht gaat, doet hij net als de vader ervan: zelfs indien beide tweelingen gestorven zijn, zegt hij: "mijn broers (hij vernoemt de namen), maakt dat ik wild zie". -- Hieruit blijkt dat men gelooft dat de tweeling kracht, veroorzakingsvermogen bezit.

'De slang'

Minstens drie types van slangen komen ter sprake:

(i) het biologische dier, dat wij allen kennen;

(ii) de tweeling en de verwanten ervan;

(iii) maar dan is er 'de slang'. Wie of wat is dat schijnbare abstractum?

"Ik vroeg eens aan Yabwa, een tweelingsmoeder, om welke reden de Ngbandi de slang vereren: "Weet u niet dat de slang de 'toro' is van de Ngbandi?

De Mbanza en de Ngbugbu hebben elk hun Ngakola; de Banziri hebben het nijlpaard als 'toro'. Bij de Ngbändi vindt u geen andere 'toro' dan de slang"

Welnu, 'toro' in de streektaal, betekent 'oppergeest' (hoogste wezen opperwezen) (o.c., 52).

HA55

Verdere getuigenissen bevestigen de uitspraak van Yabwa.

(a) Gaso, "een man als een boom, een der voornaamste ingezetenen" zegt "Uw god is in de kerk (hij wees naar onze kapel). Bij ons is de slang wat 'god' bij u is". (O.c.,54).

(b) De geloofsleerlingen vertellen dat bij de Ngbandi, enkel 'de slang' op een eredienst mag bogen, die met die van de god der kristenen kan vergeleken worden (ibid.).

M.a.w. nu beginnen wij te vatten wat de profeet Jeremias (*H.-A. 51*) over de boom, de steen aanhaalt. De oppergeest, enigszins vergelijkbaar met Jahweh, met het opperwezen (in de strikt monotheïstische zin), komt hierdoor.

Voor meer gegevens omtrent dit aspect van het animisme: W. Schmidt, Or. et év., 219 / 234 (Le 'grand dieu' des primitifs), waar steller het heeft over A.W. Howitt en Miss Langloh-Parker (Australische inboorlingen) en over E.H. Man (Andaman eilanden), alsook over de Schotse denker *Andrew Lang* (1844/1912), *The Making of Religion* (1898), die, allen, wijzen op een oppergeestgeloof.

b.5. -- Oppergeestgeloof.

De oppergeest, als alle geesten, neemt, in zijn contact met de mensen, verschei-dene verschijningswijzen, die evenzovele beeldindrukken ('imago's') zijn, aan: 'de steen', 'de boom', 'de slang' is, werkelijk, de oppergeest, doch in een bijzondere functie (vgl. H. Usener (1834/1905; 'Funktionsgötter'), namelijk wanneer hij de levens- of verwekingskracht van b.v. de steen, de boom, de slang, die hij zich, door identificatie (*H.-A. 42*: identitieve methode),

in de vorm van een dijgeest, heeft eigen gemaakt, laat werken, vooral op degenen, die hij dezelfde dijgeest heeft doorgegeven (bij de biologische verwekking of door middel van een latere ritus).

Het 'vaderschap' van de oppergeest berust, allereerst, op dit doorgeven van zijn eigen dijgeest (die b.v. 'werkt' in het jachtgeluk van de 'broeders' van de tweeling). Zo heet men hem dan 'onze vader' of 'hij, die ons gebaard (verwekt) heeft!

De Ngbandi, ofschoon overtuigd van het 'boze' in de slang, bij het vernemen van het Bijbelverhaal, over de duivel in de beeldindruk - verschijningswijze van de slang, vroegen "wel tienmaal" aan ¨P. Tanghe:

(i) of de slang dan toch zo 'slecht' was en

(ii) of de God der kristenen echt en waarlijk sterker was dan 'de slang' (o. c.,54).

HA56

Dat, hiermee, het radicale onderscheid tussen, enerzijds, de oppergeest (in animistische zin) en, anderzijds, het opperwezen (in (oer)monotheistische zin) duidelijker wordt, blijkt ook uit wat *W. Schmidt*, o.c., 103 (*Le manisme*, de voorouderverering), schrijft: "Wat wel waar is (...), is het feit dat (...) de eerste ouder - nauwkeuriger: de eerste mens (*H.-A. 51*), van een stam of van de ganse mensheid, het opperwezen (strikt monotheïstisch)

(i) naar de achtergrond heeft verdrongen en

(ii) de praktische uitschakeling ervan heeft voorbereid".

Meer nog: de verklaring (abductie) wordt, minstens gedeeltelijk, verschaft door *R. Ambelain, Le vampirisme (De la légende au réel*), Paris, 1977, 233s., waar hij de sacrale structuur van de ziele(stof)ruil (passation d'âme) de ruil van ziel en zielestof, beschrijft:

1. De ziele(stof)ruil (*H.-A. 43* (animatisme), zoals b.v. in de riten van de vodoe (= vaudou), vooral de Afrikaanse vorm ervan, toont aan dat de ene dubbelganger (*H.-A. 49vv. 52*: bijziel, bijgeest) door de andere kan vervangen worden (***opm.-*** Hier is natuurlijk, gedeeltelijke vervanging, d.i. 'fusie', ineenvloeiing, bedoeld).

Ambelain ziet, daarin, de verklaring van bezetenheid, die - zo zegt hij - de kerk als echte fenomenen opvat (H.-A.50: inwoning (*H.-A.45*); inspiratie, begeestering (*H.-A.46*).

2. Ambelain omschrijft nader: in de vodoe-riten (de West-Afrikaanse zowel als de Haïtiaanse) mag men geen mensen meer slachtofferen; bijgevolg: men neemt een dier als 'offer'. Doch, voordat men dit ritueel voltrekt, maakt men de dubbelganger in beide betrokkenen aanwezig, los. Resultaat: griezelige gedragsvormen.

A. -- Het kind of het meisje, dat 'slachtoffer' werd (althans in de denkwereld dier mensen, want het dier vervangt het) - doordat het de eigen dijgeest ontnomen werd en, in de plaats, een dierlijke dijgeest kreeg aangezet of, beter, ingewerkt - wordt en blijft stompzinnig; men kan het niet meer leren spreken (als een volwaardig mens) of rechtop lopen.

Ook, in vele Centraal-Afrikaanse dorpen lopen idioten rond, wier idiotie daaraan of aan dergelijke praktijken is te wijten.

B. -- Het dier, echter, doordat het een menselijke dijgeest ingeplant kreeg (namelijk van het kind of meisje, dat het 'vervangt' als offer), vertoont steeds (aldus Ambelain) zowel een gedrag als een blik, die, opvallend 'menselijk' (beter ware: mensdierlijk, -- wat Ambelain wel bedoelt) zijn. Althans in de periode tussen het uitwisselingsritueel en de offerdood.

HA57

Dit verklaart waardoor *Dan 7:9/14* (tekst over het wereldoordeel), als commentaar, vanwege *Alfred Bertholet*, in zijn *Die Religion des Alten Testaments*, Tubingen, 1932, 131, krijgt: "het rijk van God gelijkt (onder verstaan: en deelt in) op 'de mensenzoon' (*opm.*- tekst, waarop Jezus zich beroept om zichzelf te typeren), net zoals de wereldse rijken op dieren gelijken (onder verstaan: en eraan deelnemen. (*H.-A.52*: similitudo participata of o.m. in – boven-structuur). Terloops men zou beter zeggen 'ondieren' (want het dier, als schepsel, is goed).

Tweevoudig nawoord.

Onder de titels 'dijwezensgeloof' (H.-A. 48/55) en 'oppergeest(en)geloof' (ibid., 55/57), hebben wij twee godsdienstwetenschappelijke scholen aangeraakt:

(i) ***Het manisme***

(Herbert Spencer (1820/1903), de socioloog; 'manisme' of 'voorouder-theorie'); zie *W. Schmidt, Or. et ét évol.*, 89/104;

(ii) *Het totemisme,*

dat als term, dateert van 1778 en, als theorie, van J.*F. MacLennan* (1827/188?) *Primitive Marriage* (1866) en de uitwerkers daarvan (*Robertson Smith*, ll. van de vorige, met zijn *Kinship and Marriage in Arabia*, Cambridge, 1885 (*offertheorie bij de Semieten*); J.G. Frazer (1854/1941), Totemism, Edinburgh, 1887 (zeer gedocumenteerd); *Emile Durkheim* (1858/1917) stichter der Franse School v. sociologie, o.m. in zijn *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, Paris, 1912 (pantotemisme)). - Cfr . W. Schmidt, o.c., 139/156 (Le totemisme).

Voor verdere informatie inzake totemisme: *M. Besson, Le totémisme*, Paris, 1929 (vooral o.c, 69s.: Frazer's conceptionalistische duiding, o.m. bij die Australische vrouwen, die zich 'zwanger' weten, buiten het natuurlijk paringsproces om, door middel van "een bijzondere (*opm.*-- Versta: fijnstoffelijke (H.-A. 43); P. B. Tanghe, o.c., 45, spreekt van 'geesteskinderen') tussenkomst van de totem");

M. Augé, prés., J. Middleton, Anthropologie religieuse (Les dieux et les rites), Paris,1974, 20/22 (Elkin); 97/112 (*A.P. Elkin, La nature du totémisme Australien); -- Cl. Lévi-Strauss, Le totémisme aujourd'hui*, Paris, 1969 (vooral pp. 23).

HA58

Het fenomeen 'medium(n)sme'.

Bibl. Steekproef: *Joh. Verweyen, Die Probleme des Mediumismus*, Stuttgart,1928. 'Occultist' (*H.-A. 9*) is degene, die, behalve deze grofstoffelijke, ook nog een tweede wereld (*H.-A. 33/34*), die ons als subtiel (ijl- of fijnstoffelijk (*H.-A. 43*) en immaterieel is overgekomen, aanvaardt. Meer nog, is 'occultist' degene, die, net als de apocalyp-tieker (*H.-A. 4; 41 (Henok*)) 'wijsheid', (d.i. wetmatigheid, natuurproces, alsook de beheersing daarvan) praktiseert, terwijl hij "in die tweede 'ijlere' en 'immateriële' wereld vertoeft".

'Mediumniek' (ook: 'mediamiek' of, zelfs mediumiek') is die occultist, die als 'meson' (Gr.), 'medium' (Lat.), tussenterm (bemiddelaar), tussen deze (aardse, fysicale, grofstoffelijke, seculaire) wereld, enerzijds, en, anderzijds, de 'andere' wereld fungeert. "Medien vermitteln zwischen diesen beiden Welten" (aldus Verweyen, o.c.,10).

M.a.w. de term 'occultist' is breder dan de term 'medium'. Zo b.v. is een magiër(in) (*H.-A. 24; 45; 46* (magistisch), d.i. iemand, die, met de macht (mana,-- waarover verder), functioneel omgaat, wel noodzakelijk occultist, maar niet noodzakelijk mediumniek. Zo b.v. is een spiritist (geestenoproeper) en occultist en mediumniek.

'Controlegeest'.

Men neme b.v. het o.m. door William James grondig bestudeerde medium, Mrs. Piper (= Leonora E. Piper (1857/1950), uit Boston, Mass. (USA)), die en door talrijke onderzoekers werd nagegaan en nooit op bedrog is betrapt (Verweyen, o.c.,148ff.).

Haar 'entiteit' (= andere naam voor controlegeest) heette zich Phinuit, die zich liet doorgaan voor 'de geest'(!) - animistisch fenomeen - van een Frans arts. Gewoonlijk verviel Mrs. Piper in diepe vervoering ('trance', d.i. transitio, overgang), waarin haar vrouwelijke stem, plots, veranderde in de 'ruwe, mannelijke' stem van Phinuit.

Deze - blijkbaar een demonisch wezen - sprak, door haar, met een griezelig mengsel van **(i)** gallicismen, **(ii)** negerdialect, **(iii)** Amerikaanse platte taal, **(iv)** soms doorspekt van gemene vloekwoorden. Deze Phinuit werd opgevolgd door ene George Pelham en ene Imperator. Of Mrs. Piper, nu, zuiver mediumniek of, behalve mediumniek, ook b.v. zienster was, laten wij (met velen) in het midden.

HA59

De vraag rijst: welke verhouding bestaat er tussen' de besturende ('control' (Eng.) is 'beheersing', 'bestuur') of controleert, enerzijds, en, anderzijds, het bestuurde medium? Beiden hebben een dijgeest, die dezelfde kenmerken bezit. Op die wijze is de stuurgeest zowel boven (*H.-A. 52;50*) als in het medium. M.a.w. de stuurgeest is de zeer innige verwekker (veroorzaker) van het medium.

'The entity'

Begin 1983, kwam in de Franse filmzalen, na een onmetelijk succes in de USA, de film *The Entity* uit, die, enigszins, aan The Exorcist herinnerde.

Hoofdgebeuren van de film: een meisje, vertolkt door Barbara Hershey (bekroond), wordt en gekweld ('gepest') en verkracht … door een onzichtbaar wezen ('the entity').

De film is het werk van Franck de Felitta. De Felitta ontmoette, immers, in 1977, in Californie, Carla Moran, een meisje, dat, sedert jaren, in werkelijkheid, door een 'entiteit', mediumniek bezocht wordt op die agressief-erotische wijze.

De Felitta was er, als rationeel-verlicht man, van overtuigd dat 'dergelijke nonsens' niet bestond. 'Religieuze: meer nog: 'paranormologische' verklaringen waren 'illusies'. Hoogstens kon daaruit sacrale fantastiek gedistilleerd worden.

Doch mettertijd veranderde de Felitta van mening. Howard Long b.v., de beroemde Amerikaanse specialist, leerde hij kennen (hij behandelt Carla). Met andere vorsers van de Univ. of Cal. (Ucla), woont hij, in hoogst eigen persoon, de uitingen van de entiteit bij.

Deze in de seculaire sfeer reikende 'manifestaties' zijn o.m.:
(i) veelkleurig licht vormt de aura (uitstralingssfeer rond de persoon);
(ii) in het lab zelf ziet men een griezelige schim, die zich daar 'vormt' (veroorzaakt, 'verwekt'); zij werpt zich op de jonge vrouw.

De aanwezigen verfilmen het gebeuren: de entity laat, op de film zelf, zowel de veelkleurige lichtfenomenen als haar schim achter.

Het geneeskundig verslag is formeel, ditmaal: Carla, die niets zegt, is zowel fysikaal (grofstoffelijk) gekweld (nagelkrassen op de borst; schouder volkomen verscheurd; kwetsuren tussen de dijen) als fysicaal verkracht.

Terloops: in andere omstandigheden, doch na identische taferelen, is Carla driemaal zwanger.

HA60

M.a.w., zowel de filmopnamen van 1977 als de medische verslagen tonen meer dan louter 'seksuele neurose' (zoals de psychiatrie, resp. neurologie - in rationeel - verlichte zin - beweren) heten wat de Middeneeuwse theologen 'incubus' (letterlijk: een bovenligger, ter onderscheiding van 'succuba' (onderligster)), is het sacraal - occulte aspect.

Volgens de Middeneeuwse demonologen is een incubus een demon (d.i. sacraal wezen, dat nu eens goed dan weer boos is), van het mannelijk

geslacht (wat niet - Bijbelsen een 'god' zouden heten), die, met vrouwen, - om het actueel en dus rauw te zeggen - 'seks bedrijft'.

Een succuba is, dan, een demone ('godin'), die hetzelfde bedrijft maar met mannen. -- Sinistrari d'Ameno, De 'demonialiteit' (werk van een Italiaans theoloog uit de XVII-de e.) schrijft: "Dergelijke demonische wezens bedrijven seks met vrouwen en mannen, tweevoudig:

(i). De eerste manier geldt (zwarte) magiërs en magiërinnen (de zgn. 'heksers'), die ze, eerst, zelf, plechtig oproepen, zo dat, daarna, o.g.v. die verbintenis, enerzijds, dergelijke wezens, zich seksueel gedragen t.o.v. hun 'onderworpenen', terwijl, anderzijds, dezen, vrijwillig, zich daaraan overleveren;

(ii). De tweede wijze geldt mensen, die, heel en al, zich buiten de (zwarte) magie bewegen. *F. Boutet, dir., Dict. des sciences occultes*, Paris, 1937-1; 1976-2, 1835.).-- Volgens één traditie zou Lilit(h), de 'godin', die even vernoemd wordt *Jes* (= Isaias) *34:14*, zo'n seksgodin zijn.

In alle geval, volgens *J. Degas, L'Emprise* (de Franse titel voor The Entity), in: *Nostra* 563 (27.03.1983, 12s., is het mysterie, in Carla's geval, totaal:

(i). de zgn. ' 'wetenschappelijke' (?) behandelingen, waaraan men ze 'deskundig' onderwierp, vergrootten nog de uitingen en

(ii). de zgn. 'exorcismen' (duivel bezweringen) bleven zonder resultaat. -- Dit tweevoudig negatief effect doet zich, terloops gezegd, veel meer voor dan artsen en exorcisten willen toegeven. Zeker, indien er ook maar één enkel erotisch of 'sexy' aspectje aan de zgn. neurose of de zgn. bezetenheid (mediumniteit) kleeft. De vraag rijst waaraan ligt dit tweevoudig falen? Wellicht raakt ene *Gina Covina, The Ouija Book*, London, 1981, 18/31 (*Beginnings*), het zere punt. Enerzijds, zegt zij, zijn er de uitdrukkelijke bedoelingen van de mensen, die b.v. aan spiritisme doen (waarover het boek op de eerste plaats handelt).

HA61

Doch, anderzijds, staat het als een paal boven water dat en sacrale en zeker occulte werkelijkheden, doorheen die bewuste bedoelingen, allereerst afrekenen met en ingaan op (d.i. antwoorden op) en de bewuste en de onbewuste drijfveren (a-priori's, lemmata, vooronderstellingen).

"Al uw vooropstellingen en overtuigingen zullen u klaarder voor de geest komen (bewustwordingsproces), indien gij (b.v.) met het ja-neen-bord (der spiritisten) experimenteert. Ze, vanaf het begin, nagaan zal dit proces bespoedigen". (o.c., 21).

Toegepast: en de artsen en de exorcisten, juist door te mislukken (of, zoals de artsen, nog te verergeren), worden op zichzelf teruggeworpen: niet het reine fenomeen (E. Husserl) -- hier: het fenomeen Carla -- is 'fout', doch wel de onderzoekers, zij die de experimenteerden (die en artsen en bezweerders, in feite, maar zijn), wier (on)bewuste uitgangspunten om het te benaderen, falen.

Wat, in goede epistemologie, falsificatie (namelijk van de hypothesen, lemmata, abducties) heet. Met K. Popper (1902/1994) kunnen wij, echter; zeggen dat, zoals iedere falsificatie (d.i. bewijs dat een vooropstelling fout was), ook deze vooruitgang is, inzake kennis, men weet, tenminste, hoe men het voortaan niet moet aanpakken.

O.i. zit het probleem, zeker en vast, in de dijgeesten, -- die van de incubus en die van Carla --, die beiden gemeenschappelijk in zich dragen. O.i. - het hoofdstukje over de veroorzaking (verder) zal dit trachten duidelijker te maken - is het zo: wie de sacraal-occulte methode (magie) niet kent om een dijgeest te scheppen en deze meester is, kan - steeds o.i. - Carla niet echt helpen (niet in de symptomen, doch in de oorzaak).

Reden: alleen een dijgeest, die en van dezelfde aard is (similia similibus; *H.-A. 27*) en machtvoller (*H.-A. 21;--36; 46; 47*) kan, door identificatie (*H.-A. 42*) met Carla, het slachtoffer, in haar het kwaad wegwerken. Doch dit gaat het bereik van dit hoofdstukje te buiten (reden: het is magie).

Erwachen im Jenseits:

Onder deze titel verscheen, in 1955, een 'spiritistisch' boek, van de hand van ene Helene Möller. Haar 'entity' - zo beweren de door haar (mediaal geschreven) teksten - is de aartsengel Rafaël.

HA62

Bibl. steekproef: *H. Möller, Einsamer Weg zu Gott (Autobiographie)*, Liestal (Zwitserl.), 1960, 559 S. -- Frau Möller is medium, doch, en uit haar leven en uit haar schriftenovervloed, blijkt dat en haar dijgeest en haar

'entiteit' van een grondig andere wezensaard zijn dan die van Leonora E. Piper (*H.-A. 58*) of - heel zeker - die van Carla Moran (H.-A.59), die, beide, duidelijk demonisch (d.i. het ineenlopen van goed en boos weerspiegelend) zijn.

a. - *Een staaltje.*

O.c.,172f., geeft ons een inzage in de methode. Frau Möller is a.h.w. tweede medium: enerzijds, verneemt zij de stem (een louter innerlijke stem; geen typische 'hallucinante' klanken) van de aartsengel; anderzijds, door de bemiddeling (met name de indrukwekkende macht (heerlijkheid; *H.-A. 31;39*)) van die aartsengel, contacteert zij zielen uit de typische onderwereldsfeer (*H.-A. 36* (elohim, die uit de aarde opstijgt); 40 (bewoners der duisternis); 42 (schimmen), aan wie zij een 'hoge' (d.i. afkomstig uit de sfeer van de verheerlijkte, aan de rechter van zijn Vader zetelende christus) boodschap tracht mee te delen.

Deze tweesnedigheid herbevestigt het kosmosstelsel, door M. Eliade verhelderd (*H.-A. 19).*

Eerst de stem van een geest uit de duisternis: "in mijn huidige situatie blijft het voor mij een raadsel, waarom ik, almaar door, het gekke, opwindende, narcissistische ('aufgeblasene') gepraat van andere geesten moet aanhoren (*opm.*-- Wie denkt hier niet aan *J.P. Sartre's 'L'enfer, c'est les autres'*?).

Ongelooflijk armzalig komen mij al deze geesten voor: hun gepraat is totaal zinloos. -- Geef mij raad omtrent de oorzaak van het feit dat ik mij hier bevind en van hier niet weg kan (*H.-A. 40:* 'gevangen')".

Daarop de boodschap: "Op uw vraag wil de geest, die u tot mij bracht (= Rafaël), zelf antwoord geven. Ziehier wat hij zegt: Zonder enige kracht (*H.-A. 21* (macht)) levend, voelt gij u uitgeleverd aan het gepraat van armzalige geesten, want gij ontkomt niet aan hun gezelschap. (…). Bezin u op de wijze, waarop gij op aarde geleefd hebt.

Met nutteloos en zinloos gepraat - om de tijd ermee te verdrijven - hebt gij Uw kostbaar aardse leven verbeuzeld. (…). Gij vond, immers, voor het doordenken op en bespreken van werkelijk gewichtige vragen ('problematiek'), geen tijd.

HA63

Volkomen ingebed in de banale gedachtegangen van de armzalig levende, denkluie mens, hebt gij uw leven doorgebracht.

Weliswaar hebt gij uw aardse plichten niet verwaarloosd: gij hebt, immers, gezorgd voor de mensen, die u waren toevertrouwd. Maar het ordentelijke, kracht-gevende (*H.-A. 62:* macht), tot god omhoogvoerende gebedsleven bleef, daarbij, achterwege.

Gevolg: in uw huidige situatie mist gij de wereld der 'hoge' (*opm.*-- Versta: niet-demonische, goddelijke) ideeën. Zo b.v. 'bestonden' voor u, ideeën als 'God' of 'het rijk der hemelse geesten' niet. Immers, God heeft, als doeltreffende methode om uw verstand en uw voorstellingswereld, op de juiste wijze, te vormen (*opm.*-- opvoeding is de 'hoge' zin van het aardse leven), aangeraden op dergelijke hoge ideeën werkelijk ernstig in te gaan. Uitgerekend dàt hebt gij nu, eenmaal, niet gewild. Integendeel: gij hebt die vormingsmethode van de ziel verworpen.

Gevolg: Juist om die reden ondergaat gij nu het geestdodende, inhoudsloze, verwarde gepraat (*opm.*-- Wie denkt, hier niet aan M. Heideggers' 'gerede', d.i. het oppervlakkige verpraten van de ernstige werkelijkheden van het leven?), eigen aan dat type van geesten, die, net zoals gij, er niet voor zorgden hun ziel te vormen, met het oog op het contact met 'hemelse' (versta: met God bevriende) geesten, wier taak het is de weg naar God toe aan te duiden. M.a.w., de huidige toestand, die gij nu ondergaat, is slechts één toepassing van de wetmatigheid, waarmee het gelijke het gelijke aantrekt (*H.-A. 27; 61*).

Tot daar die logisch opgebouwde, redenerende toespraak tot wat men zou kunnen heten 'een vagevuurziel'.

Toelichting.

Het regulatieve model (gedragsregel), dat de aartsengel Rafaël (wij veronderstellen dat hij het is) hier toepast, dateert van de dagen van ene Ben Sira(ch), *Ekklesiastikus 15; 11/20.* "(…) God, in den beginne, heeft de mens gemaakt en heeft hem aan zijn vrij oordeel overgelaten gij beslist erover of gij de geboden gaat onderhouden. (…). De mensen kunnen kiezen tussen het leven (*H.-A. 31* (de hele bladzijde) of de dood (*H.-A. 41*): wat zij beslissen, wordt hun gegeven".

HA64

Galat 6: 7/8 preciseert dit nader: “Misgrijpt er u niet aan: God laat niet met zich de spot drijven. Want, wat men zaait, dat zal men ook oogsten:

(i) wie zaait in armzalige menselijkheid (‘vlees’), zal, daaruit, verderf oogsten;

(ii) wie, echter, zaait in de geest (H.-A.31), zal, uit die geest, het eeuwig leven oogsten”.

De zaai-oogstwetmatigheid, die hier verwoord wordt, wijst op apokalyptiek (*H.-A. 4; 41;* vooral 58), onthulling van de wetmatigheden in het sacrale.

b. - *De lichtengel.*

Wij vertalen, nu, het slotwoord van *Erwachen im Jenseits* (Ontwaken in het hiernamaals). Reden: het typeert het hoge type van ‘engel’.

(A). “In de dialogen, zoals zij in het boek te lezen zijn, namelijk zielen van doden, werd, van Godswege, een leergoed ter beschikking gesteld over de wijze waarop de (op aarde) levende mens kan vaststellen hoe hij in contact gebracht wordt met geesten uit de aardse sfeer van de andere wereld.

Vele types van zielen wie het aan kracht (*H.-A. 62*: macht) ontbrak, nodig om zich boven de aardse sfeer te verheffen, konden (…) a.h.w. aanschouwelijk gemaakt worden, juist doordat zij nog steeds boordevol aardse ideeën en aandriften zijn: uitgerekend haar nog aan de aarde gebonden ideeënwereld maakte een ideeën-overdracht (communicatie) mogelijk, die een op aarde levende mens voor begrijpelijk acht”.

M.a.w., juist doordat de gecontacteerde zielen nog ‘aards’ (versta: en aan haar vorig leven op aarde gebonden (zaai -oogstwetmatigheid) en ‘demonisch’(zowel goed als kwaad vertonend) zijn, kon de engel Rafaël Frau Möller gemakkelijk als medium laten fungeren.

M.a.w. Frau Möller, als medium, vertoont gelijkenis en contact met aardnabije zielen, die in de onderwereld verblijven. Zij schakelt zich, dus, in in de grote traditie van de hellevaart (*H.-A. 37*: nederdaling ter helle).

(B). “Doch de zielen, die tot de ‘hoge’ sfeer van Gods lichtwereld zijn opgestegen, vermogen, slechts ongemeen zelden, zich een op aarde levende mens kenbaar te maken. De reden: de aardse ideeën en aandriften zijn, in haar, uitgedoofd. Immers, in Gods lichtwereld (*H.-A. 19*: bovenwereld,

hemel), verandert de verloste geest dermate het aardse wezen in hem, dat hij er als wedergeboren uitkomt, -- als 'engel van God'.

HA65

a. Een gebeurlijke terugkeer naar de aardse wereld verwerpt hij, dan ook, als onwaardig, want van God aftrekkend.

b. Slechts op grond van een opdracht van Godswege keert een geest van dat (hoge) type, tijdelijk, terug in de aardnabije sfeer. Toch verliest hij, daarbij, Gods lichtwereld in zich niet, aangezien hij onder de invloed van Gods kracht (*H.A. 62*: macht) aan het werk is. Overigens zijn activiteit, binnen de aardnabije sfeer, verraadt, steeds, ergens, dat hij, rechtens, tot de lichtwereld van God behoort.

Ziedaar wat ik (= Rafaël), als toelichting m.b.t. mijn activiteit door middel van het werk vermogen, eigen aan een aan mij aangesloten mens (= Frau M.) wilde zeggen.

Overigens: deze mens zal over kort uit de aardse wereld verzwinden (*opm.*-- Door de dood), waardoor mijn activiteit op aarde haar einde zal bereiken. (…). ik zelf zal, na de dood van deze mij dienende mens, terugkeren naar de lichtwereld van god, waarin ik thuishoor. (…)".

M.a.w., zonder een medium dat en onderwereldgericht en, tevens, lichtwereld-gericht is, kan een engel van god niet (tenzij door middel van andere krachtmiddelen), op aarde, in een mensenleven ingrijpen, laat staan, in de eigenlijke onderwereld 'neerdalen' om er een boodschap te verkondigen (*H.-A. 41;42*), zoals Jezus ons voordeed.

Toelichting.

Het woord 'engel' (in de met God bevriende zin) betekent, in de schrift,

(i) behalve Gods zichtbare verschijningswijze (beeldindruk; *H.-A. 23*),

(ii) geesten, door God geschapen, meteen hem ondergeschikt. en die zijn 'hofhouding' (medewerkersgroep) uitmaken, -- althans een deel ervan.

Job 1:6 ('opwachting bij Jahweh'); **2:1**, vermeldt het feit: nu eens, worden 'engelen' (boodschappers, opdrachtuitvoerders) , daarvandaan, uitgestuurd met een vernielingsopdracht (*Ex 12: 23; 2 Kon 19:35; Ezek 9:1; Ps 78:49*); dan weer, zijn het de beschermgelen van de volkeren of van de enkelingen

(*Ex 23:20; Dan 10:13*); ook bemiddelaars van boodschappen (*Ezek 40:3; Dan 8:16; 9/21v.; Zak 1:8v.; 2:2; Hand 1:1;10:1/11).*

De namen verschillen wel eens: nu eens heten zij 'zonen van God' (*Job 1:6; Ps 29:1*) of 'heiligen' (*Job 5:1*) of 'leger van de hemel' (hemels heir: *1 Kon 22:19* (hofhouding); *Ps. 103:21; 148:2*). Of nog 'dienaren van God' (*Job 4:18*, waar hun zwakheid benadrukt wordt).

HA66

Men vergete ook, niet wat *H.-A. 41* (kosmische machten) hier terzake zegt.

De engel Rafael

Hij wordt vernoemd *Tob 5:4* (als begeleider op reis (*Tob 3:17;// Gen 24:7*)); *Tob 3:17* (als genezer); *Tob 12:12* (als gebedsbemiddelaar). *Tob 12:15* zegt hij: "Ik ben Rafaël, één van de zeven engelen, die zich steeds gereedhouden om door te dringen tot in de nabijheid van de heerlijkheid van de heer (*H.-A. 26;39*)". De Schrift geeft drie van de zeven namen: Michaël (*Dan 10:3; 10:21; 12:1*); Gabriël (*Dan 8:16; 9:21*;-- *Luk 1:19*) en Rafaël. -Vgl. *Apok 8:2*.

Besluit: ofschoon H. Möller's bewering dat de engel Rafaël haar begeleidde, nergens te verifiëren is, met absolute zekerheid, kan, uit het Bijbelse boek Tobit, tot de mogelijkheid van een nieuw optreden van die engel besloten worden (louter lemma).

Opmerking. —Cfr. *H.-A. 28* (Adam). -- De adamsfiguur (niet zonder Eva en de slang (vgl. *H.-A. 54v.*)) staat, in het Bijbelse en, inzonderheid, in het Christelijke denken centraal. Daarvan getuigen volgende liturgische teksten, weerspiegeling van de Griekse Kerkvaders:

(i) "Mijn Redder (Jezus), als het levende, ongeslachte offer, hebt gij, als God, vrijwillig, u aan de Vader geofferd. Daardoor hebt gij Adam, met zijn ganse geslacht, bij uw opstanding uit het graf, met u, mee doen verrijzen". (*K. Kirchhoff, Osterjubel d. Ostkirche, Münster* (Wf.), 1940, II. 61 (zie ook o.c. 63; 77).

(ii) "Adam's natuur, die neerdaalde tot in de onderste delen van de aarde (onderwereld), hebt Gij, God, herschapen en, heden (Hemelvaart), hebt gij ze, opwaarts, boven iedere heerschappij en macht (*H.-A. 41v.*: kosmische machten), gevoerd". (Ibid.,77)

(iii) "Gij, Christus, zocht Adam, die, door het bedrog van de slang, op een dwaalspoor gebracht was, op. Bekleed met zijn natuur, zijt Gij ten hemel gevaren. Meteen hebt Gij u, als met hem tronend, aan de rechterhand van uw Vader gezet". (o.c.,83).

(iv) "Adam werd, betoverd door het bedrog (van de slang), in de afgrond van de onderwereld gestoten. Doch Gij, God, die, van nature medelijdend zijt, zijt neergedaald om Hem op te zoeken: op uw schouders hebt Gij Hem getild en Hem, met u, mee doen verrijzen". (o.c.,128). -- M.a.w., het hele verlossingswerk behelst Adam met zijn ganse geslacht (zijn 'natuur').

HA67

Om die samenhang en gelijkenis (*H.-A. 52*) beter te begrijpen, halen wij een tekst van Paaszondag (Byz. lit.) aan: "Gisteren (Stille Zaterdag), werd ik, met u, Christus, begraven; heden (Paaszondag), verrees ik, met u, die verrijst.

Gisteren werd ik met u gekruisigd: Gij, zelf, laat mij aan uw heerlijkheid deelhebben, in uw rijk". (K.Kirchh., O.c., I,3).

Ik, gij, wij allen zijn één lid van de verzameling van afstammelingen van Adam en Eva, het eerste mensenkoppel. - Zie *H.-A. 51*.- Aangezien Christus, door zijn solidariteit en gelijkenis met alle mensen (*H.-A.18*: katholiek), ieder van ons contacteert en nabootst, geschiedt, door de ommekeer (*H.-A. 28*: omslag), die Hij bewerkt, met ons (Adam en nakomelingen), wat met Christus gebeurt.

Onze eigen Romeinse Paasliturgie zegt het schitterend: "(Christus), die onze dood, door te sterven, vernietigde en ons leven, door te verrijzen, vernieuwde".

M.a.w., er is lotsgemeenschap en lotsgelijkenis. Of, zoals men nog zegt, levensgelijkloop (*A. Friedrich, Die Forschungen über das frühzeitliche Jägertum*, in: Paideuma II (1941/1943), 20/43, of in: *A. Schmitz, Religionsethnologie*, Fr.a.M., 1964, 213 ff. ('*Lebensgleichlauf*').

(i) ***Die lotsgelijkenis en samenhang: de eerste ouders***

Deze (levensgelijkloop) gold, allereerst, de eerste ouders (Adam):

a. uit een éérste mensenpaar (monogenisme) ontstonden, door afstamming (voortplanting: 'generatione') alle mensen (m.a.w. er zijn noch pre- noch post-adamieten);

b. door de eerste zonde ('oerzonde') - de val - verloor Adam (en Eva) het door God gegeven leven ('heiligmakende genade'), met alle gevolgen eraan eigen (verzwakt inzicht, 'demonische' (naar goed en kwaad geneigde) wil, lijden, dood (in de fysicale zin));

Meteen, o.g.v. levensgelijkloop, verliezen wij, allen, het goddelijke leven (= erfzonde) -- met alle gevolgen eraan verbonden (intellectueel, wilsmatig, gezondheidsmatig).

Deze overdracht geschiedt niet 'imitatione' (doordat wij leven als Adam en Eva), doch 'generatione' (met het ontvangen worden in de moederschoot). Aldus het concilie van Trente. Doch, opgelet, de overdracht is geen biologisch fenomeen, doch een sacraal: onze genius, iuno (dijgeest), die wij, vanwege de eerste ouders meekrijgen, is de eigenlijke drager van die levensgelijkloop.

HA68

Zodoende kunnen wij terecht, zeggen: "Ik heb, in of met Adam (en Eva) gezondigd (in onze genius, iuno, dijgeest, die wij, door ontvangen te worden, meekrijgen, lopen oer- en erfzonde ineen)".

(ii) ***Die lotsgelijkenis en samenhang t.o.v. Christus.***

Die lotsgelijkenis en - samenhang geldt, zoals hierboven beschreven, ook t.o.v. Christus, het nieuwe 'hoofd' van de mensheid. -- Zij is tweevoudig:

(a) Hij deelt onze erfzondige toestand (in de gevolgen ervan): eens in de moederschoot gekomen, is ook Hij tot lijden en sterven gedoemd (levensgelijkloop met Adam);

(b) Wij delen in zijn verheerlijking (*H.-A. 39*), die de omslag inzake lot bevat: Hij is, immers, onbevlekt ontvangen in de schoot van Maria (die, o.g.v. genade, eveneens, de onbevlekt ontvangene is), -- wat wil zeggen dat Jezus de demonische genius (dijgeest), die aan Adam en Eva ontspringt, niet in zich droeg. Integendeel, Hij bezat de geest van de verheerlijking (H.-A. 31) in zich, die Hij, na zijn verrijzenis, aan degenen meedeelde, die 'geloven'.

Zodoende roeit Hij, in de dijgeest, de demonie uit, die wij, van onze eerste ouders erfden. Die 'geest' (nieuw levensbeginsel of dijgeest) toonde Hij het eerst duidelijk in zijn gedaanteverandering, althans voor zover Hij deze latent in zich droeg. (*opm.*-onbevlekt ontvangen betekent niet "door niet naar bed te gaan met iemand" (door niet 'intiem' te zijn, zoals dat nu heet), doch 'erfzondevrij'(en dus zonder demonie van adamswege) ontvangen)..

Onnodig te zeggen dat de omslag, die Jezus in ons lot bewerkt, door ons in onze dijgeest om te vormen, ook kosmisch breed is: "alles is, nu (Verrijzenispasen), vol licht: de hemel, de aarde en de onderwereld (*H-A. 42*). De ganse schepping heeft, dan ook, reden om Christus' verrijzenis, waarin zij haar bestand heeft gevonden, te vieren". (K. Kirchhoff, O.c., I,3).

Opmerking. -- De Hemelvaart van Jezus.

(1) De Hemelvaart van Jezus is één moment (onderdeel) van zijn 'wegneming' (2 *Kon 2: 9/11* (de profeet Elia(s) wordt weggenomen); *Mark 16:19; Hand 1:2; 1:10 / 11; 1 Tim 3:16*), die de lijdensweek en de verheerlijking (verrijzenis, hemelvaart.) omvat (H.-A.39). Sint Jan heet dat 'verheerlijking'.

HA69

(2) *Hand 1:6/11* geeft ons, in de versie van S. Lukas, het verslag: "Na deze woorden werd Jezus onder hun ogen, verheven (omhoog geheven) en een wolk onttrok hem aan hun blik.

Terwijl zij Hem, terwijl Hij opsteeg, nastaarden, stonden, opeens, twee mannen, in witte gewaden, naast hen, die zegden: "Mannen van Galilea, waarom blijft gij zo het uitspansel bekijken? De Jezus, die zo-even van u is weggenomen, zal, op dezelfde wijze, wederkeren als gij hem, de hemel in, hebt zien weggaan".

Opm.-- **(1)** De wolk is een vast gegeven - al in de oudtestamentische theofanieën (*H.-A. 21*) - en zij kenmerkt de parousie (terugkeer) van Jezus (Dan 7:13; Matt 24:30).

(2) De terugkeer, beter: "de tweede vorstelijke intrede", in heerlijkheid (vgl. gedaanteverandering), is de beëindiging van de wegneming, die, dan, letterlijk, eindigt: na de latentie (wegneming) het patente optreden, in macht.

Opm.-- De Oosterse liturgieën preciseren steeds de Bijbelse gegevens "U, die licht van licht (*H.-A. 64*: lichtengel) zijt, droeg een lichtende wolk, op de Olijfberg (waar Jezus weggenomen werd), omhoog (…)". (K. Kirchhoff, o.c.,II, 66).

"Daar de verzamelingen der engelen (*opm.*-- Engelen van het licht of, zoals H. Möller zegt: 'hoge' engelen), Christus, de middelaar tussen God en de mensen, als aards mens, in de hemelhoogten, aanschouwden, huiverden (*H.-A. 22*: huiveringwekkend) zij en zongen, eenstemmig, een zegelied". (Ibid., 81).

"Opent de hemelpoorten (*H.A. 22; 41*)! Kijkt Christus, als koning en heer, 'verscheen' (= deed zijn vorstelijke intrede), in het aardse lichaam!" Zo spraken de lagere machten (*H.-A.41v.*) tot de hogere (*H.-A. 64v.)".* (*Ibid., 82*).

De kosmische draagwijdte

Deze (*H.-A.42, 68*) wordt uitgesproken in: "Toen Gij, Christus, de Olijfberg zijt opgegaan, om de wil van de Vader uit te voeren, toen:

(i) huiverden (*H.-A. 22*) degenen, die in de onderwereld wonen en

(ii) waren de engelen in de hemel ontzet (*H.A. 22*).

(iii) Bij beiden hoorden de apostelen (op aarde), trillend van vreugde (*H.-A. 22*: tremendum et fascinans), toen Gij met hen aan het spreken waart (…)". (*Ibid., 144*).

"Nadat Gij, goede Heer, de wil van de Vader hadt uitgevoerd en, meteen, de hoogten met de diepten één hadt gemaakt, steegt gij, in heerlijkheid, op". (Ibid.,145).

HA70

Besluit: -- *H.-A. 65* zagen wij dat enkel een medium, dat en onderwereldgericht en, tevens, lichtwereldgericht is, een hoge engel tot middelaar/middelares kan dienen, met het oog op werking binnen onze aardse sfeer: lazen wij niet, zo-even, dat, dankzij Christus' nederdaling en hemelvaart (beide heilsdaden samen), de hoogten met de diepten één zijn gemaakt? - Christus is dan ook de wereldas (axis mundi) bij uitstek (*H.-A. 19*) - daar waar het gewone, menselijke medium, daarvan, indien het daartoe geschikt is, tenminste, slechts een deelneming ('methexis' (Platon), 'participatio') is.

Meteen is duidelijk dat de twee, in onze huidige catechese volkomen verwaarloosde of louter 'zinnebeeldig' (symboolfideisme) geduide heilsdaden - de helle- en de hemelvaart - integrerende bestanddelen zijn van een dieptesituatie.

2.4.2. Het dynamisme of manaisme,

Dynamisme als de tweede hoofdkenmerk van religie.

Inleiding. -- *N. Söderblom, Das Werden d. G.,* 26/92 (*Die Macht*); *W. Schmidt, Or. et év.d.l.rel.*, 157/195 (*Le magisme*); 197/212 (*Critique générale du magisme*); *Fr. Heiler, Die Religionen der Menschheit*, Stuttgart, 1959, 77/79 (*Dynamismus: Tabu und Mana*); *Th. van Baaren, Doolhof der goden*, Amsterdam, 1960, 84/87 (*Mana*); -- vooral *G.v.d. Leeuw, Phänomenologie d. Religion*, Tübingen, 1956-2, vooral 3/207 (*Das Objekt der Religion*);

M.a.w., er is geen enkel ernstig boek van hiëro-analyse (godsdienstwetenschap) of het thematiseert 'de macht' (mana, kracht, dunamis),-- en wel als hoofdgegeven. Zelfs van Baaren, die het manaïsme (dynamisme, -- ook wel pre-animisme) niet in zijn hart draagt (gedeeltelijk met reden), geeft er een plaats aan.

2.4.2.1. regulatief model (70/78)

1. Het verband met het animisme.

a. Of animisme' nu:

1. Animatisme,
2. Belichamingsgeloof,
3. Fetisjgeloof,
4. Inspiratiegeloof, of, niet in het minst
5. Dijwezensgeloof en
6. Oppergeestgeloof betekent,

het is niet zonder manaïsme denkbaar. Hoe vaak hebben wij niet reeds gewezen op 'kracht' ('macht')? Cfr. *H.-A .21; 24;--36; 46v.,* enz.!

b. *G. Welter, Les croyances primitives et leurs survivances (Précis de paléopsy-chologie*), Paris, 1960, 52, kenmerkt, schitterend, het verband tussen animisme en manaïsme: "Het opvallendste kenmerk van (…) de 'ziel' of de 'geest' is de macht ('puissance').

HA71

Ook: deze termen (ziel, geest) zouden, wellicht, gewoon vervangen kunnen worden door 'dunamis' (het Grieks voor kracht), -- een term, die uitdrukt 'la puissance magique des êtres ou des choses' (de magische (daarvandaan de term 'magisme' of magiegeloof) macht van de wezens of van de dingen).

Zo b.v. de 'kracht' ('vertu') van een geneeskrachtige plant of het (magische) vermogen van een hekser ('sorcier')". Cfr. *H.-A. 24*.

(…) Deze 'dunamis' (Grieks) beantwoordt aan het polynesische 'mana': d.w.z. de kracht, het 'fluïdum' ('le fluide') (*H.-A. 44*), dat een hetzij anorganisch hetzij organisch lichaam uitwasemt. Beter uitgedrukt: het is het uitwasemende lichaam zelf dat zich 'décorpore' (letterlijk 'ontlichaamt', vervluchtigt), -- dit juist, om hetzij puur vervluchtigd of 'fluïdum' ('fluidiek') te blijven hetzij in een naast bijgelegen of ver verwijderd ('au loin') lichaam - voorwerp, dier, plant, mens - opnieuw te trekken ('s'incorporant')". Tot daar deze schitterende tekst, die door alle sensitieven en/of mediums bevestigd wordt.

Dat dit uitgewasemde 'mana' de basis van magie is, toont Welter, o.c., 53, aan : "De hekser ('sorcier'):

(i) kan een deel van z'n ziel (versta 'zielestof' (*H.-A. 44*)) bewust uitwasemen ('détacher'),

(ii) om dit (deel) b.v. in het lichaam van een krokodil te laten trekken ('introduire'), die (***opm.***-- versta: onder de invloed van de informatie (= idee, bevel), bevat in die zielestof; *H.-A. 46*: inspiratiegeloof) een vrouw gaat aanvallen, die juist bezig is haar linnen in de rivier te spoelen".

2.1. Het manaisme.

In 1878 voerde de Engelse zendeling *R.H. Codrington* (1830/1922) de term 'mana' als wetenschappelijke term, in de hiëro-analyse in. Cfr. Zijn *The Melanesians,* Oxford, 1891.

W. Schmidt, o. c., 210, vat samen: "H. Codrington (…) zet uiteen hoe:

(i) het 'mana' uitsluitend het bezit is van:

a. de natuurgeesten en

b. een klein aantal voorouders (gestorvenen) en

(ii) de levenden (op aarde) er slechts in delen dankzij geesten".

Blijkbaar, zoals Schmidt opmerkt, overigens, bedoelt Codrington één bijzonder, hem opgevallen type van mana. Wij zagen, immers, dat, hiëro-

analytisch, al wat bestaat, op de ene of andere wijze, 'mana' is (*H.A. 43* (animatisme); *44* (hylozoisme)).

Doch laten wij, deelsgewijze, Codrington zelf aan het woord: "De religie der Melanesiërs bestaat:

(1) uit de overtuiging dat een buiten resp. bovennatuurlijke kracht bestaat, die zij in het onzichtbare situeren".

HA71

(2) (…) uit het aanwenden van middelen zo dat deze kracht in hun voordeel uitvalt. De gebeden, de offers van hun religie draaien rond dit type van 'kracht':

1/ zij is anders dan de fysicale (versta: grofstoffelijke) 'kracht';
2/ zij is voorwaarde zowel tot goed als tot kwaad (***opm.***- zij is 'demonisch');
3/ uiteraard kan zij zich in zo goed als alles bevinden;

Toch bezitten één soort van wezens heel bijzonder:
(i) geesten; -- hier had P. W. Schmidt het goed voor.
(ii) a. hetzij zielen van gestorvenen
(ii) b. hetzij buiten - en bovennatuurlijke wezens - deze kracht, dermate zelfs dat zij ze kunnen meedelen, niettegenstaande zij zich, bij deze mededeling, van b.v. een steen, wat water en dergelijke meer - als 'media' - bedienen.

Zoiets heten zij 'mana' (Aldus Max Müller (1823/1900), de stichter van de geschiedwetenschap der religies, in 1878, wanneer hij uit een brief van Codrington aanhalingen publiceert).

Opm.-- Men denke, nu, niet dat wij aan een Melanesische term gebonden blijven: spreken de Irokezen (= Noord-Amerikaans verbond van Indianen) van 'orenda' en de Dakota (nogal onjuist 'Sioux' bestempeld) over 'wakanda' of de inwoners van Malagasy (vroeger: Madagaskar) over 'hasina', dan bedoelen zij, mutatis mutandis, hetzelfde fenomeen.

2.2. Het magisme.

Behalve de reeds genoemde Schmidt, zij verwezen naar *J.H. King, The Supernatural (Its Origin, Nature and Evolution*), London/ Edinburgh/ New

York, 1892 (waarin gesproken wordt over pre-animistisch magisme (men dacht wel eens dat het animisme eerder een laatkomer was en dat magiegeloof daarvoor lag)); RR. Marett, Preanimistic Religion (1899), waarin het magisme, analoog aan King, verdedigd wordt.

Overigens: magistische aanlopen zijn reeds bij J.*G. Frazer, The Golden Bough*, London, 1890-1; 1900-2, aan te treffen.-- W. Schmidt, o.c., 162/170 (intellectualistische duidingen), 170/176 (voluntaristische duidingen), 177/195 (emotionalistische duidingen, verduidelijkt het - hopeloze - zoeken van het verlichte Rationalisme naar een 'verklaring' (binnen de Verlichtersideologieën) van het magisme; -- niet dat en intellect (hoe meer primair hoe sterker) en wil (hoe demonischer hoe doelmatiger) en gemoed (hoe heftiger hoe beter) geen wezenlijke rol spelen, in de magie; verre vandaar!

HA73

Maar, zoals Welter (H.-A.71), door middel van een applicatief model (= voorbeeld) verduidelijkt, magie is, vooral een kwestie van:
(i) mana (macht, kracht, zoals b.v. Codrington ze omschrijft),
(ii) 'functioneel' (doelmatig, beheerst) aangewend.

Voorbeeld: het 'maken' van een pentakel (*H.-A. 46*). Ander voorbeeld: het 'zien' (H.-A.4), ja, 'manipuleren' (d.i. procesbeheersing) van de zaai-oogstwetmatigheid (*H.-A. 64*: wetmatigheid/ apocalyptiek).

2.3. Het hylisch pluralisme (meervoudige stoffelijkheid)
Bibl. steekpr.: *J.J. Poortman, Ochêma*, Assen, 1954, 89/126 (*Het hylisch pluralisme bij de 'natuurvolken'*).
N. Söderblom, o.c., verwijst naar *J.N.B. Hewitt, Orenda and a Definition of Religion*, in: American Anthropologist (New Series) 4 (1902), 33/46.

Hewitt heeft het, inzonderheid, over het 'orenda' bij de Huron-Indianen. "Dat 'leven' een kenmerk van ieder ding is,-- de stenen, de wateren van de getijden (ebbe en vloed) o.m. inbegrepen -- is, volgens Hewitt, een vooropstelling, die fundamenteel is voor de kosmische filosofie van de primitieve mens.

Dit geloof heeft, bij de primitief, een vervolg: de idee dat, in ieder lichaam, eenzelfde verborgen ('mystische') macht, die zich uit in een verscheidenheid

van veroorzakingsvermogens en draagwijdten, eigen aan die wereld, wiens middenpunt hijzelf is, aantrefbaar is.

Deze veronderstelde magie wordt, volgens Hewitt, (door de primitief) aan alle dingen, aan alle lichamen toegeschreven!

Van der Leeuw, de man bij uitstek van het dynamisme (= machtsgeloof), zegt het als volgt: macht en stof (materie) hangen, in het denken van de primitief, ten nauwste samen. Men kan, volgens Van der Leeuw, evengoed van 'seelenmacht' ('zielemacht') als van 'seelenstoff' ('zielestof'; *H.-A. 43v.*) spreken! (Poortman, o.c., 112).

Van der Leeuw veralgemeent, in hylisch-pluralistische zin, een vaststelling als die van Hewitt. Behalve de 'grove' stof, is er de 'subtiele' stof.

Juist het mana, nu, wordt als effectief (= doelmatig, functioneel) opgevat "Iets is 'mana', indien het 'werkt' (veroorzaakt, verwekt). Het is niet 'mana', indien het niet 'werkt'.

Aldus de eigen woorden van een inwoner van het eiland Hocart". (V.d.L. Phän.d. Religion, Tüb., 1956 - 2,5).-- Hier wordt de band gelegd met het derde groot aspect van religie, het veroorzaken.

HA74

2.4. ***De od-leer van Von Reichenbach.***

Carl von Reichenbach (1788/1869), steller van *Odisch-magnetische Briefe* en *Der sensitive Mens*ch, trok, indertijd, de aandacht op één type van straling uitgewasemd door: **a**. metalen, kristallen, -- magneten**,**

b. planten, dieren, mensen.

De ontdekker van de paraffine en het kreosoot begon zich, rond 1840, voor elektro -magnetische fenomenen, alsook voor de leer van Franz Anton Mesmer (1734/1815), de man van het 'magnetiseren', te interesseren.

a. -- *Sensitiviteit.*

1. Indien helder-waarnemende, 'senitieve' mensen, urenlang, zich in een donkere kamer ophouden, 'zien' (*H.-A. 4; 35: 73*) zij, mantisch, alle voorwerpen, in dat volledige donker, lichten. in dat verband zegden de sensitieven dat b.v. de rechterhand van de mens een blauw, de linker een geelrood 'licht' uitstralen (de 'aura' ervan) (cognitief asp.).

2. Sommige sensitieven voelen zich sterk beklemd, indien zij zich in een overvolle zaal bevinden: in de kerk b.v. zullen zij, te allen prijze, een hoekstoel trachten te bemachtigen. Anderen verdragen niet dat iemand achter hen/ haar staat. 'Zien' zij niet, dan 'voelen' zij een 'werking' uitstraling' ('aura'), van de mensen vooral, uitgaan en onbehaaglijkheid verwekken (eudemonisch of welzijnsaspect).

b. -- *Od.*

Reichenbach heette die uitwaseming 'od' -- 'Od' komt van het oud Germaans 'wodan' (ook: 'wuodin:'odan', 'odin'), waarmee de "alles doordringende kracht" aangeduid wordt.

Mesmer's 'magnetisme' bestempelde hij als één type van 'od' namelijk voor zover functioneel toegepast (om te genezen). -- Deze odische kracht of 'odyle' vertoont, -vergelijk met Reichenbach -, analogie met de electro-magnetische fenomenen. -

Behalve het Mesmeriaanse 'magnetiseren', vond hij het telepathische fenomeen ("Ik heb, in mij, de innerlijke ervaringen van een medemens) en vele spiritistische verschijnselen, toepassingen van ode

c. -- *Het mana van Reichenbach.*

Het is duidelijk dat Reichenbach, op zijn wijze, het mana heeft ontdekt en geduid.

Bibl. steekpr.: *W.H.C. Tenhaeff, Auszergewöhnliche Heilkräfte (Magnetiseure, Sensitive, Gesundbeter*), Olten, Freib. I.Br., 1957, 26 28. 31 ev.

2.5. Vruchtbaarheidsreligie.

Bibl. steekpr.: *N. Söderblom, Ds Werden*, 26. -- 'Vruchtbaarheid' betekent, hiëroanalytisch, 'doeltreffendheid'.

HA75

Men spreekt van "een 'vruchteloze poging "een 'vruchtbare inspanning. De specifieke 'vruchtbaarheid' van planten, dieren, mensen, is daarvan slechts één type.

H.-A. 73, zagen wij dat de Hocart - inwoner het had over "iets dat werkt" (mana) of 'iets dat niet werkt' (niet-mana). Wat 'werkt' bereikt het gestelde doel, is 'doel'- matig, draagt 'vrucht".

1. Het paard zweet opvallend; nauwelijks is het is staat de lading voort te trekken. -- De Zweedse boer, voor zover archaïsch en, meteen, manaistisch, zegt dan: "Het paard is 'maktstulen' ('van macht bestolen', is zijn 'macht' kwijt)". Reden: b.v. een boosaardig mens heeft, door middel van 'zwarte' kunst (d.i. gewetenloze magie), het paard van zijn kracht (macht) beroofd." Gevolg: het trekt, doch zonder het gestelde doel te bereiken.

2. Ook een mens kan 'maktstulen' worden: zo dachten de oude Nordische mensen, geconfronteerd met een mens, die zich, ernstig, misrekent en mislukt, dat hij/zij 'ham.stolinn', d.i. van zijn/ haar 'ham' beroofd was. -- Söderblom zegt dat, in 'hamingja', de wortel 'ham' aanwezig is. Welnu, 'hamingja' betekent:

(1) kracht, macht;

(2) lot, d.i. voorval als gevolg van het al of niet bezitten van kracht, die lotsbe-palend is;

(3) dijgeest (beschermgeest) (*H.-A.50; 67*: lotsgemeenschap en -gelijkenis), die, immers, de zielestof van iemand met het oog op wellukken ('geluk') uitmaakt (*Fr. Heiler, Das Gebet*, München,1921-3, 111: "De levenskracht, levensmaterie is een soort mens in de mens". "De zielestof (*H.-A. 44*) verleent het menselijk lichaam leven, kracht, gezondheid").

M.a.w. de macht werkt resultaten uit door middel van dijgeest en is lotsbepalend. Wie over mana beschikt, kan, principieel, het doel bereiken en lukt. Dat is het pragmatisch aspect van mana.

Nog anders uitgedrukt: wie over de fijnstoffelijke macht beschikt, zal, in de grofstoffelijke orde, lukken. Cfr. hylisch pluralisme. - De sacrale macht is het transempirisch (*H.-A. 7v.)* beginsel (= mogelijkheidsvoorwaarde) van fysicaal lukken.

Opm.-- Een merkwaardig type van mana is het oud-Iraanse 'hvarenah' (heerlijkheid; *H.-A. 39; 62; 67*), dat 'leven' betekent in zijn gelukte vorm (huisraad, eigendom, verstandelijke aanleg, groeikracht, -- welzijn en welvaart, ja, heiligheid). Cfr Söderblom, o.c., 246/259 (Die iranische Herrlichkeit: die Macht in der Avesta).

HA76

2.6. Het taboeïsme.

Wij allen kennen het woord 'taboe', al was het maar doordat de rationele Verlichting, vooral, met graagte, een hele reeks 'taboes' door 'kritiek', heeft ontluisterd. -- Doch, daarmee alleen, weet men nog niet wat juist, hiëro-analytisch, 'taboe' is.

Bibl. steekpr.: *G. Welter, Les croyances prim.*, 93/116 (*Le tabouisme*), 117/157 (*La loi du sang*);
H. Webster, Le tabou (Etude sociologique), Paris, 1952 ;
M. Douglas, Reinheid en gevaar, Utr./ Antw.,1976.

1.-- James Cook (1728/ 1779) voerde, onder de herschrijving 'taboo', het woord 'ta.pu' ('ta.poe'), uit de Stille Zuidzee, in West-Europa in. In 1777 landde hij op de Tonga-eilanden.
Toen men het eetmaal opdiende, wilde niemand (der hoofden) zich neerzetten en niemand wilde ook maar iets eten van de spijzen, die men voorzette. Toen hij zijn verbazing uitte, zeiden zij dat alle 'taboe' ('te mijden') waren.

Volgens James King, die Cook opvolgde in 1779, betekende 'taboe' (op de Sandwich-eilanden (= Hawaii)), gezegd van personen en/ of zaken, zoiets als 'onschendbaar' (heilig), 'uitmuntend', 'aan iets (heiligs) toegewijd: zo dat mijding (met diepe eerbied uitgevoerd afblijven van) noodzakelijk was (H. Webster, o.c.,14s.).

2.-- Wat Welter, o.c.,94, als volgt omschrijft: "Iets buitengewoons moet mana zijn in een graad, die het gewone ver overschrijdt. Bijgevolg: het is 'afgezonderd' van het gewone, 'onschendbaar'.

Meteen moet het mana ervan, om reden van de zeldzaamheid, bijzonder werkend en, wellicht, schadelijk zijn. Zoiets is, dan ook, 'gevaarlijk' en, meteen, behoort het verboden te worden". -- Men ziet: taboeisme is mijdingsgeloof.

3.-- De Bijbel geeft ons een prachtig voorbeeld: "Wanneer de priesters zich naar de buiten-voorhof begeven, naar het volk toe, dan behoren zij hun dienstkleren uit te trekken en ze in de vertrekken van de heilige (het heiligdom) op te bergen. Andere kleren zullen zij meteen aantrekken. Zo niet 'heiligen' zij het volk met hun gewaden.

(…). Zij behoren mijn volk het onderscheid te leren tussen 'heilig' en 'profaan' en het verschil tussen 'rein' en 'onrein' bijbrengen".

Zoals *A. Bertholet, Die Rel. d. Alt. Test.*, 7, zegt, als commentaar op 'heiliging' van het volk, "heiligheid betekent 'toegenomen krachtgeladenheid.

HA77

Men lette op 'toegenomen: namelijkt.o.v. de" profane, gewone dingen en personen. Meteen is éen kenmerk van 'heilig' (taboe, mana) duidelijk: de overgankelijkheid (transitiviteit). Door contact (aanraking) vloeit iets over (uitwaseming), - 'besmettend' (*Ezek 44:19; 44:23*). Zie b.v. *Levit 6:20 (27),* waar het gaat over het zondeoffer. "Al wat er het vlees van aanraakt, zal door het feit zelf 'heilig zijn en, indien bloed op het kleed spat, dan behoort de vlek op een heilige plaats (*H.-A. 24*) gereinigd te worden".

4.-- *De ethische (morele, geweten bindende) draagwijdte van wat 'te mijden' is.*

Dit wordt, vaak, vanuit een Verlicht-rationele gezichtshoek, niet gevat.

W. Schilling, Religion und Recht, (Kohlhammer), 1957, vooral 72f., wijst op die vergissing, zich steunend op *R. Otto, Das Heilige*, Breslau, 1917.

Onze ethiek, die niet die van de volksreligie (*H.A. 32*), doch die van de hogere cultuurlaag ('verlicht', 'hoger religieus') is, verstaat de eigen, in geweten bindende waarde niet die taboe' en 'heilig' kenmerkt. Schilling haalt Otto zelf aan:"Dat wat als 'alleen heilig' geprezen wordt, is niet rein het machtvolle zonder meer, in die zin dat die macht slechts machtsaanspraken maakt en, dus, dwingt.

Het heilige heeft, tegelijk, in zijn eigen wezen (*opm.*-- dit is: als mana, 'heilig', krachtgeladen), het hoogste recht erop, de hoogste aanspraak op dienstbaarheid te maken: m.a.w., het heilige heeft het recht geprezen te worden (als heilig), doordat het zonder meer, op zich, prijzenswaardig is". - Het gaat er om de doorleefde ervaring van de te eerbiedigen waarde op zich, -- wat Otto, meestal, 'augustum' (hoog heilig) heet.

M.a.w., het gaat hier niet om de ene of andere afzonderlijke gewetensregel (b.v. 'Dood niet zonder noodzakelijke en voldoende reden' en dergelijke meer). Het gaat om alle gewetensregels gezamenlijk (het systeem ervan), voor zover zij, alle, in hun systeem, onschendbaar (taboe, 'heilig', te respecteren) zijn.

Negatief uitgedrukt: wat is een of andere regel (b.v. 'Eerbiedig uw medemens') waard, in de ogen van een nihilist, voor wie alle onschendbaarheid onbestaande ('verdacht', 'afgeschaft') is?

Dostojewski, Sartre, in hun kritiek van het nihilisme, dat niets heiligs meer kent, hebben ons dit zeer duidelijk gemaakt.

HA78

(1) Wij weten dat de Verlichting, langs de omweg van de menswetenschappen, wijst op de projectieheiligheid (*H.-A. 9v.*) - de taboes zijn in die zienswijze:

a. louter subjectieve,

b. hoogstens cultuurhistorisch gegroeide 'socialiseringen' van iets dat, op zich, niet sacraal (taboe) is.

(2) Doch dat is slechts één zijde van de vraag: "Er was in een stad, een rechter, die: **a.** God niet 'vreesde' (= eerbiedigde) en

b. zich aan de mensen niet stoorde.

Aldus Jezus, *Luk 18: 2,4*.

Nihilisme bestaat erin, menswetenschappelijk of niet, alle ernst, iedere onschendbaarheid, op zich, als louter subjectieve schepping of louter product van menselijke cultuur te duiden, d.i. te ontkrachten. Desacralisering, ook en vooral van het objectief onschendbare. Dan is er niets ('nihil') heiligs, onschendbaars, meer, -- zijn alle taboes afgeschaft.

Daarop kan opgemerkt dat deze nihilizering van alle heiligheid, zelf, een louter subjectieve act is of louter cultuurhistorisch veroorzaakt. Dus ook niet absoluut ernstig te nemen. Indien niets absoluut ernstig is, waarom dan de nihilist ernstig opnemen?

Bibl. steekproef: Söderblom, o.c., 179/181 (waar hij de cultuurhistorische ontwikkeling van de term 'heilig' schetst).

2.4.2.2. Aplicative modellen (78/88)

Mannelijk en vrouwelijk mana.

De kracht (fijnstoffelijkheid) is meervoudig: zij is, o.m. vrouwelijk en mannelijk. Doch eerst applikatieve modellen van iets dat onze Verlicht-rationele cultuur totaal vergeten schijnt.

1.-- *Mannelijk mana.*

A. di Nola, La prière (Anthologie des prières de tous les temps et de tous les peuples), Paris, 1958, 29, geeft ons een prachtig voorbeeld.

Oproepingsgebed tovenaar (magiër, hekser).

"Oh! Gij, die de macht bevelen geeft gij, geest van de mannelijke energie (mana), -- gij kunt alles. Zonder u kan ik niets, kan ik niets. Ik, die aan u ben gewijd, -- ik, die u toegewijd ben, geest, -- van u betrek ik mijn kracht, mijn macht.

Gij hebt mij het geschenk bezorgd, geest van de kracht: u roep ik op. Ga welwillend op mijn toverlied in, waaraan gij moet gehoorzamen. Ik, van mijn kant, heb u bezorgd wat Gij mij vroegt, geest. Het offer werd gebracht. Offer, u in het oerwoud aangeboden, geest, sindsdien ben ik te uwer beschikking en zijt Gij te mijner beschikking. Kom!" (Toverlied van de Fang, een volk in Gabon).

HA79

Opm.-- *R.P. Trilles, Chez les Fang*, Lille, 1912, 192/196, beschrijft hoe de hekser (gewetenloze magiër), zelf, in hoogst eigen persoon, een menselijk slachtoffer kiest, uit eigen gezin: komt eerst zijn eigen moeder, daarna een jong meisje (zuster of dochter), tenslotte, soms, een jongere broer (dit laatste uiterst zelden; want het mannelijk bloed (*H.-A. 29; Levit 17:11, 14*) heeft een gans andere 'waarde' (= mana- type); overigens, het mannelijk bloed (***opm.***-- Versta: bloedziel(estof)) is niet het bezit van het gezin, doch van de hele gemeenschap.

M.a.w., "Offer, u in het woud aangeboden" is, praktisch altijd vrouwelijk mana! Zonder hetwelk de geest der mannelijke energie niet eens zich staande kan houden (zoals wij straks zullen zien).

Bijbels model.

A. Bertholet, Die Rel.d.A.T., 2, verwijst naar *2 Kon 4:32/35 (4: 8/37*).

De profeet Elisa (Eliseüs) kende de Sunamietische, een welgestelde vrouw, waar hij, telkens wanneer hij voorbijkwam, mocht gaan eten. Zij had een zoontje. —(*4:18v.*)

"Het kind werd groter. Op zekere dag, ging het naar zijn vader, die bij de maaiers was. Opeens riep het: "Mijn hoofd! Mijn hoofd! De vader gelastte een helper het kind naar zijn moeder te brengen. (…). De moeder zat, tot de

middag, met de jongen op haar schoot. Tot hij stierf. (4: 32/ 35): “Elisa trad binnen. Daar lag het kind, dood, op zijn bed gelegd. -- Elisa trad de kamer binnen, sloot de deur.

(1) Hij bad tot God (Jahweh).

(2)a. Daarop kroop hij het bed op, legde zich op het kind, met de mond op diens mond, de ogen tegenover diens ogen, de handen op diens handen. hij drukte zich tegen het kind aan. Het lichaam van de jongen kreeg warm.

(2)b. Elisa steeg van het bed af, liep daarna, (…) op en neer. Daarna besteeg hij, weer, het bed en drukte zich tegen het jongetje aan. -- Dit deed hij tot zeven keer toe. Toen niesde het en opende de ogen.

Opm.-- Men ziet hier de wet van de overgankelijkheid van het mana (*H.-A. 77*: contact) en het werk.

Nieuwtestamentisch model.

Dat heiligheid (levenskracht) transitief is, blijkt, prachtig, uit *Mk 5: 25/34* (*Mk 6:56; 7:33; 8:23; 10:16* (omhelzende aanraking, door Markus verteld).

“Er was daar een vrouw, die, sedert twaalf jaren, aan bloedvloeiing leed (…) Zij ging, achteraan, in de menigte. Zij raakte zijn mantel aan. Want zij zei, bij zichzelf: “Indien ik, tenminste, zijn kleren (*H.-A. 76v.*) kan aanraken, dan ben ik gered”.

HA80

Onmiddellijk, droogde de bron van haar bloedvloeiing op en werd zij in haar lichaam, gewaar ‘egno’, wist dat zij van haar kwaal genezen was.

Op datzelfde ogenblik was Jezus er zich, in zijn binnenste, van bewust (‘epignous’) dat een ‘dunamis’ (H.-A.71), kracht, van Hem uitging. Hij keerde zich, te midden van de menigte, om en zei: “Wie juist heeft mijn kleren aangeraakt?” Zijn leerlingen zeiden: “Met eigen ogen ziet Gij de menigte van alle zijden opdringen. En toch zegt Gij: “wie heeft mij aangeraakt?”

Hij keek rond om de vrouw te zien, die het gedaan had. Daarop kwam zij, vrezend en bevend, wel wetend wat met haar geschied was, zich aan Jezus’ voeten werpen om hem de hele waarheid te vertellen. -- Waarop Jezus: “dochter, uw geloof heeft u gered. Ga in vrede en wees van uw kwaal genezen”.

1. *La Bible de Jérusalem,* Paris, 1978, 1464, commentarieert: "Deze 'dunamis' (kracht) wordt opgevat als een 'effluve physique' (een fysische uitstroming), die de genezing bewerkt (*H.-A. 73;75*), zoals *Luk 6:19* zegt ("De hele menigte zocht Jezus aan te raken, omdat een 'dunamis' (kracht) van Hem uitging (*H.-A. 71:* uitwaseming), die allen genas). Zie ook *Luk 5:17* ("De 'dunamis' (kracht) van de Heer (= God) veroorzaakte het feit dat jezus genezingen verrichtte"), -- dit - zo gaat La Bi, d.J. voort - door middel van aanraking (vgl. *Luk 6:19*).

2. Jezus, schijnbaar in tegenspraak met het manaïsme, zegt: "uw geloof heeft u gered". -- Doch opgelet: Gina Covina (*H.-A. 60v.*) leerde ons dat het reine fenomeen (Husserl), hier: de veroorzakende 'dunamis' (kracht), Jezus eigen, pas doorkomt - zeker inzake sacrale dingen - op voorwaarde dat "al uw vooropstellingen en overtuigingen" (*H.-A. 61;* Gina Corina's eigen woorden) in overeenstemming (gelijkenis) en in contact (samenhang) (*H.-A.27; 61*: similia similibus) zijn met dat reine fenomeen.

Welnu, bij nauwkeurig toezien, zegt Lukas' tekst dat:
(i) en Jezus' 'dunamis'
(ii) en het geloof van de vrouw, tegelijk, op elkaar afgestemd, het resultaat (H.-A.75: het pragmatisch aspect) 'veroorzaakten' ('verwekten': *H.-A. 21; 24*).

Anders uitgedrukt: alle vatten van het reine sacrale ('heilige') fenomeen is auto-implicatief (betrekt het ik, subject, erin).

Gevolg: noch mechanisch 'toveren' (mechanicistisch magisme) noch louter subjectief 'geloven' (fideïsme).

HA81

Aretalogie.
Beginnen wij met één tekst: "God bewerkte ('epoiei'; H.A. 73; 75), doorheen de handen van Paulus, niet - alledaagse (*H.-A. 76*: iets buitengewoons) daden ('dunameis', met bijzonder mana geladen en, dus, miraculeuze, wonderdadige feiten).

Dermate zelfs, dat het volstond, de zieken de hoofddoeken of het linnen, die Paulus' lichaam hadden aangeraakt, op te leggen. Meteen:
(i) werden de kwalen van hen/haar weggenomen en
(ii) trokken de onreine geesten eruit". (*Hand 19: 11*).

'Aretalogia'. Dit Griekse woord betekende het uitspreken (vertellen, beschrijven) van 'aretai' (manageladen daden, teken van de 'deugdelijkheid' van iemand). St.-Lukas, op een quasi volkse wijze, beoefent, hier, dit letterkundig genre. Doch niet puur 'literair'!

--Meslin: inleiding tot het wonderlijke.

M. *Meslin, Le merveilleux. (L 'imaginaire et les croyances en Occident*), Paris, 1984, - in feite het werk van een reeks specialisten (mentaliteitsgeschiedenis, kunstgeschiedenis, psychanalyse, volkskunde, godsdienstgeschiedenis, enz.) - geeft een inleiding tot het wonderlijke (vanaf de Grieks-Latijnse Oudheid tot heden).

Meslin, prof van vergelijkende godsdienstgeschiedenis aan Paris-Sorbonne, steller van *Pour une science des religions,* Paris, 1973, verwart onechte (niet op mana-ervaring gesteunde feiten maar gefantaseerde) inbeeldingen met echte sacrale fenomenen. 'Le surnaturel d'autrefois est devenu le paranormal" (Het 'bovennatuurlijke' (***opm***. -- Versta : het 'wonderlijke') van vroeger is 'het paranormale' geworden") is één zinnetje dat de enorme verwarring bewijst.

De Kerk heeft, b.v., altijd streng onderscheiden tussen 'buitennatuurlijk' (paranormaal) en 'bovennatuurlijk' (streng Goddelijk, wat aan het reine opperwezen ontspringt.

H.-A. 54/57: de oppergeest is grondig verschillend van het Opperwezen, zoals, reeds, de apocalyptieker Daniël streng onderscheidde tussen het rijk van god (mensenzoon" bovennatuurlijk van aard (*H.-A. 31*: de genade), en de wereldse rijken (dieren), buitennatuurlijk van aard (*H.-A. 31*: de natuur).

Een boek als dat o.l.v. Meslin kan zeer boeiend zijn, doch het verwart (stelselmatig of niet) twee grondig verschillende types van 'merveilleux' (wonder).

HA82

Geslachtsdelenmacht. -- De genitaliën zijn, bij uitstek mana.

Immers, de dijgeest, stuurkundig beginsel van het aardse leven, heeft zijn zwaartepunt - niet in zijn kop of elders, maar - in zijn geslacht. --

Overigens, het gemacht, in het archaïsche Nederlands, betekent hetzij geslachtsdeel of -delen hetzij mannelijke genitaliën. Blijkbaar steekt de wortel 'macht' er nog in.

De Bijbel geeft ons een voorbeeld.

Gen 24:2, 9**:** "Abraham was een hoogbejaard oud man (…). Hij zei tot de oudste onder zijn helpers, die toezicht hield over al zijn goederen: "Leg uw hand op mijn gemacht. (***opm.--*** De puriteinse vertaling luidt: "onder mijn heup"). Ik doe u zweren bij Jahweh, de God van de hemel en de God van de aarde (H.-*A. 65; 70*: medium) dat gij, voor mijn zoon, geen vrouw zult zoeken uit de Kanaänese meisjes, in wier midden ik woon (…)

Gen 24:9. -- "Toen legde de helper de hand op het gemacht van zijn meester Abraham en legde zo de eed af m.b.t. de aangelegenheid".

Gen 47: 29 -- "(Israël (de aartsvader Jakob) vestigde zich in Egypte. (…). Toen het ogenblik van zijn dood naderde, riep hij zijn zoon Jozef, zeggend: "Indien gij mij liefhebt, leg uw hand op mijn gemacht, betoon mij, zodoende, uw bereidwilligheid, mij niet in Egypte te begraven".

G. Welter, Les croyances prim., 85, zegt: "Op grond van één type van aanrakings-magie ('magie de contagion'), kan men een eed magisch onderbouwen ('confirmer')

(i) Men kan, zwerend, het gemacht aanraken. In het Latijn betekent 'testiculi' (testikels) het verkleinwoord van 'testes': getuigen (van een eed). (Welter verwijst naar *Gen 24*).

(ii) Men kan, zwerend, een steen of een hoop keien, zinnebeelden van stevigheid, tot 'getuigen' nemen.

De twee types van eedritus worden samen verwoord in het Duitse gezegde "Stein **(ii)** und Bein **(i)** schwören" (…), -- letterlijk: "Bij de steen en het gemacht ('la cuisse') zweren".

De antieke Romeinen zeiden: "Jovem lapidem iurare" (Bij Jupiter (*H.-A. 52*: Jupiter als gever van de dijgeest) en bij de steen zweren)".

Besluit.-- De archaïsche religies zeker diep overtuigd van de taboes niet in het minst de taboes rond het geslacht (gemacht), vervielen daardoor nog

niet in het puritanisme van de hogere religies of van sommige vrijzinnigen, heden, -- beiden zo prat op 'ontvoogd denken'.

HA83

2. Vrouwelijke mana.

Naast het mannelijke Mana (*H.-A.- 78*), is er ook het vrouwelijke Mana. Daarover gaat het nu. "De vrouw is het van in het begin gegevene, de man het gewordene, -- zij de oorzaak, hij het gevolg".

Dit axioma (= basisuitgangspunt) zou men, als grondschema van alle vroege scheppingsverhalen, kunnen nemen. Zij verschillen, immers, onderling slechts in détails en in de verfraaiing ven het steeds gelijke thema".

Aldus Richard Fester, paleolinguïst, Wat scheppingsverhalen verraden, in: *R. Fester e.a., Vrouw en macht* (Vijf miljoen jaren oergeschiedenis van de vrouw), Helmond/ Antwerpen, 1980, 36.

Met dit hiëro-analytisch grondinzicht overlopen wij, nu, volgende manaïstische gegevens.

1. -- Het mana der vrouw bij de sjamanen.

J.-L. Degaudenzi, La femme et la magie, in: Nostra (Paris) 14.08.1980, 25, verhaalt het volgende, veelzeggende feit.

"In (…) het sjamanisme, is het niet de man, die, oorspronkelijk, ertoe in staat is:

(i) uit te treden ('voyager dans d' autres dimensions'),

(ii) ziekten te genezen,

(iii) met godheden en doden te spreken.

Neen: het is de vrouw. In Siberië bestaan, nog, kleine stammen, die deze aloude zekerheid bewaard hebben. In andere, waar de sjamaan van het mannelijk geslacht (beter ware: 'van het mannelijk gemacht') is, bootst hij, nog steeds de vrouw na, bij het oproepen en in de loop van zijn verrichtingen.

Zo b.v. verzorgt hij zichzelf met een vrouwelijke opschik, gebruikt, daarbij, haar namaaksieraden, dost zich uit met een meisjeskleed; ja, hij gaat over zelfs namaak-borsten te dragen (cfr Nostra, 432)".

Herlees, nu, *H.-A.76* (dienstkleren); 80 (kleren); 81 (hoofddoeken, linnen). Het is klaar, althans voor een niet door verlicht rationalisme bevooroordeeld

'bewustzijn', dat hier niet seks of afwijking, maar manaïstisch besef aan het werk is.

2. -- *Bijbels model.*

R. Ambelain, Le vampirisme (De la légende au réel), Paris, 1977, 201, haalt *1 Kon 1:1/4* aan als model van contactmagie (*H.A. 77*: overgankelijkheid = contactmagie).

(1). "Koning David (-1010/ -970) was, ondertussen, een oud man op gevorderde leeftijd geworden: ofschoon men hem goed toedekte, kon hij het toch maar niet warm krijgen. Daarom zeiden zijn hovelingen tot hem: "Men behoort, voor onze heer, de koning, een jong meisje, dat nog maagd is, op te zoeken."

HA84

"Zij behoort hem te dienen en te verplegen. Meer nog: zij zal in uw schoot slapen. Dan zal dit onze heer, de koning, 'warmte' verschaffen". -- Er werd, over het hele Israëlische grondgebied, naar een mooi meisje gezocht. Men trof Abisag van Sjoenem (shunem,-- de sunamietische). Men bracht haar bij de koning.

Dit meisje was uitzonderlijk mooi (*H.-A. 76*: iets buitengewoons). Zij verpleegde de koning en diende hem. Doch hij 'kende' haar niet (*opm.*-- hij had geen gemeenschap met haar).

Opm.-- De 'warmte' verstaat men, pas, indien men, nu, H.-A.79, leest dat de profeet Elisa "zich tegen het kind aandrukte" zo dat "het lichaam van de jongen 'warm' kreeg". Die typische 'warmte' doet zich zeer geregeld voor, wanneer genezers - (b.v. door middel van handoplegging (een andere vorm van 'zich aandrukken') of gewoon, door middel van de blik (die identitief (H.-A. 42;61) is, d.w.z., die gelijkenis en samenhang (H.-A. 27;61; 63; 80; vvooral 52 veroorzaakt (*H.-A. 80* (op elkaar afgestemd)), aan het werk zijn. -- Het is, dus, allesbehalve, vulgaire seksuele 'warmte'!

3. Geslachtsdelenmacht.

Numeri 5:11/31. -- De titel luidt 'Jaloezie' (beter ware; 'mansafgunst'). Wanneer een echtgenoot zijn vrouw verdenkt, terecht of ten onrechte, kan hij, althans voor zijn vrouw (waardoor komt het dat ook niet hij een godsoordeel doormaakt?), een godsoordeel laten uitvoeren, waarvan wij de lezer de ingewikkeldheden besparen.

De apex (spits) van de tekst, van ons standpunt uit, wordt als volgt verwoord door de priester: "(…) Indien het, echter, blijkt dat gij (de verdachte vrouw) overspel hebt gepleegd (…), dat Jahweh u late dienen, bij uw volk, tot vloek en verwensing, doordat hij uw geslacht (gemacht; la bi.d.jér.: 'sexe') doet invallen (…). Dat deze wateren van vervloeking in uw ingewanden dringen opdat (…) uw geslacht (gemacht) invalle! (Aldus de priester). Waarop de verdachte vrouw: "Amen! Amen!"

M.a.w., uit de context blijkt dat haar vruchtbaarheidsdijgeest (*H.-A. 75*) bedoeld wordt zo dat zij kinderloos wordt, -- een oerschande, in die cultuurcontext.

Opm. -- *W. Lederer, La peur des femmes (gynophobia*), Paris, 1980, 43, bevestigt, op schitterende wijze, onze duiding: "Wij vermeldden de zeer rake opmerkingen van S. Freud (1856/1939), de theoreticus van de psychanalyse, betreffende het hoofd van medousa ('Medusenhoofd'), die, sedert Homeros en Hesiodos (VIII-ste eeuw voor Christus), als één der Gorgones, d.i. griezelgodinnen, wier hoofdharen uit ineengestrengelde slagen bestonden, vermeld wordt, en de indruk van afgrijzen, die uitgaat van de vulva (schaamspleet) van de vrouw.

HA85

1. *De geslachtsdelen van de vrouw*

In hetzelfde essay, *Das Medusenhaupt*, staat *Freud* stil bij het effect, dat het zien van de geslachtsdelen van de vrouw heeft. Als applicatief model haalt hij het schild van de godin Athene aan, waarop het hoofd van Medousa aangebracht is.

Ook haalt hij een passus uit de geschriften van François Rabelais (1494/1553), de Franse humanist, aan: wanneer de duivel zelf (Satan) geconfronteerd wordt met een vrouw, die haar genitaliën toont in zijn richting, vlucht hij zo snel mogelijk.

De vrouwen, uit het oude Egypte, kenden geen betere methode om boosaardige geesten, die zich in de oogsten schuilhielden, uit te drijven.

De held Bellerofontès (ook Bellerofon), uit de Griekse mythologie, toen hij het land der Lukiërs (Lyciërs) trachtte te overweldigen, werd met afgrijzen

vervuld en sloeg op de vlucht, toen de Lukische vrouwen hem tegemoet trokken en, in zijn richting, hun rokken omhoogtrokken.

Plinius de Oudere (+23/+7S), in zijn Historia naturalis (een soort encyclopedie), vermeldt het feit dat een vrouw, geconfronteerd met een schim, deze zal verdrijven, indien zij haar intieme delen ontbloot".

2. *Gynofobie (vrouwenvrees)*

Een gelijkaardige gynofobie (vrouwenvrees) wordt uitgezongen door de popzanger J. Lahaye, in een videoclip met twee danseressen, die hem verleiden, bekleed met sekslingerie en half ontbladerd optredend: "j' avais peur, peur, peur" zingt hij. En verwijst naar de hel.

Besluit. -- Het gemacht, d.i. het geslachtsdeel, voor zover mana, is een bekend gegeven. Vooral de exorcisten (en een aantal artsen) weten dat waarheid gemoeid is met de uitdrijvings-, resp. kalmeringsmacht, gesitueerd in het geslacht.

Indien preutse invloeden, in onze verlichte maatschappij werkzaam, het niet verhinderen, zullen zij er ook voor uitkomen. Zelfs de zinsnede uit de Bellerofontes-mythe verraadt exorcistische ervaring, in mythe verwerkt.

HA86

Opm.: Manaïstische naaktheid.

G. V.d.Leeuw, Phän.d.Rel., 384, heeft het, even, over wat hij heet 'rituele naaktheid' (in preutse taal: 'ritus paganus' (heidense ritus)). Vooral de vrouw pleegt, in de religies, zich te ontbladeren zo dat zij mana uitstraalt, in toegenomen mate (*H.-A.76*: heiligheid)

De functionele zijde (*H.-A. 24*) is verscheiden: onkruidverdelging, -planten-, dieren-, vermeerdering der menselijke vruchtbaarheid, -afweer van boze machten (zo b.v., in Brandenburg: wanneer een koe, bij het gemolken worden, met de achterpoten slaat, dan zet een meisje zich, op de melkstoel, zonder haar slipje, om het opgejaagde dier te kalmeren), - versterking van een eed, - profetisch optreden (Saul, Kassandra).

De ontbladeringsvorm kan variëren: zelfs in bidgangen wordt ontbladering, om manaistische redenen, gepleegd (regenmeisjes, Lady Godiva, in Coventry), alsook in sacrale dansen en dergelijke meer.

Algemener besluit.

J.-L. Degaudenzi, a.c., 24, schrijft: "Het biologisch fenomeen, dat de eigen bewustzijnstoestand van PSI -vermogens (= paranormale vermogens) veroorzaakt: is het specifiek vrouwelijk? De wetenschappelijke bioplasmatici (d.i. die de aura, door middel van Kirlian effect, bestuderen; H.-A.74) zijn er gaandeweg meer van overtuigd.

Vooral Thelma Moss (Univ.Calif., Los Angeles) denkt dat het vrouwelijk element, aanwezig in ieder levend wezen (*H.A. 43* (animatisme); 44 (hylozoIsme); 73 (orenda) of dit wezen, nu, mannelijk of vrouwelijk is, PSI-begaafdheden veroorzaakt.

Inderdaad: de vrouwelijke aura verschilt van de mannelijke. Zelfs bij media (*H.-A. 58*) van het sterke geslacht, treft men, in de aurische uitwasemingen - rond de wijsvinger en de middelvinger, vooral - bioplasmatische omrandingen aan, die niet aangetroffen worden bij niet- PSI -begaafde mannen. (…).

--Dr. Inyoutchine (Inyoetsjin), uit de Sovjet-Unie, zonder twijfel de grootste specialist inzake bioplasmatiek (aurastudie), beweert dat het niet zo eenvoudig is: "Het PSI - vermogen (*opm.*-- mantiek) is, ongetwijfeld, van celoorsprong. (*Opm.*-- wellicht ware het wijzer te zeggen: situeert zich ergens in de cellen).

Doch is het enkel fysiologisch of komt het mentale aspect tussen in het veroorzaken van PSI- begaafdheid? Het feit dat de aura varieert volgens de graden van concentratie en van de individuele psyché afhangt, behoort beschouwd te worden".

HA87

Opm.-- Voordat wij het thema van de geseksueerde levenskracht (mana) beëindigen, juist één verwijzing: *W.B; Kristensen, Verz. bijdr. tot kennis d. antieke godsdiensten*, A'm, 1947, 222, vermeldt een mededeling van Plinius de Oudere (*H.-A. 85*): "Fascinus, qui, deus, inter sacra Romana, a Vestalibus colitur".

Dit betekent:

(i) 'fascinus' = 'fallos' of wij.penis (het verwekkingszinnebeeld (*H.-A. 52*: en gelijkenis en samenhang)), d.i. een priapisch-seksueel voorwerp, van

mana-aard (en dus wij.voorwerp), dat, plechtig, gedragen werd in de stoet van de Dionusosvierders); -

(ii) "qui, deus: '="die, als godheid'

(iii) "inter sacra Romana" = "in de Romeinse eredienst"

(iv) "a vestalibus colitur" = door de Vestaalse Maagden (= Vestalinnen) vereerd wordt". M.a.w.:

(1) De Vestalinnen waren de 'priesteressen' (beter: 'sacrale dienaressen' van de haard - en aardgodin Vesta, te Rome; haar eersterangs-functie was het aard - en haardvuur, dat dag en nacht brandde, op Vesta's altaar (= 'fetisj' van Vesta; *H.-A. 45*), brandend houden; -- als wij.slavinnen (W.B. Kristensen, o.c., 217 vv.), d.i. als aan de onder-wereldgodheden (*H.-A. 39*) onderworpen jonge vrouwen, werden zij, voor de duur van dertig jaren, door niemand minder dan de Pontifex Maximus (nog steeds één der 'heidense' eretitels van de paus; betekent: 'hoogste bruggenbouwer' (opperpriester)) uitgekozen.

Lieten zij het aard- en haardvuur van de Romeinse staat uitdoven, dan werden zij gegeseld; braken zij, hoe dan ook haar gelofte van maagdelijkheid, dan werden zij levend begraven (d.i. zij werden, wegens sacrale echtbreuk t.o.v. de mannelijke fascinus, die de onderwereldvorst zichtbaar tegenwoordig stelde en uitbeeldde, aan diezelfde onderwereldvorst, in de aarde verrottend naar lichaam, terugbezorgd).

(2) De Vestalin werd beschouwd als de minnende bruid van de onderwereldgod; tevens was zij, juist daardoor, zichtbare tegenwoordig stelling van de onderwereld-godin, Vesta, die de vrouwelijke energie - aldus, letterlijk, Kristensen (o.c., 217; 220) t.o.v. de in de wij.penis zichtbaar tegenwoordige onderwereldgod, uitmaakt. -

Zegt *C.J. Bleeker, De Moedergodin in de Oudheid,* 130, niet dat de Oudindiase godin Laksjmi (=Kali), als gemalin van de god Visjnoe (Vishnu), tevens zijn 'sjakti' (shakti), d.i. de vrouwelijke energie(bron) van de mannelijke god is?

HA88

Samenvatting van het manaïsme (dynamisme).

a. De meervoudigheid van de heiligheid, als krachtgeladenheid begrepen, is rijker dan de geseksueerde: "Al wat uit het menselijk lichaam komt of ervan afkomstig is,

(i) bevat de ziel (*opm.*- Versta, meteen; zielestof en -macht (*H.-A. 73*)) van het individu en,

(ii) bijgevolg, de ziel (idem) van de sibbe (*H.-A. 51*). De eigenlijke afscheidingen (bloed (*H.-A 29; 79*), sperma, zweet, speeksel (*Joh 9:6*: bij de genezing van de blindgeborene, "spuwt Jezus op de grond, maakt slijk van het speeksel, strijkt het slijk op de ogen"; vgl. *Mk 8: 22*: de blinde van Bethsaïda "deed Jezus speeksel op zijn ogen"); urine, excrementa), de afval (nagelknipsels, haren (*Recht 16: 17, 19*: iemand scheert de zeven vlechten van Samson's hoofdhaar af; "zo kreeg Dalila hem klein en was hij zijn 'kracht' kwijt"), ook de schaduw, die het lichaam op de grond of zo afwerpt. Dat alles is manageladen". (*G. Welter, Les croyances prim.,*119).

Ook *Bertholet, Die Rel.d.A.T.,1.* bevestigt dit: "Bepaalde objecten gelden als bijzonder krachtig:

(i) bestanddelen van het lichaam (haar, oog, hand, speeksel, bloed, adem (Joh 21: 22 : "Jezus blies over de Apostelen en zei: 'Ontvangt de heilige geest'");

(ii) het gesproken woord, inzonderheid het zegen- en vloekwoord, de naam;

(iii) instrumenten, kleren, sieraden, staf, wapens;

(iv) het geschreven woord".

b. Bertholet voegt eraan toe:

(i) water, vuur;

(ii) plantaardige dingen.

Doch zijn lijst is zeer onvolledig.

A. Lefèvre, La religion, Paris, 1921, bespreekt de religies en de magieën:

(i) aardreligie; litho-, hydro-, pyrolatrie (gesteente, water, vuur);

(ii) atmosfeer (regen-, wind, onweer, bliksem - religies en - magieën);

(iii) hemelreligie (astrolatrie: zon, maan, planeten, sterren en sterrenbeelden);

(iv) fytolatrie (plantreligie en -magie (ook 'groene magie' geheten). - zoölatrie (dierreligie en -magie).

Dit alles deelt in het universeel-kosmische mana, doch met zeer eigen 'krachtuitingen'.

HA89

2.4.3. Het veroorzakingsgeloof,

Dit is naast animisme en dynamisme de het religie-hoofdkenmerk.

Inleiding. -- Het rationeel-verlichte misverstand.

"**(i)** De magische ritus is 'operationeel' ('opératoire', bewerkstelligend); hij bestaat in een materieel (grofstoffelijk) procedé, om een materieel resultaat te bekomen, -- en wel, direct, zonder tussenkomst van een bemiddelaar.

(ii) De religieuze ritus (…) is steeds verzoeningsritus: hij tracht, enkel, de godheid gunstig te stemmen t.o.v. de begeerten van de mens; daarenboven, is hij zinnebeeldig, heeft geen enkel mana in zich". -- *Aldus G. Welter, Les croyances pr.*, 74. Dit is, natuurlijk, uiterst simplistisch en, bovendien, onjuist. Maar rationeel-verlichte mensen schrijven zoiets.

J. Maxwell, "La magie, Paris, 1922, 8, zegt: "De religieuze act kan enkel een gebed of een aanroeping ('invocation') zijn; de magische act is steeds een 'bewerking' ('opération'), bestaande uit een reeks welomschreven handelingen".

Weerom: simplistisch en gewoon onjuist. Bewijs? "De religieuze daad is een gebed; de magische act is de uiting van een wilsbesluit; de eerste is nederig, de tweede is niet-nederig."(ibid.). Zuiver nonsens. Ook gebed is wil en magie kan nederig zijn. Het gebed van de farizeeër, aldus Jezus, was een hoogmoedig gebed. Het gebed van de magiër, *H.-A .78*, is nederig, echt smeekgebed. Zo krioelt de letterkunde over magie (en religie) van eenzijdigheden en overdrijvingen.

Plinius de Oudere, Hist. Nat.,30: 1, zegt: "Niemand betwijfelt dat de magie uit de geneeskunst is ontstaan." Deze mening is, nog heden, aanvaardbaar: in de primitieve gemeenschappen is de magiër, vooral, genezer en zijn hoofdrol bestaat in het genezen van ziekten, waarvan de oorzaak, gewoonlijk, niet-natuurlijk overkomt". (J. Maxwell, o.c.,11).

Wat verder zegt Maxwell: "De beoefening van de magie veronderstelt niet-natuurlijke wezens (H.-A.3) of onzichtbare geesten: engelen, demonen, dijgeesten ('genies') of zielen van doden. Dit geloof blijkt algemeen". (O.c.,11).

Men ziet het: ook Maxwell spreekt zich tegen. Is geestengeloof geen religie? Was de genezer geen centraal-sacrale figuur? -- Men herleze, nu, *H.-A. 79/81*: Jezus genas: hij was religieus (want hij deed beroep op zijn hemelse Vader): hij was magiër, want zijn dunamis genas. Zo deed ook Elisa!

Besluit: Enkel welbepaalde vooroordelen (ideologieën) splitsen religie en magie; gevolg: de religieuze en de magische feiten kloppen niet met de vooropstellingen van dergelijke stellers.

Wij verwijzen naar Gina Covina's epistemologie (kennisleer), H.-A. 80 v.: het reine fenomeen komt maar door, indien men zonder a-priori's 'kijkt' (het reine schouwen, van Husserl).

HA90

Inleiding. -- Nauwkeuriger typering en situering van magie.

J.-A. Rony, La magie, Paris, 1950, 9 / 24, beschrijft ons de magische plechtigheid.

1. *Situering*

(vooral het volledigste model, het Mesopotamische en het Egyptische):

1.a. *Ogenblik*: middernacht, ochtendgloren, deemstering (astrologisch: maanstanden, zonnewende, enz.); plaats: tempel, kerkhof, moeras, stortplaats, magische kring;

1.b. ***Infrastructuur***:

Materialen (kruiden, toverdrank, amulet, nagelresten, foetus, uitwerpselen, sperma; - honig, was, plaaster, enz.); werktuigen (wichelroede, pendel; pop, masker, mes, sleutel, spiegel, ladder, schijfje, enz.).

2. *Wezen:*

2.a. ***Vorm v.d. bewerking*** (vlg. Rony zou deze zeer stereotiep (d.i. tot in de détails toe geregeld en onveranderlijk zijn; -- wat zeker niet voor alle magieën geldt) en dwingend (d.i. onfeilbaar; -- wat zeker niet voor alle magieën geldt) zijn.

2.b. ***Inhoud*** (= bewerking zelf):

(i) Het doel is vruchtbare inspanning (lukken) echt vruchtbaar maken;

(ii) het middel: in de natuurlijke magie, onpersoonlijke krachten en, in de ceremoniële (oproepende) magie, geesten (weerom: beide lopen ineen; het gaat enkel om accenten).

3. *Types:*

3.a. De generatieve magie werkt met reeds aanwezige energieën (mana), volgens contact (samenhang) en nabootsing (gelijkenis);-- cfr Frazer's contagieuze en imitatieve magie. Cfr *H.-A. 27*.

3.b. De generatieve magie sticht eerst de noodzakelijke en voldoende energie (mana) nogal vaak in een viering. Pas daarna voert zij de transmissieve of toepassende handelingen uit. Het is hier dat, in het magisch proces, de veroorzaking (verwekking) zich situeert.

Zo b.v. bij de Arunta's (= Aranda's, in Australië):

(i) sticht men, eerst, een boosaardige macht, Arunkulta (= Arungquilta) geheten, ertoe bestemd b.v. vijanden te benadelen of, zelfs, te doden (zo b.v. een overspelige vrouw);

(ii) daarna handelt men, deze kracht toepassend. Cfr *N. Söderblom, Das Werden*, 33.

Nu begrijpt men waarom wij eerst over magie praten, voordat wij het veroorzaken aanpakken. De zo even geschetste structuur keert, immers, in het veroorzaken terug.

Bibl. steekproef .-- *N. Söderblom, Das Werden d.G.*, 94/156 (*der Urheber*).

W. Schmidt, Heilbringer bei den Naturvölkern, in: Settimana Internazionale di Etnologia Religiosa, IV (Milana 17.09.1925), Paris, 1926, 247/ 261).

HA91

2.4.3.1. Het naturisme.

Bibl. steekpr.: *W. Schmidt, Or. et év.,* 51/64 (*L'école d.l. mythologie de la nature*); 65/80 (*Les religions des peuples indo-européens*; eerste gebied, waar de naturistische school haar toepasselijkheid toetste); 125/137 (*La mythologie astrale et le panbabylonisme*; tweede gebied van verificatie).

W. Schmidt typeert als volgt: zich steunend op de Tübinger symbolisten (Fr. Creuzer (1771/1858), *Symbolik und Mythologie der alten Völker*, Leipzig, 1810/ 1812), beweerden de hiëro-naturisten ('natuurmythologen') dat, oorspronkelijk, de religies een 'psychisch heidendom' (*opm.*-- versta: animistisch paganisme) uitmaakten zo dat zij de natuurkrachten (*H.A. 88*) als levend (*H.-A. 34 vv.*) en als verpersoonlijkt opvatten. Als men wil: het animisme, voor zover in de natuur, buiten de mens en zijn cultuur, thuis.

1. *De macht in/ achter het natuurverschijnsel*

G.V.d.Leeuw, Phän.d.R., 37/54 (*Heilige Umwelt*); 54/66 (*Heilige Oberwelt*); 66/76 (*Heilige Mitwelt: die Tiere*), preciseert: "wat wij 'natuur'

heten, speelt, inderdaad, in alle religies, een overweldigende rol. Het is, echter, nooit de natuur of het natuurverschijnsel als zodanig (= op zich, seculair), die vereerd worden, maar steeds 'de macht' (*H.-A. 70*) erin of erachter". (O.c., 39).

2.-- *Een mantisch zicht op de natuur.*

G. Hodson, Les fées, Paris, 1966, geeft ons een sensitief (= mantisch (*H.A. 4; 35; 73v.*)) zicht op het naturisme.

Een staaltje. - "De ondine (= waternimf) hoort bij (*H.-A .45* (inwoningsgeloof); *50; 87*) het element (***opm.--*** Hier in de betekenis van "onderdeel van de natuur') 'water': zij (…) is nooit te 'zien' (mantisch of sensitief) ver van rivieren, bergstromen en watervallen.

Zij heeft een welomschreven vrouwelijke gedaante. Zij is altijd helemaal naakt (*H.A. 86*); gewoonlijk is zij vleugelloos, draagt zelden een sieraad.

Nu eens is zij kleiner van gestalte dan een mens, dan weer even groot. Doch steeds is zij van een verrukkelijke (*H.-A. 84*) schoonheid en haar bewegingen zijn harmonisch.

Haar 'geliefde verblijfplaats' (***opm.--*** 'fetisj') is een waterval: daar ziet men ze spelen, gewoonlijk met andere nimfen, maximaal genietend van 'de magnetische kracht' (*H.-A. 74*), eigen aan de val van het water". (o.c.,79).

Hodson, een uitstekend sensitief, zegt, verder, dat in de rusttijd, de ondine onder water verblijft (*opm.*-- 'fetisj'): **1.** in de frisse rustige diepten van vijvers, **2**. beneden watervallen, **3**. in de stillere zijlopen van rivieren, **4**. in vijvers, **5**. in plassen.

HA92

Hodson, O.c.,80, staat stil bij het natuurproces ('systeem') - opname (input)/ verwerking (transformatie)/ afgifte (output) - waarvan de waterfee (*opm.*-- het woord 'fee' komt van het Lat. 'fatum' (lot; *H.-A. 75*)) de draagster is, wanneer zij haar generatieve magie in en rond de waterval, uitoefent (*H.-A. 90*).

"Evenwichtig hangend, te midden van de stofregens of in het middenpunt van de bruisende waterval, (opname) neemt de nimf, traag, het magnetisme van:

(1) het zonnelicht (*H.-A. 88*: astrolatrie) en
(2) ook van het water (*H.-A. 83*: hydrolatrie) op (verwerking/ afgifte).

Eens dat de opnemingsgrenzen bereikt zijn, geeft zij, met een verblindende licht - en - kleurenflits, de energie, waarmee zij overladen was, af.

(I) Gedurende dit magisch ogenblik van energielozing, doorleeft zij een vervoering (…): haar gelaatsuitdrukking - vooral de ogen - is (…) heerlijk (*H.-A .26; 39; 62; 66v.; 75*), onbeschrijfelijk; haar ogen zenden verblindende stralingen uit, terwijl zij schitteren (…)

(II) Dadelijk daarna, doorleeft zij een dromerige blijheid (…). Haar gedaante wordt, tijdelijk, vaag en onduidelijk. -- Daarna, na verwerking van de hele belevenis, verschijnt zij, opnieuw: het proces herbegint!

Opm.-- Wie denkt, hier, niet aan de idee 'piekervaring' (centraal in de humanistische psychologie (1962: o.1.v. Abraham Maslow (+1970))?

Opm. Bemerk, in Hodson's beschrijving, de twee lagen:
(a) het manaïstisch 'natuurproces' (opname/ verwerking/ afgifte) en
(b) het doorleven ('hermeneutisch' aspect; cfr. W. Dilthey (1833/1911): 'verstehende' methode.)

2.4.3.2. Het veroorzakerstype.

Hieronder vallen achtereenvolgens het natuurgeestengeloof (94/95) het demonisme (93), de wet van manabehoud (94/95)

Dion Fortune (= *Violet Firth* (1891/1946)), *Psychische zelfverdediging* (*Een studie in occulte pathologie en criminaliteit*), A'm, 1937, 72/76, beschrijft, in hermeneutische termen, d.i. in de vorm van een beschrijving van een eigen belevenis, de veroorzaking (verwekking) en vernietiging (exorcisme) van een wraakdemon,

1-- *Manaïsme, bij Finnen en Lappen*

N. Söderblom, o.c.,54, haalt E. Reuterskiöld en U. Holmberg aan, die over het manaïsme, bij de Finnen en de Lappen, verhalen.

1. 'Vaki' betekent, enerzijds, 'volk' (namelijkhet volkje der kleine, 'mythische' natuurgeestjes, thuis (*H.-A. 45*) in: **(i)** het vuur, **(ii)** het water, de aarde (*H.-A. 88:* pyrol.; hydrol.; aardr.), enz, anderzijds (aldus Holmberg), 'macht'-- als variante kent men het woord 'voima' dat zowel het volkje thuis

in **(i)** donder (*H.-A. 88*: atmosf.; onweer), **(ii) a**. aarde (ibid.: aardr.), water (ib.: hydrol.), **(ii*)* b.** woud (ib.: fytol.) als hun 'kracht' (voima betekent, allereerst 'kracht').

HA93

2. "*Die Zauberer verstehen vahi oder voima für ihre Zwecke zu benutzen*" (De magiërinnen verstaan de kunst om vahi (vaki) of voima, met het oog op hun doelstellingen (*H.-A. 24; 71* (dunamis)), aan te wenden). Uitgerekend dat gaan wij nu aan het werk zien. Meteen zullen wij, frontaal, kennis maken met het (poly)- demonisme.

***Opm.* 1.** De term 'demonisme' (*H.-A. 40*: totaliteit (= harmonie of ineen voeging) der tegengestelden); *48* (bezetenheid); *54* ('de slang'); *56* (ziele(stof)ruil dier/ mens (bezetenheid); *56v.* (dierlijke djj.geest; de wereldse rijken); *60* (incubus/ succuba; 'zwarte' (= demonische) magie); *62* (onderwereldziel; de duisternis);-- *28* (Adam); *66/68* (adam, met zijn ganse geslacht) *78* (hekser); *85* (Satan; boze geesten); *87* (onderwereldgodheden); *90* (boosaardige macht)) is een godsdiensthistorisch idee,-- niet een waarderingsterm (of, althans, niet in eerste instantie).

***Opm.* 2**. De term 'polydemonisme' staat in verband met het polytheïsme (veelgodendom). Volgens D.J. Wölfel heeft dit twee oorsprongen:

(i) de heldenverering (heroïcisme; *H.-A. 51*) en

(ii) het polydemonisme, dat natuurgeestenverering (*H.-A. 91*: naturisme) betekent; uit dit tweede aspect 'verklaart' Wölfel hoe "tal van goden, in het polytheïsme, een wilde, barbaarse indruk maken en hoe zij, met dieren, in verband gebracht en, veelal, in barbaarse cultusvormen, vereerd worden".

Zodat polytheïsme uit een versmelting van:

(i) de heldenfiguren

(ii) met deze - oudere - natuurdemonen zou zijn voortgekomen.

Cfr *P. Schebesta*, red., *Oorsprong van de godsdienst (Resultaten v.h. prehistorisch en volkenkundig onderzoek*), Tielt/Den Haag, 1962, 57 (zie ook: J.W. Hauer (1923), R. Thurnwald (1951); o.c., 17; 23).

***Opm.* 3** Soms wordt de term 'pan.theïsme' in de zin van heelal-animisme gebruikt en, indien het over de Chinese vorm daarvan gaat, spreekt men van 'pandemonisme'.

Zoals alom bekend, was de eerste Helleense denker, Thales van Miletos (-624/-545), iemand, die

(i) het water als oerstof (mana) verstond en

(ii) beweerde dat "alles vol godheden was" (*G. Welter, Les cr. prim.*, 54).-

Tot daar het lemma (*H.-A. 1*).

HA94

2.-- De wet van het mana-behoud.

'Mana' is energie. Welnu, tot nog toe, bleek, louter fysicaal (natuurwetenschappelijk), dat de entropiewet alle energie beheerst.

A. *Energie en organisme*

(i) Rudolf Clausius (Köslin (Pommeren) 1822/ (Bonn) 1888), Duits fysieker, gespecialiseerd in thermodynamica, voerde de term 'entropie' in 1868, in, met de betekenis van "energiekwantum, dat, niet langer, omgezet kan worden in arbeid". M.a.w. 'onbruikbare energie'.

(ii) Sadi Carnot (1796/1832) zag het beginsel 'entropie' (bij stoommachines) reeds, in 1827, in. Daarvandaan, de wet van Carnot-Clausius: "de algehele energie, aanwezig in het heelal, is onveranderlijk, maar de algehele entropie erin neemt gestadig toe".

B. *Biologische evolutie, en energiedoorstroming*

De bioloog *Alfred Lotka, Contribution to the energetics of evolution*, in: Proceedings of the National Academy of Science (1922), 8:149, was één der eersten, om biologische evolutie, enerzijds, en de energiedoorstroming, anderzijds, onderling te verbinden. "Energie stroomt, ononderbroken, doorheen ieder levend organisme zo dat:

(i) zij het systeem (*H.-A. 92*), dat ieder levend wezen is, binnengaat (= opname), op hoog peil (= 'negatieve entropie') en

(ii) zij hetzelfde systeem verlaat (= afgifte), op een lager peil. Gevolg: levende wezens overleven slechts doordat zij ertoe in staat zijn negatieve entropie (= bruikbare energie, op hoog peil) uit hun omgeving op te nemen en op te stapelen.

Wat men heet 'struggle for life' (de strijd om het bestaan), hangt af van het feit in welke mate ieder organisme ertoe uitgerust is om bruikbare (=

arbeid leverende) energie op te nemen". (*Jeremy Rifkin/ Ted Howard, Entropy (A New World View*), New York, 1980 - 2, 53)

Het boek, in kwestie, haalt, als wereld- en levensbeschouwingen, die met deze entropiewetmatigheid rekening houden, zowel de antiek-Griekse (met haar idee van op- en, neergang; *H.-A. 40*: 'leven/ dood') als de Bijbelse (met haar idee van 'geest/ vlees ' (ibid.)) aan. Het moderne mechanicisme (Francis Bacon (1561/1626), René Descartes (1596/1650), Isaac Newton (1542/1727), -- drie typische verlichters) verwerpt Rifkin/ Howard, omdat het met de stijgende entropie geen rekening houdt.

Opm.- *H.-A. 34vv*. (het animisme), vooral 43vv. (regulatief model) laten er geen twijfel over: het sacrale is, heel en al, een kwestie van leven,

HA95

Leven stichten, overleven.

Het is, dan ook, niet verwonderlijk dat de vaststelling, inzake veroorzaking (d.i. met mana werken), uitputting is, indien men zich niet herbront. Niet het minst spiritistische kringen, doch alle occultisten hebben met entropie (in de vorm van uitgeputte formules en dergelijke meer) af te rekenen.

2.4.3.3. De schepping van een wraakdemon (95/98)

Hieronder rangschikken we de projectie van het etherisch lichaam, het bestaan van kunstmatige elementalen, het bestaan van gedachtvoromen.

1. De context, in Fortune's boek, handelt over de 'p*rojectie van het etherisch lichaam*' (o.c., 67/77).

'Projectie' betekent 'veruitwendiging' (uittreding). 'Etherisch' betekent dat type van fijnstoffelijkheid dat het dichtst bij de grove stof staat (*H.-A. 43*). Het gaat, dus, over de vrije ziel (*H.-A. 45*), met name de persoonlijke dijgeest (*H.-A. 49*).

2. De context gaat, verder, over *kunstmatige 'elementalen'* d.i. geesten, die met één der vier 'elementen' (vuur, -- lucht, water, aarde) verbonden (fetisjmatig: *H.-A. 45*; manaistisch: *H.-A. 88*) zijn, zoals de waterfee, *H.-A 91*.

Een schakering kleeft aan het woord: men duidt er, gewoonlijk, 'lagere' geesten mee aan (d.i. infrahumane wezens). Inderdaad, dergelijke wezens,

als natuurgeesten (naturisme; *H.-A. 91*), zijn demonisch (*H.-A. 93*), d.i. ethisch tweesnedig. -

'Kunstmatig' betekent dat ook de mens, maar dan als magiër(in) - als verwekker - dergelijke wezens kan scheppen. Hetzij natuurlijk begaafden hetzij uitzonderlijk goed geoefenden kunnen dit. Wij zullen dit straks aan het werk zien.

3.1.a. De 'gedachtevorm'. -- Het innerlijke leven van de mens bestaat uit ideeën, wilsbesluiten, gemoedskwaliteiten. Welnu, gezien de dubbele gelaagdheid (doorleving: hermeneutisch, en mana: natuurprocesmatig; *H.-A. 92*), gaat elk onderdeel van het innerlijke leven gepaard met een fluïdieke (fijnst., mana-) vorm: - b.v. een wolkje, roze gekleurd, ontstaat bij een erotische fantasie. Gezien het animatisme (*H.A. 43*) en het hylozoisme (*H.-A. 44*), steekt, reeds in zo'n wolkje, leven.

3.1.b. 'Gedachte' is, hier, in Cartesiaanse zin te verstaan: bewustzijnsinhoud (dus meer dan louter intellectueel).

De structuur van de kunstmatige elementaal is:
(i) een idee (bewustzijnsinhoud: woede b.v. zo helder mogelijk, voor de geest (bewustzijn) gebracht (informatief);
(ii) deze bewustzijnsinhoud (idee) opladen met mana (uit de eigen dijgeest, doch aangevuld met een gelijkaardige kracht (mana) uit de omgeving (*H.-A. 94*) (manaïstisch: auto-implicatief en naturistisch).

HA96

Dit opladen geschiedt, bij natuurlijk begaafden, onbewust, en, bij goed geoefenden eveneens; bij anderen is dit aartsmoeilijk.

3.2. Het (soortelijk, specifiek) verschil tussen een loutere gedachtevorm en een kunstmatige elementaal bestaat daarin dat deze laatste, (i) als zelfstandig levend wezen (natuurgeest), (ii) een van zijn veroorzakers of veroozaaksters onafhankelijk bestaan leidt. Niettegenstaande hij, door middel van een zilveren koord (d.i. een mana-navelstreng (Prediker (= Qohelet, Ekklesiastes) 12:6), met zijn verwekker verbonden blijft.

(I) a.I. ***De stichting van een wraakdemon.***
Volgt, nu, een praxeologische beschrijving (*H.-A. 90*) van de stichting van een wraakdemon (Praxeologie is beschrijving van een handeling).

Aanvangsituatie.

(i) ***Prikkel.*** -- Iemand, die zij, ten koste van aanzienlijke financiële offers, had geholpen, doet D. Fortune een groot onrecht aan.

(ii) ***Antwoord.*** -- Zij werd omgewoeld door aanvalsdrift (vgl. Freud's 'es' (het aartsprimitieve in de mens, -- sacraal: zijn demon (dijgeest, in ongelouterde staat), die, bij teleurstelling, agressief ('thanatos') wordt). Een sterke aanvechting om betaald te zetten! "Ik zon op wraak" schrijft D. Fortune. Zodoende activeert zij de spiraal van het geweld (onrecht met aanvalsdrift beantwoorden).

(I)a.II. ***Hallucinant type van fantasma (= wraakdemon).***

1. "Terwijl ik, op een middag, er niet ver meer van was in te dutten, kwam, in mijn verstand (versta: bewustzijn), de gedachte (informatief, ideatief) op alle zelfbeheersing te laten varen (wat, in het antieke Grieks, 'hubris' (grensoverschrijding) zou heten) en toe te slaan".

2. "In mijn verbeelding rezen de aloude Noorse mythen op: ik dacht aan Fenris, de afschuwelijke wolf".

Opm. - Hrodvitnir (Fenriswolf) is, in de Noorse mythologie, een schepping van de god Loki (zijn veroorzaker). Dit wolfskind werd opgevoed door Tyr, de oorlogsgod, en werd zo sterk dat de godheden hem vreesden. Hij werd, dankzij de dwergen (natuurgeesten; *H.-A. 92* door middel van gleipner (een magisch touw) vastgebonden.

3. Onmiddellijk daarop, kreeg ik het eigenaardige gevoel (mantisch) dat, ter hoogte van de plexus solaris (zonnevlecht; maagstreek), iets uit mijn lichaam trad. Jawel: naast mij, op het siëstabed, materialiseerde zich een grote wolf. Het was:

een welgevormde, ectoplasmatische (buiten het 'plasma' van D. Fortune (*H.-A. 86*), d.i. buiten haar lichaamsmana gesitueerde) gedaante (***opm***.-- deze gedaante is de gedachtevorm (H.-A.95), tevens 'beeldindruk' (imago), d.i. een schim om indruk te maken).

De kleur was grauw (eerder kleurloos).

Ik nam, via de tastzin, zijn gewicht gewaar.

HA97

Opm. 'Materialisering' is er, indien het mana, begrepen als subtiele stof (*H.-A. 73*: hylisch pl.), via de laagsubtiele toestand (etherisch), grofstoffelijk wordt (*H.-A. 43*). Dit kan gebeuren zowel vanuit de dijgeest (dubbelganger) of vanuit een geest zonder meer. Het ectoplasma is de gematerialiseerde vorm, waar materialisering het proces van ectoplasmavorming is.

Regulatief model

"Ik was, destijds, totaal onbekend met de kunst van het verwekken van elementalen. Doch, nu, had ik, door een toeval (***opm***.-- D. Fortune was, blijkbaar, natuurlijk begaafd), de juiste methode ontdekt".

Zij vat samen:

1. de toestand tussen waken en slapen;

2.1. 'Gedachten' (bewustzijnsinhouden) -'fantasmen' zeggen de psychologen wel;

2.2. sterk met 'emotie' (gevoel, drift) geladen;

2.3. uitgebroed ("Ik zon aldoor op wraak" (o.c.,73)); -- dit schept het auto - implicatieve (uit het subject zelf komende) mana;

3.1. 'invocatie' (oproeping, gebeurlijk bewuste 'evocatie' (*H.-A. 90*: oproepende magie));

3.2. van een natuurkracht (omgevingsmana (*H.-A. 94*"; 3.3. die in aanmerking komt (simili-similibus: die en contact en gelijkenis vertoont met het auto-implicatieve mana (*H.-A. 27; 90*).

(1)b. ***De ethische (= morele) reactie.***

D. Fortune werd vervuld van afgrijzen over wat zij gedaan had (bewustwordingsproces).

Opm. Freudianen zouden, hier spreken van de censor, de hogere persoonlijkheid (het Ich met zijn Ueber-Ich), wakend over **(i)** realiteit en **(ii)** zedelijke norm, die het lustbeginsel (hubris, grensoverschrijding) perken stellen.

Noölogisch, d.i. uitgaande van een menstheorie, die, zoals de Platonische en de Bijbelse, een hogere (Platon: 'edele') ziel vooropstelt, zegt men: het geweten spreekt. Inderdaad, de mens is meer en anders dan zijn dijgeest (in ongevormde toestand).

De ethische tweesprong.

(a) Indien zij (= D. Fortune) het door haar verwekte wezen niet weer vernietigt ('dood'), dan zal het:

(i) zelfstandig worden en

(ii) tot een frankensteinmonster (o.c., .75;74) uitgroeien.

HA98

2.4.3.4. De bezwering van de wraakdemon (98/102)

We letten op de gelijktijdigheid van de doorleving (het hermeneutisch proces samen met het subtiel of fijnstoffelijk proces). De wroeging van Fortune heeft zijn weerslag op het fijnstoffelijke, magische gebeuren.

Opm.-- D. Fortune wijst, hier, op *Mary Wollstonecraft Shelley* (1797/1851), de tweede echtgenote van de dichter Percy Bysshe Shelley (1792/1822), - een Engelse schrijfster. Zij werd bekend als de schepster (veroorzaakster) van 'Frankenstein' (in: *Frankenstein, or the Modern Prometheus* (1818). Daarin beschrijft zij een veroorzakingsproces: in haar schijnwetenschappelijke novelle bezit een vakwetenschapper:

(i) het vermogen, een menselijk wezen te scheppen en tot leven te brengen,

(ii) met de afschuwelijke gevolgen van dat type van veroorzaking. Het is, immers, een demonish schepsel, ja, een balladesk of griezelwezen.

(b) Indien D. Fortune, echter, het mythische griezelwezen wil 'doden', dan behoort zij volgende voorwaarden te vervullen:

1. *Het noodzakelijkste:*

Niet, door paniek, in verwarring geraken.

2. *De doding (exorcisme)*

Dit veronderstelt voldoende occultistische praxis zo dat zij - en niet de wraakwolf - de overhand heeft; want, in de natuurgeestenwereld heerst de heer-knechtdialectiek (Hegel, Marx), waarop reeds, Herakleitos van Efesos (-535/-465) wees, waar hij schrijft dat de strijd (polemos), die alle zijnden beheerst, godheden en mensen, vrijen en slaven schept (waarbij godheden heren zijn en mensen slaven).

M.a.w.: wij komen, met die natuurgeestenwereld, regelrecht in de wereld van Marx (klassenstrijd), Nietzsche (machtswil) en Freud (agressie) terecht. Anders, sacraal, uitgedrukt: indien de mens niet verder evolueert dan zijn natuurlijke dijgeest (*H.-A. 68*: Adamsnatuur; demonische dijgeest), dan komen noch de gezonde rede noch de heilige Geest van God (H.-A.27;31) tot hun recht (= demonisme; H.-A.93).

3. *De ontkrachting*

Deze behoort zo snel mogelijk te geschieden, want 'mythische' wezens worden des te krachtiger (mana-toename), naarmate zij langer kunnen 'leven' (demonische levens-toename).

Opm.-- De tweesprong, door D.F. aangeduid, is één toepassing van *H.-A. 63v.* (vrijheid en zaai - oogstwetmatigheid; -- *H-A. 92*: twee lagen).

B.2.-- *Exorcisme (= bezwering) van de wraakdemon.*
D.F. kiest ethisch.

(II) A.-- ***Eerste fase.***

1. Zij beweegt zich, heel voorzichtig, naar het mythische schepsel toe. Dit heeft er, blijkbaar, bezwaar tegen gestoord te worden (*opm.*-- zijn lustprinzip!): het draait de lange snuit naar haar toe, gromt, toont de tanden.

HA99

Zij geeft het griezelwezen een stamp in de zijde (*opm.*-- similia similibus : wie met demonische wezens omgaat, in de clinch treedt, moet, beslist, hun (en niet de eigen hogere (*H.-A. 64v.)*) gedragsvorm aannemen zo niet begrijpen zij u zelfs niet). zij zegt, gebiedend:"indien gij u niet behoorlijk (opm.-- "zedelijk goed") gedraagt, dan zult gij op de vloer moeten gaan liggen".

2.-- ***Opm.***-- Merk nu op de bedrieglijke gedweeheid (*H.-A. 98*: heer/ knecht), van dit demonisch wezen. -- mak als een schaap, gaat Fenris van het bed af. Terwijl hij dit doet, verandert hij zijn beeldindruk (*opm.*-- Alle ervaren exorcisten weten dat demonische wezens dit vlot doen): tot haar grote opluchting wordt hij hond. (*opm.*-- Hier is die opluchting naïef: D.F. vat, nog niet, dat hij komedie speelt).

Meer nog: het schepsel trekt, door het noordelijke gedeelte van de siëstakamer, weg. (*opm.*-- Weerom een frequent fenomeen: het is alsof zich een opening, in b.v. een muur, voordoet, waarin het ondier verzwindt.- Opgemerkt zij, meteen, dat, in één antieke duiding, het noorden doorgaat als een 'kwade windstreek' (o.c.,76).

3. Enerzijds, nieuw gevoel van opluchting (om reden ven het verzwinden), anderzijds, gevoel van spanning (voorgevoel): "Het is alsof het, hiermee, nog niet gedaan is". (*Opm.*-- in occulte (d.i. sacrale, niet voor iedereen waarneembare) dingen, is gevoel, voorgevoel, nasmaak, enz., soms zeer

beslissend; zij hebben lemmatische (*H.-A. 1*) waarde). Dit wordt, inderdaad, geverifieerd. Een huisgenote:

a. heeft een onrustige slaap doorgemaakt (*opm.*-- resonantiefenomeen: en gelijkenis en samenhang),

b. heeft gedroomd over 'wolven' (*opm.*-- Bemerk het meervoud i.p.v. enkelvoud: ieder lid van de natuurgeestenwereld is en gelijkend en (vooral) verbonden t.o.v. soortgenoten; -- onirologisch (droomkundig) aspect);

c. is, 's nachts, wakker geworden en heeft, in de hoek van haar slaapkamer, de vuurogen van een wild (*H.-A. 93*: wild polydemonie) dier gezien' (mantisch).

(II)B.-- *Tweede fase.*

Uitweiding. -- V.M. Firth, door en door verontrust, vraagt raad bij haar leermeester in occultisme. Waaruit het regulatief model duidelijker wordt. —

1.1. De kunstmatige demon is een gedachtevorm, uit eigen 'substantie' (mana), door wrok tot hallucinant leven gebracht.

HA100

1.2. De elementaal is een werkelijk, via de subtiele navelstreng, naar buiten getreden 'deel' (dijgeest) van D.F. zelf;

1.3. Hij is, hoe langer hij 'leeft', des te moeilijker te 'doden' (bezweren);

1.4. hij wekt de indruk (*H.-A. 99*: gevoel en dergelijke meer) dat, indien de impuls (*H.-A. 96*: Freud's Es), eigen aan de mythisch-demonische wolf(hond), eenmaal in daden omgezet geraakt, dan hij zich zou losrukken (*H.-A. 96*) van het 'psychische' (*opm.*-- versta: subtiele) navelkoord, dat hem, tot nog toe, aan haar plexus solaris (zonnevlecht) gebonden houdt en, meteen niet langer meer in haarzelf op te slorpen zou zijn.

2.1. Het mythisch ondier kan, gebeurlijk, gedood worden door 'metanoia' d.i. spijt, meer nog: wroeging en zelfs echt berouw omtrent de wrok en afrekendrift;

2.2. Het moet, in die vergevingsgezinde hypothese, tot elke prijs (desnoods, met uitboeting), **(i)** teruggeroepen en, vooral**, (ii)** in D.fortune 's eigen levenskracht (*opm.*-- nu verstaan als hogere ziel *(H.-A. (1) 44* (*immat. Ziel*); *(2) 64vv.* (*Lichtengel*); *(3) 97* (*noölogie*)) opgeslorpt (en niet, ergens, in de natuur, buiten de mens, op dwaaltocht, uitgedreven) worden.

3. In de andere hypothese (doorzetting van drift (*H.-A 96* (Es); *93* (demonisme)) betreedt zij het linker pad (d.i. de zwarte of gewetenloze magie).

1."Gelukkig voor alle betrokkenen, had ik nog genoeg gezond verstand ---. om in te zien dat ik mij op een tweesprong bevond".

Opm.-- Men verwarre niet 'gezond verstand' (ethisch gaaf inzicht, hier) met 'gemeen verstand' (sens commun, sensus communis, common sense), dat de doorsnee, gevestigde inzichten van de groep uitdrukt. Hier, vooral, is gezond verstand het in daden willen omzetten van Freud's realitatsprinzip (*H.-A. 97*: censor; veel nauwkeuriger: geweten (noölogisch)).

2. D. Fortune's vooruitzicht was niet bepaald aangenaam (*opm.*-- Lustprincipieel standpunt).

2.1. Zij behoorde een reeds bij de oudste Grieken bekend ethisch beginsel "eerder onrecht ondergaan dan onrecht begaan" in praxis om te zetten.

2.2. Magisch gesproken behoorde zij een wolven-hondendemon, via de navelstreng, weer totaal in zich op te slorpen, -- (dit behelst) de efficiëntste vorm van exorcisme uit te voeren.

2.3. Toevallig, kon zij, bij zo'n riskante bewerking, noch op veel sympathie (meevoelen) noch, vooral, op enige hulp van medemensen rekenen.

HA101

Besluit: "Het moest, echter, onder de ogen gezien worden" (o.c.,75).

D. Fortune besluit:

(i) deze gelegenheid tot wraakneming te laten vallen;

(ii) bij de naaste gelegenheid, het mythische ondier terug te roepen en op te slorpen.

(II). C. *Derde fase.*

Het opslorpingsexorcisme. -- Vgl. *H.- A. 90* (magische plechtigheid).

(A). *Zij roept de Fenris terug,*

wanneer de schemering invalt (*H.-A. 62:* 'uit de duisternis') roept D.F. Fenris terug. Via de noordelijke zijde van de kamer keert hij weer. Hij gaat,

(i) in een vriendelijke en

(ii) zelfs, in een tamme (*H.-A. 99*: bedrieglijke, gedweë) houding, op het haardkleedje staan (*H.-A. 91*: 'element').

(B). ***Fenris materialiseert zich.***

Zij verkrijgt, door middel van verdere inspanning (= veroorzaking), een uitstekende materialisering: "Men zou gezworen hebben dat een elzasser dog (*H.-A. 99*) naar mij stond te kijken. Het was, zelfs, een dermate tastbare verschijning dat zelfs de geur van de Elzasser dog niet ontbrak". "Van mij naar de gedaante, liep een schaduwachtige ectoplasmalijn".

(i) Het ene eind van het 'zilveren koord' mondde uit in haar zonnevlecht.

(ii) Het andere einde verdween, ter hoogte van de buik, in de ruige vacht van de elzasser dog, echter zo dat zij het juiste punt van de uitmonding niet zien kon.

(C).1. ***Het subtiel manaproces.***

De eigenlijke opslorping (doding) begint als volgt. -- Zoals men, door middel van een rietje, een glas limonade opslorpt, zo zuigt D.F., door middel van het zilveren koord, doch niet zonder een inspanning van zowel de verbeeldings- als van de wilskracht, het leven (sic, o.c.,76) uit de zelfgemaakte demon weg.

Deze begint te vervagen (*opm.*-- De ijle stof, ofschoon gematerialiseerd, wordt van laagsubtiel tot hoogsubtiel (astralisering)). Maar, tegelijk, blaast het zilveren koord zich op en wordt massiever (verdichting).

(C). 2. ***Het hermeneutisch aspect****.*

De ethisch-psychische doorleving (centrum van de 'begrijpende' (= verstehende) methode van W. Dilthey (1883/1911) verloopt als volgt.

"In mijn innerlijkheid, begon een emotionele storm, hevig, op te steken: ik voelde de razendste impulsen (*H.-A. 96*; *100*: Freud's 'es'), -- om er op uit te gaan en alles en iedereen, die mij voor de voeten kwam, te verscheuren, -- precies zoals een amok-makende Maleier." (*H. A. 59*: geneeskundig verslag).

HA102

"Met een geweldige inspanning (tegenveroorzaking) overwon ik die impulsen. Waarna de storm bedaarde".

(D).1.-- *Het verdere subtiele proces.*

De demonengedaante kwijnt, onderwijl, geleidelijk, weg, zo dat, bij het opnieuw tot innerlijke vrede komen, een vormloze, grijze nevel overschiet. -- "Ook die slorpte ik op, langs de zilveren draad, in mij".

(D).2.-- *De verdere doorleving (herm.).*

"De spanning verminderde. Tenslotte, was ik, weer, mijzelf,-- alleen badend in het zweet". - Zover ik weet, was dit het einde van de geschiedenis".

Twee opmerkingen.

(1) C. G. Jung's synchronie. -- "Vooral merkwaardig was dat, juist gedurende het kortstondige 'leven' van dat 'ding' - vierentwintig uren - zich een gelegenheid tot een geduchte wraakneming voordeed". -- Aldus D. Fortune zelf. (*H.-A. 75*: macht = lotsbepalend).

(2) *H.-A. 84/86* (geslachtsdelenmacht; ritus paganus) leerde ons, o.m. met Freud, die, ofschoon agressief atheïst en materialist, scherp oog had voor dergelijke dingen, dat, indien een vrouw zonder schroom (ofschoon niet zonder religie), haar geslachtsdeel toont, schimmen, boze geesten en, zelfs, satan hetzij verzwinden hetzij wijken.

Welnu, ook in ons landje, zijn vrouwen aan te treffen, die, meestal uit familietraditie (heksenstamboom), die methode - ik zeg: methode - toepassen. Het resultaat is dat een zelfgemaakte demon, zoals hierboven, in een oogwenk, in het geslacht van de vrouw in kwestie verzwindt. Zonder inspanning, zonder zweet en dergelijke meer!

Natuurlijk, de eerste ogenblikken of, zelfs, uren of dagen, ja, maanden of jaren, daarop, voltrekt zich een onmerkbare gedragsverandering: zowel haar lot (verongelukken, ruziën, amok, enz.) als haar psyché worden demonisch.

De kerk heeft zich, dan ook, met grote reden, verzet tegen deze efficiënte, maar demonizerende 'methode'. Freud schijnt dit niet in rekening gebracht te hebben, wanneer hij, i.p.v. verdringing (of onderdrukking) van het 'es' (met het lot dat erbij hoort), uitlevingsmethoden aanbeval. Daarvandaan de meer dan natuurlijke demonisering, die zich, dan, voordoet. Psychanalytici, indien eerlijk, zullen dit grif toegeven.

Zelfs als erin betrokken (overdracht b.v.) zgn. reddende 'therapeuten' dreigen een aantal hunner eraan ten onder te gaan.

2.4.3.5. 'Die Urheber' van Nathan Söderblom.

(1) *H.-A. 103*, zagen wij dat, zowel volgens Plinius de Oudere als volgens iemand als Maxwell, die, o.m. door Serge Hutin als 'specialist terzake' bestempeld wordt, de magie uit de geneeskunst ontstond.

(2) "Wie, uitgerekend, is ertoe in staat, iets merkwaardigs (*H.-A. 76*) te maken? Reeds voorop konden wij vermoeden, wat de informatie terzake volop verifieert: het antwoord luidt: 'de genezer', 'priester-stamleider' (N.Söderblom, o.c, 153).

1. Als de bekendste onder de 'Urheber' (veroorzakers) haalt Söderblom, o.c., 94, Bajami aan, die hij als volgt typeert: "Hij wordt als een machtig genezer afgeschilderd, die, ooit, van het Westen, kwam, -- mensen, dieren, bomen, waterlopen, gebergten 'maakte', -- die heilige plechtigheden instelde en vastlegde uit welke sibbe een lid van een bepaalde andere sibbe (*H.-A. 51* (verwantschap)) zijn vrouw behoorde te nemen (d.i. invoering van vaste huwelijksregels). Toen hij dit alles volbracht had, ging hij heen".

2. "(De informatie) verifieert, volop, dat een bajami of een ander 'veroorzaker' (Urheber) als oude, toverkrachtige, wijze genezer, of 'kwakzalver' of 'sjamaan' (*H.-A. 83*) voorgesteld wordt, die, in de 'oude' tijd, alles schiep en inrichtte.

Zijn eigenlijke activiteit is, heden, beëindigd. Hij leeft, dan ook, in een ander land, wellicht 'hierboven', -- zonder zich veel om de mensen te bekommeren". (o.c. 153).

Opm.-- Met deze laatste kenmerk typeert men de Urheber van Söderblom als 'dei otiosi' (enk.: deus otiosus;-- letterlijk: 'vadsige god').

Besluit.

(1) Men ziet dat wij, met wat wij met een terminus technicus, 'oppergeest' (onderscheiden van het (eigenlijke) opperwezen) heetten, (*H.-A. 55*) - eigenlijk, reeds een echte Urheber beschreven hebben. De slang van de Ngbändi mag, in haar boosaardigheid, niet als ideaalbeeld van de Urheber genomen worden.

(2) Dat W. Schmidt, nochtans een uitstekend etnoloog en godsdienstwetenschapper, deze Urheber met het opperwezen trachtte te vereenzelvigen, is, wel enigszins, begrijpelijk: vergeleken de Ngbändi, zelf, hun

'de slang' niet met de 'god der christenen'? Toch is het verschil gevoelig groter dan de gelijkenis. Waarop *Söderblom*, o.c., 123/134: *Der Urmonotheismus* (vgl. *H.-A. 55*: bibl.) nadrukkelijk wijst.

HA104

(3) De 'oervader(s)', ('oermoeder(s)'), ook wel 'alvader(s)' ('almoeder(s)') geheten, zoals Söderblom zijn Urheber, ook, heet (vgl. *H.A. 55* ('onze vader')), worden als 'oorsprongswezen(s)' van hetzij natuurlijke hetzij culturele gegevens beschreven.

Bij nauwkeurige lezing, lijkt dit Söderblom's kernidee te zijn. Want, volgens b.v. de Unmatjera (een Australische Inboorlingenstam), schiepen de mensen zelf, in de oertijd, de totemdieren (*H.-A. 57*), -- en dit juist door de uitvoering van magische plechtigheden zelf (*H.-A. 90*): "De heilige riten deden, zodoende, zelf, op zich, het voorwerp, waarop zij zich richtten, namelijk het totemgeslacht, ontstaan". (o.c.,96).

N. Söderblom voegt daaraan onmiddellijk toe: "De parallel is tekenend: niet 'Urheber' in de strikte zin, treden op; de archaïsche mensen zelf waren, zonder onderscheid, 'Urheber' ". (Ibid.).

Zodat er een differentiaal ontstaat:
(i) enerzijds, de mythen, die zeggen dat de oertijdmensen, zonder onderscheid, dus allen, veroorzakers waren;
(ii) anderzijds, die welke juist een enkele 'urheber' vooropstellen.

Wat steller, o.c., 96, laat besluiten: "Het gemeenschappelijke kenmerk' dat fundamenteel blijft, doorheen alle, tot die mythische kring behorende legenden, is de bedoeling van die mythen: de oorsprong der dingen te verklaren"

Doch, daarmee, raken wij de myth-analyse, in haar wezen:
"Pour la pensée mythique, toute genéalogie est, en même temps et aussi bien, explicitation d'une structure: il n'y a pas d'autre façon de rendre raison d' une structure que de la présenter sous la forme d'un récit genéalogique" (*J.P. Vernant, Mythe et pensée chez les Grecs (Etudes de psychologie historique*), Paris, 1971, 2 v., 1,16).

M.a.w., volgens Vernant, zou het mythische denken, wezenlijk, 'afstammings-denken' zijn, maar dan een afstammings-denken,

overduidelijk erop gericht, een grondstructuur van de natuurlijke en de culturele werkelijkheid bloot te trekken.

Het is duidelijk dat die grondstructuur, in vele varianten, dat is wat wij, in de scheppingsfase (*H.-A. 95/98*), door iemand, als Dion Fortune, een rasechte occultiste, zien doen hebben.

Söderblom, o.c.,149f., schrijft: "Ofwel worden de eerste mensen en dieren of hun zielen en kiemen gedacht als uitvloeisels ('aussonderungen') uit het 'lichaam' van het oerwezen (= urheber), -- ofwel worden (zij) uit vormeloze klompen (…) vervaardigd. (…).

HA105

Afscheiding ('Ausscheidung'), m.a.w. 'uitvloeiing' ('emanation') en vervaardiging kunnen ook, in de oorsprongssagen (*opm.*-- versta: mythen), gecombineerd worden.

Eerst wellen de vormeloze klompen of mensenkiemen uit het 'lichaam' van de Urheber. Daarna vormt hij ze, volgens de noodzaak. Zelfs zoiets als besnijdenis of iets dergelijks, dat verricht wordt, bij de inwijding, zijn een voortzetting van de mensenvorming. Met name: pas door de mysteriën zijn zij 'helemaal afgewerkt'. Men drukt dit uit als volgt: "knapen tot mannen maken". Het feit dat de oerwezens b.v. een besnijdenisritus invoerden (…), maakt, meteen, de afwerking uit van hun werkdadig-heid als veroorzakers en scheppers".

M.a.w. ofwel emanatisme (uitvloeiingsmythen) ofwel artificialisme (vervaardigingsmythen) ofwel de twee ineen.

(4) ***Samengevat.***

a. Een van de betekenisvolste veroorzakersideeën is het indiaanse 'manitoe':

a/ nu eens is het een persoonlijk opgevatte geest. (*H.A. 34vv.:* pneumatologie), in animistische zin;

b/ dan weer betekent 'manitoe' 'macht' (*H.-A. 70vv.*: mana, -- pneumatologie);

c/ tenslotte betekent 'manitoe' 'veroorzaker' (*H.-A. 104vv.*). -- M.a.w.: de Indianen gebruiken één zelfde woord voor de drie hoofdkenmerken van het sacrale.

b. Söderblom zelf vat anders samen. Urheber' zijn:

a/ Geen gewone natuurgeesten (o.c.,134/ 145: Die Naturhypothese; zie *H.-A. 91v.*: naturisme).

b/ Ook geen gewone voorouders (o.c., 146/ 149; *H.-A. 51/54*: voorouders; *57*: manisme).

c/ Ook geen zuiver opperwezen (high god, Hochgott, - een Jahweh, een Drie-éenheid), zoals *H.- A. 103* reeds duidelijker maakte.

Rest dus: 'ein Genus für sich' (een aparte categorie), die Söderblom 'Urheber' heet, -- wat wij door 'veroorzakers' vertalen (de juiste Duitse betekenis, overigens).

(5) ***Een nabemerking.***

De ruimte om de Urheber uitvoeriger te behandelen, ontbreekt. Toch nog dit: de oertijdheld, die de anorganische natuur (rivieren, gebergten), de organische natuur (planten, dieren, mensen) 'veroorzaakte', 'verwekte', 'deed ontstaan', -- zo b.v. Kuloskap (Algonkin), Bajami (Aborigines, Austr.) -- is, niet zelden, tevens, 'cultuur-heros' ('heilstichter'; *H.-A. 51*): hij redde de mensen uit de nood, door b.v.:

a/ hen te leren jagen, vissen, -- vuur maken, werktuigen vervaardigen,-- hutten bouwen, kano's vervaardigen of

b/ gewijde handelingen (riten), b.v. huwelijksregels, totemisme en dergelijke meer in te stellen.

HA106

Een vergelijking.

Men kent, wellicht, Th.S. Kuhn, *De structuur van wetenschappelijke revoluties*, Meppel, 1976-2. De kern draait rond 'paradigma' (schoolvoorbeeld), d.i. een fundamenteel toonbeeld. Men kent de stichting ('veroorzaking') van b.v. de modern- hedendaagse natuurwetenschap, vooral door G. Galilei (1564/1642), die - wat men heet - de exacte vakwetenschap stichtte (enerzijds, experimenteel (proefondervindelijk), anderzijds, mathematisch).

Welnu, zoals Kuhn, o.c.,36, zegt: Galilei c.s. hebben een paradigma 'geproduceerd' (sic!), dat bewees, ertoe in staat te zijn om het vakwetenschappelijk vorsingswerk van 'de hele groep' (***opm***.-- Versta een principieel eindeloze reeks vorsers) te leiden.

Precies dit is de definitie van de Urheber als cultuurstichter, maar …(gewoonlijk) in premoderne cultuurcontext! Zegt men niet, in modern-hedendaagse taal, dat mensen als Galileï 'de vaders' zijn van de modern-hedendaagse wetenschap?

Opm. -- De ontzettend harde vooroordelen (ja, ideologieën) van de hogere religies en van de vrijzinnigen, vooral in het Westen, hebben verhinderd dat zelfs open geesten als een Söderblom, maar dan ook met één enkel woord, reppen over de godinnereligies.

Daarom deze ***bibliogr. steekpr***.:

-- *Merlin Stone, Eens was God als vrouw belichaamd*, Katwijk, 1979;

-- *C.J. Bleeker, De moedergodin in de Oudheid*, Den Haag,1960,

-- *Enc. of World Religions (Judaism, Christianity, Islam, Buddhism, Zen, Hindu-ism, Prehistoric and Primitive Religions*), London, 1975, 19/23 (*The Mother Goddess)*.

Dit thema is te rijk om er ook maar iets meer over te zeggen, hier en nu (*H.-A. 83/ 87* geeft, echter, het grondinzicht) \

2.4.4. Het demonisme

De analyse: het demonisme als hoofdprobleem van iedere religie: .

Het probleem-zonder-meer van iedere religie werd - heel even - aangeraakt, *H.A. 93* ((poly)demonisme). Daar werd even gezegd dat naturistische religie, steeds, een mengsel is van goed en kwaad, van leven en dood (*H.-A. 95/98* (*leven*); 98/102 (*dood*)).

Wat men heet 'de duivelskring' ('Teufelskreis') is, daarvan, wellicht, de meest pregnante uiting. De religies hebben de indruk dat volgende trekken steeds weer terugkeren.

HA107

Bibl. Steekproef.

-- *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, A'm, 1947 (vooral 231/290: *Kringloop en totaliteit*);

-- *R. Girard, La violence et le sacré*, Paris,1972 ;

-- *C.J. Bleeker, De moedergodin in de Oudheid*, Den Haag, 1960 (o.m. 27 (*Het tweeslachtig karakter v.d. Aardgodin*; 57/59 (*Isis, de wijze*); 133v. (*Kali*);

-- *C.A. Meier, Antike Inkubation und moderne Psychotherapie*, Zürich,1949 (vooral 13/22: *Die göttliche Krankheit*).

2.4.4.1. De tweevoudige onmacht.

Tweevoudig is de onmacht van de mens t.o.v. **(i)** demonie en **(ii)** satanie, -- die van de geest (noölogisch) en die van het falend contact met het Opperwezen (anagogisch).

1. – *De levensdrang is blind voor het hogere*

M. Scheler (1874/1928), met E. Husserl, één der stichters van de fenomenologische school, doch voldoende doordrongen van Romantisch Vitalisme om het probleem te zien, schrijft, in zijn *Die Stellung des Menschen im Kosmos*, Darmstadt, 1930, 83, dat, te midden van de levensdrang, die door de werkelijkheid vaart, de mens, als geest, d.i. als verstandelijk-redelijk vermogen om die levensdrang te 'sublimeren' (o.c.,79), d.i. op een hoger peil te integreren, af te rekenen heeft met de onmacht van die geest.

Immers, voor de Scheler van die periode, is het lagere (materie, plant, dier, dierlijkheid in de mens) het sterkere, terwijl het hogere (de geest) het zwakkere is. Want, oorspronkelijk, is de levensdrang, die van beneden komt, 'dämonisch' (demonisch), d.i. blind t.o.v. alle geestelijke (*opm.*-- versta: hogere) ideeën en waarden.

1.a. – ***De sfeer van het demonisme***

S. Freud (1856/1939), de stichter der psychanalyse, in: *L' avenir d'une illusion*, Paris, 1976-4 (*Die Zukunft einer Illusion*, London, 1948) ziet, op zijn wijze, het probleem: "Wij hadden het, zo-even, over de vijandigheid t.o.v. de beschaving, doordat deze laatste drukking uitoefent op de instincten, die zij dwingt tot verstervingen.

Gesteld: alle mijdingen (taboe's) zijn opgeheven! In dat geval, zou men zich kunnen meester maken van iedere vrouw, die in de smaak valt, - zou men, ongeremd, de rivaal kunnen doden of om het even wie in de weg staat, - zou men, zonder dat deze toestemt, om het even welk bezit van de medemens kunnen bemachtigen. Wat zou zulks mooi zijn en welke reeks voldoeningen zou ons - in die hypothese - het 'leven' bieden!".-- Men kan niet schitterender de sfeer van het (poly)demonisme (*H.-A. 77* (nihilisme) vgl. 84v.; 96 (Es)) weergeven: lyrisch, hedonistisch (lustprincipieel!).

HA108

De uitweg, voor Freud, is: "Maar de basismoeilijkheid (*opm.*-- Voor het uitlevings-ideaal; *H.-A. 102*) wordt men, warempel, vlug gewaar: mijn

medemens koestert juist dezelfde begeerten als ik. Ook hij zal mij met niet meer schroom behandelen dan ik hem zelf behandel".

M.a.w.: de sociale motivering breekt door, om toch beschaving (onderdrukking) te aanvaarden. "*Das Unbehagen in der Kultur*" blijft echter ondergronds.

1.b.-- *Vladimir Solovjef*

(= Soloviev; 1853/1900), *La justification du bien (Essai de philosophie morale*), Paris, 1939, 38, ziet wat Scheler 'geest' heet, anders: dankzij het vermogen tot schaamte, samenhorigheidsgevoel en eerbied, groeit de mens, als geest, boven de levensdrang uit.

O.c., 187, schrijft hij: "De steen bestaat; de plant bestaat en leeft; het dier leeft en is zich van zijn leven, in de verscheidene toestanden ervan, bewust; de mens verstaat, uitgaande van ideeën, de zin van het leven; -- doch pas de kinderen van God verwezenlijken daadwerkelijk die zin van het leven, die bestaat in de gewetensvolle orde in alle dingen tot het einde toe".

M.a.w.: Solovjef ziet dat de mens noölogisch (naar de spits van zijn ziel) - boven het (infrahumane) leven uitreik, doch, in onmacht (wat Scheler onderstreepte), want pas de mens, uitgerust als 'zoon/ dochter van god) verwezenlijkt de ideeën - anagogisch (dankzij direct Godscontact).

Cfr *H.-A 31* (*peilverhoging*); *64v.* (*lichtengel*). En: beide gaan samen! Zo pas wordt de onmacht van de 'geest' overwonnen.

2.1. De onmacht van het 'rijk van God'.

Wanneer wij, nu, nagaan hoe de Bijbel en, inzonderheid, het christendom het probleem van demonie en satanie hebben aangevat en …(niet) opgelost, dan stellen wij het volgende vast.

G. Szczesny, De toekomst van het ongeloof (Actuele beschouwingen van een niet-christen), A'm,1960, meent te kunnen vaststellen dat "een leven zonder geloof het lot is van een bepaald type van 'huidige westerse' mens, waarschijnlijk uiterst talrijk:

(i) het christendom "biedt geen antwoorden meer"

(ii) terwijl de officiële wijsbegeerte en huidige pseudoreligies het ook maar zeer beperkt doen.

Gevolg: wereldbeschouwelijke crisis, de 'grote leegte'

HA109

2.2. *De onmacht van het Godsrijk*

Dit situeert zich tweevoudig: zowel synchronisch als diachronisch.

2.2.A.-- *Synkronisch.*

(i) *H.-A. 4*, leerde ons dat mantiek daarin bestaat dat men 'ziet' dat, behalve deze, seculaire wereld, er een sacrale wereld is (*H.-A. 32v.*: twee-werelden-denken).

(ii) 1. *H.-A. 101v.* (evenzo: *63v.*) leerde ons dat telestiek (inwijding; zich in het sacrale inwerken) ons een tweevoudige gelaagdheid toont, in de mens-in-deze-wereld: ieder bewustzijn gaat, manaïstisch, gepaard met een fluïdieke structuur (gedachte-vorm); iedere vrije daad, juist daardoor, 'veroorzaakt' gevolgen (zaai-oogstwetmatig-heid, niet enkel in het bewuste domein (hermeneutisch, menswetenschappelijk), doch, eerst en vooral, fijnstoffelijk (hylisch pluralisme (*H.-A. 73*), -- rationeel-Verlicht uitgedrukt: in het onbewuste domein.

(ii) 2. *H.-A. 91v.* (waternimf) leerde ons dat, ook binnen de sacrale wereld, een analoge tweevoudige gelaagdheid aanwezig is: het hermeneutisch ('bewust'; hermeneutisch/ menswetenschappelijk) doorleven gaat gepaard met het manaïstisch (onbewust; procesmatig), energetisch domein, ook bij b.v. een waternimf.

Opm. -- Bijbels gezien, lopen:

(i) het priesterlijk-profetisch type, dat zich eerder aan het hermeneutisch-bewuste houdt, en

(ii) het wijsheidsmatig (= sapiëntieel) en vooral het apocalyptisch (onthullend, namelijk de manaïstische processen) type, die zich, eerder, in het onbewuste situeren, evenwijdig met de onder **(ii)1**. en **(ii)2**. Vernoemde lagen (*H.-A. 4vv. Apocalyptiek*; vgl. *H.-A. 58*).

2.2.B.-- Diachronisch.

Het idee 'gewijde geschiedenis' is, slechts, de evolutionaire, historische zijde van het mantisch-telestisch blootgetrokkene: de geschiedenis is 'gewijd' (sacraal), d.i. twee - wereldlijk (**ad(i)**) en dubbel - gelaagd (**ad(ii)**1 en **ad(ii)2**).

Bijbels gezien, betekent zulks dat:

(i) de priesterlijke en de profetische teksten, wel, de oppervlakte (hermeneutisch; menswetenschappelijk) bieden (de bewuste gebeurtenissen), maar

(ii) dat de wijsheidsmatige en, vooral, de apocalyptische teksten de eraan beantwoordende diepteprocessen (manaïstische laag, lotsbepalend; onbewuste processen) bieden.

Beide schriftaspecten horen samen. Zo niet is er leemte.

HA110

3.1.-- *De Braziliaanse Candomblé*

H.-G. Clouzot, Le cheval des dieux, Paris, 1951, is, in de vorm van een reisverhaal, de beschrijving van de mysteriën (sacrale inwijdingsriten) van de Braziliaanse Candomble (één van verscheidene neo-sacrale religies, soms, minachtend 'sekten' genoemd).

De spits van het verhaal (voor ons onderwerp) is o.c., 221: Clouzot beschrijft hoe de drie 'iao's' (inwijdelingen) in de loop der weken, iedere eerbied voor zichzelf verloren en iedere schijn van menselijk gedrag aflegden. (…).

(i) De drie meisjes drukten zich, gaandeweg, moeilijker uit.

(ii) Zij zetten zich, viervoetige dieren gelijk (*H.A. 57; 93*), op handen en voeten, om de haar voorgeschotelde gerechten weg te likken (…).

Dit, terwijl Vera (de Braziliaanse vrouw van Clouzot), die die drie negermeisjes met hoffelijkheid en geschenken overstelpte (*opm.*-- Als betalende instantie, bij de inwijding), ze zich steeds verder van haar voelde verwijderen. "Ik heb de indruk" zei ze, "dat, tussen ons (de Clouzot's) en de meisjes, voor altijd een kloof zal bestaan." (…).

In de plaat van haar vruchtengelei van de goejave te brengen, zou ik ze - net als de neger die hen de inwijding bezorgt, dit doorlopend doet - moeten beledigen, ze voor 'smerige' negerinnen uitschelden en zeggen dat zij 'stinken'. Maar zoiets zal ik nooit aankunnen".

M.a.w., te wijten aan de demonistische methode van de Candomble (te Bahia), ontstaat verdierlijking (beter: demonizering); -- meteen, verwijdering van de Westerse (Verlicht-rationele) Clouzot's.

3.2.-- *De Fang in Kongo*

P. Trilles, Chez les Fang (Quinze années de séjour au Congo Français), Lille, 1912 (*H.A. 79*), 190s., beschrijft, als Katholiek missionaris, dezelfde kloof.

"Iedere ngil (***opm***.-- Zwart of half - zwart magiër) (…) zoekt een kind uit, omtrent tien jaar oud, en neemt het als 'zoon' aan (H.-A.51vv.: 'sacrale: telestische verwantschap, met levens-gelijkloop als gevolg (*H.-A. 67*)). Van dan af, vormt hij het volgens zijn ideeën (*H.-A. 63* (hoge id., -- hier, lage); *95*). (…).

Dergelijke kinderen zien, dagelijks, slechte voorbeelden voor ogen en leven te midden van het afzichtelijkste verderf. (…). Zij zijn tot iedere misdaad bereid. (…)

Dikwijls zijn zij, meegetrokken door een kameraadje, naar de (katholieke) missie gekomen, -- meteen, ook door het onbekende aangetrokken. Zij bedriegen de catechisten, met een diepgaande verraderlijkheid: soms blijven zij, op de missie, tot aan het doopsel.

HA111

"Altijd zijn zij van de missie weggetrokken, slechter dan zij erop kwamen. De christelijke vorming had op hen geen vat".

Besluit.-- De Clouzot's voelden de culturele en tussenmenselijke kloof en Pater Trilles stelt vast dat de (zwart)-magische vorming zo is dat de 'machtige' katholieke kerk, met haar vorming, te letter loopt! Magisch-demonistich ingewijden (= telestiek) zijn, niet enkel op het bewuste (hermeneutische) vlak, doch op het onbewuste -- en wel manaistische vlak geraakt, geprogrammeerd. Zelfs het priesterlijk-profetische niveau, waarop de missie zich gewoonlijk beweegt, zonder wijsheidsmatige apocalyptische basis, loopt te pletter.

3.3. – *Een primitieve vorm van occult zieleleven.*

J. Pearce-Higgins, Poltergeists, Hauntings and Possession, in: J*.D. Pearce-Higgins/G.St. Whitby, ed., Life, Death and Psychical Research*, London, 1973, 188ff., vermeldt, uit exorcistische ervaring (niet (enkel) uit speculatie), dat het onbewuste (*opm*.-- versta: het mana) van vele mensen, die, voor bezwering, in aanmerking komen, "a far more primitive form of psychism" (een veel primitiever vorm van occult zieleleven) vertonen dan wat hij,

gewoonlijk, aantreft, in zijn praxis (waarbij hij meent dat enkel 'aardgebonden menselijke zielen in het hiernamaals' aan het werk zijn (*H.-A. 62vv.*)).

Vroeg of laat - zegt hij - zal de (Anglikaanse) Kerk zich daarmee moeten inlaten. "Ik vind de studie van het type van occulte praktijken, die zich voordoen op de Karaïben, de Filippijnen en het Verre Oosten, weerzinwekkend" (ibid.). Hij verwijst naar het, in Groot-Brittannië en de USA, toenemende occultisme, dat zich in een analoge sfeer als de vernoemde, weerzinwekkende beweegt.

Hij stelt vast dat 'considerably more powerfull prayers' (aanzienlijk machtvoller gebeden) nodig zijn dan zijn gewone teksten!

De reden: "The entities (*H.-A. 58*) involved appear to be of extremely low intelligence" (De entiteiten, erin verwikkeld, lijken van een uiterst lage intelligentiesoort te zijn) (*H.-A. 56; 99; 110*). "One hardly knows indeed whether they are not 'elemental' (*H.-A. 91: naturisme; 95*) subhuman creatures" (Men weet nauwelijks of zij niet 'elementale' infrahumane schepsels zijn).

Hij heeft, dan ook, zegt hij, traditioneler exorcismen moeten aanwenden. Hij verwijst zelfs naar de gevallen engelen.

HA112

Besluit. -- Jezus, *Mk 8: 35/37*, zegt: "Tot wat dient het de hele wereld te winnen, indien men zijn eigen 'ziel' ('psuchê,') beschadigt? Wat zal de mens, voor zijn ziel, in ruil geven?".

In de Griekse tekst staat tweemaal 'ziel' ('psuchê'). Men vertaalt, wel, door 'leven'. Goed, maar op voorwaarde dat men het sacrale leven bedoelt.

Jezus definieert zijn taak, *Mk 6:35*, als redding der ziel. Welnu, ziel beweegt zich:

(i) in de andere wereld en

(ii) op tweevoudig vlak: hermeneutisch (bewust en vrij) maar ook manaïstisch (onbewust en procesmatig).

Ook, *H.-A. 79/81*, wanneer hij b.v. geneest, dan eist hij het geloof en mana-verandering verwezenlijkt hij door middel van zijn 'dunamis'. Niet enkel het geloof (fideïstisch).

Ook niet enkel de verandering, manaïstisch (mechanische magie). Doch de twee samen.

Wat hij zegt, *Mk 3:4*, bij de genezing van de verdorde hand op sabbat: "Is het toegelaten, op sabbat, goed te doen eerder dan kwaad te berokkenen? De ziel te redden eerder dan ze te doden ('apokteinai')?".

M.a.w.: de genezing van de hand is:
(i), een zichtbaar, seculair vast te stellen fenomeen ('teken'),
(ii) a waarvan de ware diepte zich in de andere wereld situeert en
(ii) b wel in de ziel, waardoor de mens baadt in het mana, eigen aan die andere wereld.

Welnu, Clouzot, Trilles, Pearce-Higgins raken aan die fundamentele sacrale structuur: indien de Westerse mens (Clouzot) of de kerken (hogere religie; *H.-A. 32 / 34*) te pletter lopen op ingewijden, dan is dit, o.m. en vooral, doordat zij, door het Verlichte rationalisme, in mindere of meerdere graad, niet meer het ander-wereldlijke met de manaïstische processen zien.- Niet het ander-wereldlijke alleen redt.

In dat geval heeft men 'religie' zoals Sperna Weiland deze karikaturiseert (*H.A. 34*: innerlijkheidscultus met wereldvlucht).

Secularisering - in de vorm van aanpassing aan deze wereld, met 'kerstening' van b.v. abortus, homoseksualiteit, partizanenchristendom en dergelijke meer - is, wel, aan de seculaire situatie aanknopen.

Maar wat juist betekenen deze seculariseringen
(i) in de andere wereld en
(ii) in de mana-processen, die door abortus, homoseksualiteit, linkse methoden en dergelijke meer veroorzaakt (*H.-A. 92vv.*) worden? Deze sacrale vraag laten de 'verlichte' mensen in het niet onderzochte. Doordat zij de ziele-redding, zoals Jezus ze opvat, verdrongen, ja, onderdrukt hebben.

HA113

De verlichting: rede zonder geloof.

Meer nog: de hele Verlichting zelf is, hiëro-analytisch eenzelfde kritiek toe: in haar XVIlI-d'eeuwse versie (J.Locke (1632/1704); D.Hume (1711/1776): Enlighten-ment; F.M. Voltaire (1694/1778); J.J. Rousseau (1712/1778): Lumières; Chr. Wolff (1679/ 1754); I. Kant (1724/1804): Aufklärung) is zij, seculair gezien, cultuurrevolutie (*H.- A. 106*: paradigma; 51; 105: cultuurheld): zij ontwerpt een cultuur, door en door 'rationeel' (versta: de religie- en geloofloze rede, die de 'filosofie' '(intellectualistisch (R. Descartes (1596/1650)); empiristisch (J. Locke, D. Hume)) en de vakwetenschap (in eerste instantie, de wiskundige fysica (Galilei; H.-A.106) onderbouwt)

De verlichting: sacraal gezien,

Wat betreft het sacrale is de verlichting goed als ondoorgelicht. Integendeel: men heeft, zowel vanwege de kerken als vanwege de Verlichting zelf, deze zienswijze verdrongen, zo niet onderdrukt (H.-A 112). Want alle mogelijke kwesties, ook in Kerkelijke middens, worden, stelselmatig, buiten de hiëro-analyse gehouden.

Tenzij men de enkelingen, kerkelijk en verlicht, die aan 'occultisme' doen en, in het verlichte midden zelf, de geheime genootschappen ('loges') neemt als schuchtere pogingen om een licht te werpen op de zuiver religieuze wortel (animistisch, manaïstisch; -- onder oogmerk van veroorzaking) ook, ja, vooral van de verlichting.

Is het louter toeval dat eminente figuren van de verlichting uitgerekend vrijmetselaars waren, je, binnen die vrijmetselarij, tot (wat men daar zelf heet). niet de streber, doch tot de 'initiatieke kern' behoorden? Overigens: waardoor komt het dat men, juist op dat punt, vooral in de handboeken en artikels over Verlichting, zo bijzonder weinig zegt? Om iets te verbergen? Wellicht.

Hier ontbreekt de ruimte om dit tere plekje van de Verlichting zonder religie bloot te trekken. Maar het blijft te doen.

2.4.4.3. Deuteronomium 18: 9/12 (113/118)

De veroordeling der afgodenreligies.

Bibl. steekpr.: *D.J. Bretherton, Psychical Research end the Biblical Prohibitions,* in*: Life, Death and Ps. Res.,* 101/124.

Dit oerdegelijke artikel vervalt in twee delen:

(i) *J.D.P-H, The Background of Deuteronomy* (a.c., 101/110);

(ii) *The Deuteronomic Prohibition* (a.c.,110/124). Dit laatste begint als volgt: "*Deut. 18: 9/12* (*The Deuteronomic Prohibition*) is, gedurende lange tijd, 'gebruikt' ('used') door **(i)** zij die bevooroordeeld zijn, (**ii)** onwetenden en **(iii)** bevreesd zijn als argument tegen echt occult ('psychical') onderzoek door christenen".

HA114

Deuteronomium (vlg. E.P, Blair) bestaat uit drie aan Mozes toegeschreven uiteenzettingen:

(i) wat God deed (*Deut 1/4: 43*); wat Hij vereist (*Deut 4:44/28: 68*); wat Hij voorstelt (*Deut 29/30: 20*); eindverhaal (*Deut 31/34: 12*). Het beruchte verbod situeert zich in deeltje **(ii)**.-

In vertaling luidt dit als volgt. "Wanneer gij het land, dat Jahweh uw God u schenkt, zijt binnengegaan, zult gij niet leren dezelfde afschuwelijkheden begaan als die volken. Iemand, die zijn zoon of dochter door het vuur laat gaan, zal men bij u niet aantreffen, -- ook niet al wie aan waarzeggerij doet, al wie de tijden wichelt, de tovenaar, de toverkol (tovenares). Ook niet de tovenaar of al wie een 'ob' raadpleegt of al wie een 'yiddeoni' raadpleegt of al wie doden oproept. Want al degenen, die deze dingen uitoefenen, zijn een afschuwelijkheid in Gods ogen. Ook, om reden van dergelijke afschuwelijkheden, drijft Jahweh uw God die volkeren voor u weg"

Wat verder (*18:14*) staat: "Want die volken, wier bezit gij, nu, ontneemt, gehoorzaamden aan tijdenwichelaars en waarzeggers".

1. De onderstreepte woorden vormen de spits van onze lezing: "de afschuwelijkheden van de volken". Het is, dan ook, logisch dat men de applicatieve modellen van de gewijde schrijver als afschuwelijkheden, die volken eigen, verstaat, -- en niet als modellen van paranormologisch of zelfs, occult onderzoek. Reden: daarover had hij het absoluut niet.

Opm.-- Wat 'ob' en 'yiddeoni' juist betekenen, is betwist: het lijken sacrale voorwerpen te zijn geweest, dienstig in orakelpraxis.

2. Dat onze duiding, wel degelijk, de juiste is, blijkt, verder, uit *Deut 18:15* "Jahweh uw God zal (...) een profeet als ik (Mozes) doen optreden: luistert liever naar hem". (Onder verstaan i.p.v. naar die afgodendienaren).

Stellers' besluit. -- "Al de uitgebannen praktijken (…) zijn ontoelaatbaar, doordat zij afgodisch zijn". (a.c., 124). Indien wij juist duiden: erbij verstaan, "en uitgerekend voor zover zij afgodisch zijn, -- echter niet op zich, namelijk als paranormale, resp. occulte praxis". In alle geval: dat, juist dat, is de tendens van het artikel.

Opm. -- Overigens, wij hebben, van Jezus zelf, iets in die aard: "Johannes zei tot Jezus: 'Meester, wij hebben iemand, die ons niet volgt, in uw naam duivels zien uitdrijven. Wij hebben het hem willen verbieden, omdat hij ons niet volgde.

HA115

Maar Jezus zei: "Belet het hem niet! Want die een wonder ('dunam.'; *H.-A. 71; 80*) verricht, in mijn naam, kan niet onmiddellijk daarop kwaad van mij spreken. Wie niet tegen ons is, is voor ons". (*Mk 5:38 40*).

Let op het woordgebruik: juist hetzelfde woord 'dunamis' (**1.** Kracht, mana; **2**. wonder (o.g.v. dunamis)) als in *Mk 5:29* (het verhaal van de hemoroïssa).

Opm.-- Dit woord van Jezus krijgt zijn volle betekenis, indien men het met *Hand 19:13/19* (De Joodse exorcisten) vergelijkt. "Enkele Joodse exorcisten, rondtrekkers, beproefden het de naam van de heer Jezus uit te spreken, bij het behandelen van degenen, die onreine geesten (*H.-A. 47*) in zich hadden.

Zij zeiden: "Ik bezweer u (***opm.***-- 'humas' (= meervoud)) bij Jezus, die Paulus preekt! Het waren de zeven zonen van Skeuas, een joods opperpriester, die zo te werk gingen. Maar de boze geest antwoordde hun: "Jezus leer ik kennen ('ginosko') en Paulus ken ik ('epistamai'). Gij, echter, wie juist zijt gij?".

De man, die de boze geest in zich had, wierp zich op hen, overmeesterde allen en mishandelde (*H.-A. 59/61;vgl. 101* (amok)) zo dat zij, zonder hun kleren en gekwetst, het huis uit vluchtten".

Opm.-- ***Terloops:*** hieruit (en uit The entity) blijkt, wel degelijk, dat bidden alleen onvoldoende is, maar dat - behalve gebedsformules - kracht (macht) (*H.-A. 111*: powerfull prayers) noodzakelijk is.

Besluit.-- Degene, die de apostelen niet volgde en toch, in Jezus' naam, uitdreef (daarbij door Jezus bijgevallen), moet over gebed doch veelmeer over 'kracht' (mana) beschikt hebben.

Voorwaar: het manaïsme is geen kathedertheorietje! Maar soms bloedige werkelijkheid. (*H.- A. 98* de overhand; heer-knechtdialectiek, het demonisme eigen.).

Wat weerom aantoont dat, behalve het hermeneutisch (gebeurlijk: mensweten-schappelijk) vlak, het typisch 'occulte' (versta: manaïstisch) vlak zeer doorslaggevend is. Cfr H.-A.109vv., waar de onmacht van het loutere hermeneutische optreden verpletterend blijkt.

Besluit: Dit - en niet seculariserende 'aanpassing' - lijkt de uitweg uit wat Szszeny zegt te zijn "dat het christendom geen antwoorden meer biedt" (*H.-A. 108*)

HA116

Is dan, het huidige opkomende occultisme de uitweg? -- Zeker niet. De reden geeft *Deut 18: 9/12* duidelijk aan: indien, met het occultisme zo beoefent dat men niet verder geraakt dan de volken (*H.-A.18; 32; 114*), voor zover deze duidelijk in het heidendom (en, meteen, in het demonisme) zijn blijven steken, dan heeft datzelfde occultisme niet eens het grondprobleem gezien, namelijk dat en satanie en demonie zowel de animistische als de dynamistische en de veroorzakingszijde verderven.

1.-- *Klaar en duidelijk zijn de satanisten.*

Zij verkondigen, ook in onze streken, "dat, tussen hemel en aarde, geen macht bestaat, die zich meten kan (*H.-A. 98*: *heer-knechtdial.*) met satan", die zij, uitdagend, 'onze god' heten en die zij dienen (sic!).

2.-- *Onduidelijk zijn onze occultisten.*

Veel onduidelijker - allereerst voor de betrokkenen zelf - zijn onze paranormologen en, inzonderheid, onze 'occultisten' allerhande. Men leze b.v. Serge Hutin, *Aleister Crowley (le plus grand des mages modernes*), Marabout, 1973, waarin deze zwart-magiër (*H.-A. 60*), die, overigens, uit een gezin van Plymouth Brothers kwam en die zichzelf met '566' (*Apocalyps (= Openbaring) 13:18*), het ondier van de eindtijd, vereenzelvigde, zoveel mogelijk 'goedgepraat' wordt (A. Crowley: 1875/1947).

Of nog: *J.-P. Bourre, prés., Magie et sorcellerie (l'autre monde*, hors série No. 3 (Paris", o.m. 43/57 (*les apotres de lucifer*, - die men voorstelt als 'faustische ingewijden', die, doorheen, vooral bloed- of 'rode' magie, uitgroeien tot 'éveillés' ('ontwaakten').

Men vraagt zich af hoe, na bijna twintig eeuwen Kerk en omtrent zesentwintig eeuwen Helleense cultuur, men, in volle twintigste eeuw, die op haar 'verlichtheid' prat gaat, de schrijvers en/of uitgevers het grondprobleem, satanie en demonie, nog niet 'zien' (*H.- A. 4*).

3.-- *Onduidelijk blijft een grote rest.*

Volgen, dan, de 'massa', die, in en/of buiten allerlei verenigingen en kringetjes en 'sekten' (hier treft men ze waarlijk aan), aan 'parapsychologie', resp. aan 'occultisme' doen. Behalve een uiterst klein aantal, '*zien*' alle deze mensen nog niet na jaren de satanie en de demonie, waarvan zij, meestal totaal onbewust, doortrokken worden.

Nochtans de kenmerken zijn, telkens weer, aanwezig.
Het hele gedoe draagt, duidelijk, de kenmerken van absurdisme; zo typisch, vooral voor satanie. Hoe meer men er zich in verdiept, des te meer "is het om er 'onnozel' (waanzinnig') van te worden", (aldus één dier luiden).

HA117

M.a.w.: men kan zowel, in een donkere kamer, in het zwart gekleed, zoals onze Londense en Belgische Satanisten zo graag doen, wanneer zij komen indruk maken, in de vergaderingen, naar een zwarte hoed zoeken, die er niet is!

Nuchterder: nooit komt men tot een logisch samenhangende typering en situering van om het even welk 'fenomeen', hoe sensationeel ook (informatieve onzinnigheid).

Nooit is het te bereiken doel, o.g.v. methoden (?) en inzet (!), met zekerheid, als resultaat, bereikbaar (pragmatische onzinnigheid). Blijkbaar wordt, in ieder experiment, zowel de manaïstische wetmatigheid als de trouw der betrokken 'geesten' (zowel de aardse mensen als de buitenaardse 'entiteiten') gekraakt, schaakmat gezet.

Behalve deze grilligheid, die vooral vakwetenschappers razend maakt, is er het verpletterende fenomeen van de stijgende entropie (*H.A. 94v.*), die zich uit in de uitputting, zelfs van de geladenste media: behalve wat reeds het Oude Testament de 'aluka' (bloedzuiger, vampier) (*Spreuk. 30:15*) heet, geraakt iedereen, vroeg of laat aan het einde van de Godgegeven kracht.

Terloops: inzake efficiëntie (*H.-A. 73*: "Het is niet mana, indien het niet werkt". *Spreuk. 17:8* zegt: "Een geschenk is een toversteen ('talisman') (*H.-A. 46*), voor wie erover beschikt: in welke richting ook gewend, hij lukt (*H.-A. 74v.*). Maar ga eens na (H.-A. 6/8: verificatie): zo goed als alle geluksstenen, op marktpleinen en in 'winkeltjes' (vooral de 'alternatieve', overvloedig koopbaar (soms aan ongelofelijke prijzen), 'werken' niet of, "zelfs, 'werken 'omgekeerd' (de dragers ervan b.v. worden ergens onwel en dergelijke meer); -- wat, natuurlijk, altijd 'lukt', dat is dat degenen die ze verkopen, er geld mee verdienen.

Nooit weet men, verder, welke zedelijke waarde, zowel de praktijken als de mensen en de 'entiteiten' erin betrokken, dat alles belichaamt (ethische onzinnigheid).

Integendeel: hoe gewetenlozer des te 'efficiënter' het lijkt (althans, op korte afstand gezien). Typisch demonistisch is het feit dat, bij dit alles, het morele (gewetensvolle), het immorele (gewetenloze) en, vooral, het amoreel-stompzinnige mooi ineenlopen (ethisch mengelmoes).

Zoals W.B.Kristensen het, schitterend en op zijn antiek-Grieks, zegt: 'harmonie' (ineenvoeging) der tegengestelden. *Cfr H.-A. 40* (waar de omslag, daarin door het christendom verwezenlijkt, heel even aangeraakt wordt); *66/68* (*adamsnatuur*).

Ziedaar drie deelindrukken, telkens weer aanwezig in de totaalindruk 'absurdisme'.

HA118

Opm. ***Bibl. Stekproef:*** men mene, nu, niet dat wij geen achting opbrengen voor paranormologie.

-- Er zij verwezen naar *R. Heynes, The Hidden Springs (An Inquiry into Extra-Sensory Perceotion*, London, 1961 (vooral o.c.,198/208, waar besproken wordt hoe in volle XVlll-de eeuw, een katholiek onderzoeker,

Prosper Lambertini (1675/1758), paus geworden in 1740 (Benedictus XIV) een echt moderne hiëro-analyse inzette).

-- *J. Beloff, Parapsychologie vandaag (Nieuwe vormen van onderzoek*), Rotterdam, 1975 (vooral A. *Koestler, Naschrift*, o.c.,204/208, waar de verborgen veranderlijken eindelijk (!) ter sprake komen).

-- *Sh. Ostrander/ L. Schroeder, Parapsychomlogische ontdekkingen achter het IJzeren Gordijn*, Haarlem, 1972;

-- *H. Gris/W. Gick, Nieuwe parapsychologische ontdekkingen echter het IJzeren gordijn*, Haarlem, 1979 (in beide werken blijkt hoe de Sovjets soms meer wetenschappelijke objectiviteit aan de dag leggen dan onze Westerse Verlichters).

Doch opgelet - ook in die vier werken komt, voor een geoefend oog, het demonisme meer dan duidelijk door.

(2) Eerlijkheidshalve zij een korte tekst van *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis van de antieke godsdiensten*, A'm, 1947, 273, aangehaald:

"Dit demonische type van godsvoorstelling was, bij de meeste oude volken (*H.-A. 114*), bekend. Het deed zich, bovendien, in de verhouding tot de hoogste goden gelden. De Israëlitische 'god' van Job, -- de Griekse oppergod Zeus, de dubbele Fortuna (lotsgodin) in Rome, de Indische Varuna, eens zelfs de Perzische (= Zoroastrische) Ahura-Mazda (voor zover deze beide, goede en boze hemelgeesten omvat),-- alle vertonen, als soevereine bepaler van het lot (*H.-A. 75; 102*), de demonische natuur van de Babylonische Anu. Zowel heil als onheil (tegenstrijdige bestanddelen van het 'geheel' ook 'kringloop' geheten), zowel ondergang als opgang (de tegenstellingen, die het blijvend (eeuwig, absoluut) leven van het heelal ('wereld') uitmaken) waarin de Babyloniërs de 'goddelijke' totaliteit gezien hebben, waren van bovengenoemde 'goden' afkomstig."

"'Rechtvaardig', in de gewone (ons eigene) zin van het woord, waren zij niet. Door hun handelwijze verloochenden zij de wetten, die zij (…) voor de mensen hadden vastgesteld".

"De ouden waren zich, van deze tegenstrijdigheid (*H.-A. 116v.*: absurdisme) in het 'goddelijke' wezen, volkomen bewust".

Besluit: t.o.v. de antieke 'theologen' zijn wij, verlichten, er niet op vooruit gegaan.

HA119

2.4.4.4. Tegenstelling: 'Satan (demonie)/ 'Drie-eenheid (113/118)

Hier is geen strikt 'dualisme' (zo dat er twee gelijkwaardige kampen zouden bestaan, natuurlijk; *H.-A. 55*).

(1) ***Twee epitheta.***

1/ *2 Kor 4: 4* heet Satan 'de god van deze wereld' ('ho theos tou ainos toutou'), die de denkwereld (*H.-A. 63; 117*: inform. onzin.) van een gedeelte der mensen 'verblindt'

2/ *Joh 12: 31* heet Satan 'de heerser over deze wereld'. ('ho archon').

Wij kunnen, zeer werkelijkheidsgetrouw, duiden: Satan is 'God', rep. 'Heerser' over deze wereld, in de mate dat hij:

(i) de seculaire werkelijkheid ('deze wereld'),

(ii) a. vanuit de andere wereld en

(ii) b. deze gezien als complex van animistische (zielen, geesten), manaïstische (krachten, wonderen) en veroorzakerwerkelijkheden, beheerst (*H.-A. 109*).

M.a.w., in de mate dat hij de sacrale basisstructuur in handen heeft.

Zo is hij, dan ook, volgens *Hand 13:10*, degene die "achter het heidendom, met zijn afgoderij en tovenarij, staat. (*W.G., Duivel, in: B. Alfrink e.a., Bijbelsch Woordenboek*, Roermond, 1941, 330).

(2). ***Het trinitaire rijk.***

Bibl. steekproef:

-- *J. Lebreton, Les origines du dogme d.l. Trinité*, Paris, 1919-4 ;

-- *M. Brauns, Het geheim der goddelijke persoonlijkheden (Een Drie-eenheiddogmatiek*), Brugge, 1958.

-- *J. Tyciak, Die Liturgie als Quelle östl. Frömmigkeit*, Fr.i.Br., 1937, 112f., zegt dat een Russisch theoloog, Florensky, een wisseloplossing stelt: "Ofwel inzicht dankzij God ofwel waanzin (*H.-A. 116v.: absurdisme*). (…). Tussen het eeuwige leven 'in de schoot' (H.-A. 27: similia similibus). (*Opm.*-- Versta in vriendschap en medewerking met) van de H. Drie-eenheid, enerzijds, en, anderzijds, de (…) eeuwige dood is (…) geen haarbreed tussenruimte. Wat men heet een strikt dilemma!

Een slotbemerking.

P. Schebesta, red., Oorsprong v.d. godsd., Tielt/ Den Haag, 1962, 59, waar hij het heeft over het hiëro-analytische wezen van de magie (verstaan als beheersing, functioneel, van mana (*H.-A. 24; 72v.),* schrijft:

"De levenskracht (*H.-A. 73*) komt van het hoogste wezen (H.A. 55: Opperwezen), dat, zelf, de meeste 'kracht' bezit, -- dus, ook, de grootste magiër is en 'alles' (*H.-A. 63; 92* (de twee lagen); 109) kan.

Zij gaat **(i)** van de stamvader (*H.-A. 51* (*oerkoppel*); 66/68), **(ii)** over op de nazaten en plant zich steeds voort". Misschien moeten wij leren God, behalve hermeneutisch, ook sacraal te zien (*H.-A. 109*).

HA120

Al wat, hier voren, is gezegd, werpt een bijzonder licht op *1 Joh 5: 1/2*:
"Alwie gelooft dat Jezus de Christus is, is (meteen) uit God verwekt ('geggenètai'). Al wie de verwekker ('gennèsanta') liefheeft, houdt ook van degene, die uit hem is verwekt ('gegennèmenon'). Hieraan weten wij dat wij 'de kinderen van God' liefhebben'.

Slotopmerking.
Geen betere 'theorie' dan het (liturgische) gebed der kerk ("Uw gebeden zijn als duizendjarige eiken"). Zo'n 'duizendjarige eik' luidt o.m. als volgt:

"De apostel Paulus (...) heeft u, God, als een uit drie personen bestaande God leren aanbidden, uit wie (= Vader), door wie (= Zoon) en in wie (= H. Geest) het heelal tot stand kwam. (K. Kirchoff, Osterjubel d. Ostk., II, 112)

"Oorsprong van alle geesten (H.-A. 55), Gij, aanvangloze Vader, Gods evenwaardig woord (= Zoon) en gij, goddelijke Geest (= h. Geest), Gij die goed zijt en gerechtig, bescherm ons, die, in geloof, uw macht (*H - A. 79/81*: de twee lagen, *109*), in liederen hoogschatten, dankzij uw barmhartigheid". (ibid.).

"**(i)** Gevallen was, ooit, onze natuur (*H.-A. 66vv.*), toen zij in waan verviel, meteen, afgleed in het verderf, onbevlekte (maagd Maria).

(ii) Nu, echter, heeft Hij, die, uit u, een aards mens werd, God het woord (= Zoon), op menslievende wijze, onze natuur weer hersteld en ons in het mysterie van het drievoudige licht der oer-eeuwige godheid ingewijd". (*Id., I, 93*).

Opm.-- Sedert Freud, vooral, maar al veel vroeger, tevoren, wordt vooral de eerste persoon, de verwekker ('Vader'), demonistisch geduid (*H.-A. 55*) als 'de vader-(figuur)'. Dergelijk 'abstractum' verraadt het ware wezen van de persoon, die de Vader, in de Drie-eenheid, werkelijk is (hier rijst een grondig bezwaar tegen diegenen die opgaan in oosterse religies, die de Indiase 'vaderfiguur' (Brahma) met de eerste persoon verwarren).

Zowel de demonisering als de hypostasiëring (d.i. tot een abstracte hypostase (verpersoonlijking) omduiden) miskennen, wraakroepend, de eerste persoon.

Zelfs W.B. Kristensen (*H.-A. 118*) verwart, nog te veel, de Israëlische Jahweh, God, met de andere 'hoogste geesten' (beter, want duidelijker, dan 'hoogste goden' (*H.A. 55*: oppergeest/ opperwezen".

Weliswaar bleef het hele Oude Testament, nog sterk in een wazig, maar werkelijk demonisme steken. Toch is Jahweh, God, ook in het Oude Testament volstrekt niet een echt demonistische persoon.

Deo uno et trino Mariaeque gratis maximas
(9730 Nazareth, 19.05.1985).